

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Διπλωματική εργασία

«Οι εγκαταστάσεις των παλιννοστούντων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στον νομό Ημαθίας μέσα από δημοτικά αρχεία και συνεντεύξεις»

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ: 2019-2020

Επόπτρια Καθηγήτρια: Σ. Ηλιάδου-Τάχου

Επιβλέπουσες Καθηγήτριες: Ε. Γρίβα – Ε. Τσακίριδου

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια: Χαραλαμπίδου Ελπίδα (Α.Μ.:549)

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2019

«Δεν αντιπροσωπεύω τίποτα, δεν είμαι τίποτα. Μονάχα μια συνείδηση καθαρή. Όμως μια καθαρή συνείδηση βαραίνει στη ζυγαριά του Θεού και του καιρού πιο πολύ από μίαν Αυτοκρατορία.»

N. KAZANTZAKΗΣ

Στον πολυαγαπημένο μου πατέρα, Χαράλαμπο Χαραλαμπίδη,
που έφυγε από τη ζωή και άφησε ένα τεράστιο κενό στη δική μου
Μία μεγάλη Συγγώμη, ένα μεγάλο Ευχαριστώ και ένα Σ΄ ΑΓΑΠΩ
Για ΠΑΝΤΑ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω την ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη μου στα τρία μέλη της επιτροπής εποπτείας μου, τα οποία έχουν καταστήσει δυνατή αυτή την ερευνητική εργασία και ειδικότερα στη Δρ. Σοφία Ηλιάδου – Τάχου, τη βασική επόπτριά μου. Δίχως την αμέριστη κατανόηση και την υποστήριξή της, η παρούσα εργασία θα ήταν αδύνατον να πραγματοποιηθεί. Της εκφράζω ένα πελώριο ευχαριστώ για όλη τη βοήθεια που μου προσέφερε. Επίσης, είμαι πολύ ευγνώμων στην Δρ. Ελένη Γρίβα και Δρ. Ελένη Τσακιρίδου, για την ουσιαστική συμβολή τους, κατά τη διάρκεια των μαθημάτων, για την πραγματοποίηση αυτής της διατριβής.

Σε αυτό το σημείο, θα ήθελα να αναφέρω ανθρώπους, εκτός του ακαδημαϊκού περιβάλλοντος, που είναι σημαντικοί στη ζωή μου. Το μεγαλύτερο ευχαριστώ το οφείλω στον εκλιπόντα πατέρα μου, Χαράλαμπο, του οποίου η πίστη στις δυνατότητές μου αποτέλεσε αρωγό σε όλους τους στόχους και τα όνειρά μου, ήταν ο ίδιος που με παρότρυνε και με στήριξε στη διάρκεια του μεταπτυχιακού προγράμματος και η ανάμνησή του μου έδινε κουράγιο και δύναμη να συνεχίσω, παρακάμπτοντας τα εμπόδια και τις δυσκολίες που συνάντησα, στη συγγραφή της παρούσας εργασίας. Επιπλέον, οφείλω να ευχαριστήσω τη μητέρα μου Όλγα και τον σύζυγό μου Δημήτρη, για την ανοχή και υπομονή τους και να ζητήσω συγνώμη από τα παιδιά μου, Ηλία, Μαρία, Χαράλαμπο και Παναγιώτη, για τον πολύτιμο χρόνο που τους στέρησα ασχολούμενη με τη συγκεκριμένη διατριβή.

Ξεχωριστό ευχαριστώ οφείλω στους παλινοστούντες που αποτέλεσαν το δείγμα στην έρευνά μου, διότι χωρίς τη δική τους συμβολή θα ήταν αδύνατη η πραγματοποίησή της.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
1.Εισαγωγή	8
1.1.α) Ορολογία Παλινοστούτων	10
1.2. Παρουσίαση των ερευνών για την παλιννόστηση στην Ελλάδα	13
1.3. Παρουσίαση των ερευνών για την παλιννόστηση στον νομό Ημαθίας	14
1.4. Συναγωγή συμπερασμάτων για πρωτοτυπία του θέματος	15
1.5. Παρουσίαση των δυσκολιών και των προβλημάτων της έρευνας	15
Κεφάλαιο 2: Ιστορική αναδρομή του φαινομένου της μετανάστευσης	16
2.1 Ιστορική αναδρομή	16
2.2 Χαρακτηριστικά μεταναστών	17
2.3 Παλιννόστηση	20
2.4 Αίτια μετανάστευσης των Ποντίων	23
2.5 Χαρακτηριστικά παλινοστούτων	24
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας	24
3.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	25
3.2. Περιγραφική στατιστική ανάλυση	26
3.2.1. Τα δημοτικά αρχεία του νομού Ημαθίας	31
3.2.2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων από την έρευνα των αρχείων	31
3.2.2.1. Αφίξεις των παλινοστούτων στον νομό Ημαθίας 1990-2005	31
3.2.2.2 Παροχή άδειας στους παλινοστούτες για παραμονή στην Ελλάδα	34
3.2.2.3 Σύνθεση πληθυσμιακής ομάδας παλινοστούτων κατά την άφιξη	37
3.2.2.4. Χώρες προέλευσης παλινοστούτων	40
3.3. Ποιοτική έρευνα	42
3.3.1. Η συνέντευξη ως εργαλείο	43
3.3.2. Περιγραφή ερευνητικής διαδικασίας	47
3.3.3. Συμμετέχοντες	48
3.3.3.1. Χαρακτηριστικά του δείγματος: Φύλο και ηλικία	48

3.3.3.2. Οικογενειακή κατάσταση 49

3.3.3.3. Εθνικότητα και τόπος προέλευσης 51

3.3.3.4. Μορφωτικό επίπεδο του δείγματος 53

3.3.3.5 Έτος παλιννόστησης του δείγματος 55

3.3.3.6. Περιοχή εγκατάστασης και τόπος παρούσας διαμονής 57

3.3.4. Ποιοτική θεματική ανάλυση 59

3.3.4.1. Αποτελέσματα ποιοτικής θεματικής ανάλυσης 60

3.3.4.1.i. Θεματικός άξονας Α: Οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο 60

3.3.4.ii. Θεματικός άξονας Β: Μετανάστευση 66

3.3.4.iii Θεματικός άξονας Γ: Άφιξη στην Ελλάδα 70

Κεφάλαιο 4

4.1. Συζήτηση αποτελεσμάτων 77

4.2. Προτάσεις 81

Βιβλιογραφία 82

Παράρτημα866

1. Οδηγός συνέντευξης**86**

2. Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις**88**

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα ασχολείται με τους ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση που επαναπατρίστηκαν μαζικά με το καθεστώς της «παλιννόστησης» τις δυο τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα, την ίδια περίοδο που η είσοδος χιλιάδων μεταναστών στη χώρα προκαλούσε πολυπολιτισμική ένταση στην ελληνική κοινωνία. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα εστιάζει στις δεκαετίες 1985-2005, που συμπίπτουν με την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. Στην έρευνα εφαρμόζεται η περιγραφική στατιστική ανάλυση μέσω του ελέγχου των δημοτικών αρχείων και η θεματική ποιοτική ανάλυση με τη διεξαγωγή και επεξεργασία 15ημι-δομημένων ατομικών συνεντεύξεων. Τα αποτελέσματα της ποιοτικής θεματικής ανάλυσης αποτελούνται από 3 θεματικούς άξονες: το οικονομικό και επαγγελματικό επίπεδο των ατόμων, την μετανάστευση, τους λόγους που οδήγησαν στην Ελλάδα τους παλιννοστούντες και τέλος την άφιξη και την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στις συνθήκες που βίωσαν πριν και μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα, όπως επίσης και στις εμπειρίες τους στο πλαίσιο της παλιννόστησης.

Λέξεις κλειδιά: Πόντιοι, παλιννόστηση, προφίλ, αφομοίωση

Abstract

The present study deals with expatriates from the former Soviet Union who were massively repatriated under the "repatriation" regime for the last two decades of the twentieth century, at the same time as the influx of thousands of immigrants into the country caused multicultural tension in multicultural society. More specifically, the research focuses on the years 1985-2005, coinciding with the collapse of existing socialism and the dissolution of the USSR. The research uses descriptive statistical analysis through the control of municipal records and thematic qualitative analysis by conducting and processing 15 semi-structured individual interviews. The results of the qualitative thematic analysis consist of 3 themes: the economic and professional level of the individuals, the immigration, the reasons that led to the repatriation in Greece and finally their arrival and integration into Greek society. Participants referred to the conditions they experienced before and after their arrival in Greece, as well as their experiences in return.

Keywords: Pontians, repatriation, profile, assimilation

1.Εισαγωγή

1.1. Προσδιορισμός του θέματος

Η παρούσα μελέτη έχει ως σκοπό τη διερεύνηση της εγκατάστασης των παλιννοστούτων¹ Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στον νομό Ημαθίας, κατά το διάστημα 1985-2005, μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού² και τη διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ.³ Πιο συγκεκριμένα, θα ερευνηθούν οι δυσκολίες που συνάντησαν οι παλιννοστούτες με τον ερχομό τους στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στον νομό Ημαθίας και οι συνθήκες που βίωσαν. Επιπλέον θα διερευνηθούν τα οικονομικά προβλήματα που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν, καθώς και η ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Ακόμη, θα αναζητηθεί το προφίλ τους⁴ και η πολιτισμική⁵ τους ταυτότητα και το οικονομικό πλαίσιο πριν και μετά τη μετάβασή τους στην Ελλάδα. Τέλος, αξιοσημείωτα είναι, στοιχεία της κουλτούρας τους, αξίες και έθιμα που έχουν ως αφετηρία τον Πόντο και διατηρούνται έως σήμερα.

¹Είναι οι εκπατρισμένοι που επιστρέφουν στην πατρίδα. Έλληνες ομογενείς θεωρούμε τα πρόσωπα που έχουν Ελληνική εθνική συνείδηση και κυρίως Ελληνική καταγωγή. Τα ευνοϊκά μέτρα για τους ομογενείς είχαν αντικείμενο κυρίως τα ζητήματα απόδοσης της Ελληνικής ιθαγένειας και την εξομοίωση των ομογενών με τους ημεδαπούς σε διάφορα καίρια ζητήματα (κυρίως ασφαλιστικά, επαγγελματικά κλπ) Η Πολιτεία χαρακτηρίζει τους Ομογενείς που προσφεύγουν μετά το 1980 στη Ελλάδα από τα Κράτη της Ανατολικής Ευρώπης ως «Παλιννοστούτες» και όχι ως πρόσφυγες, όπως χαρακτήριζε τους ομογενείς του διωγμού 1914-1922. Η παλιννόστηση ενός ομογενούς είναι πράξη ατομικής επιλογής και συνάρτηση της εκτίμησής του για τις προοπτικές, που έχει στη χώρα στην οποία ζει, η επάνοδος στην Ελλάδα γίνεται με δική του βούληση και όχι πάντοτε κάτω από τις συνθήκες απειλής ή κινδύνου ζωής.

Οι παλιννοστούτες ομογενείς από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης είναι στη πλειονότητα τους Ποντιακής καταγωγής και είχαν την Σοβιετική ιθαγένεια είτε την ιθαγένεια μιας από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ δεν υπάγονται στις ρυθμίσεις της διεθνούς σύμβασης περί του καθεστώτος των προσφύγων του ΝΔ 3839/1959 και του αν 389/68. πηγή:asylumaware.eu

²Είναι η αναγκαία συνέπεια μιας ορισμένης αντίληψης για την κοινωνία και το κράτος, για την οικονομία και την πολιτική, είναι η συνέπεια της ιδέας –που είναι παλιά όσο και η ανθρώπινη ιστορία– ότι όλα τα δεινά από τα οποία υποφέρουν οι εξελεγμένες κοινωνίες πηγάζουν από την ατομική κατοχή των αγαθών και ότι η έλευση του βασιλείου της ευτυχίας εξαρτάται από την κατάρρευση της ατομικής ιδιοκτησίας και από την εγκαθίδρυση ενός οικονομικού καθεστώτος βασιζόμενου αποκλειστικά στη συλλογική ιδιοκτησία.

³Μετά την επανάσταση των μπολσεβίκων, το 1917, ο Λένιν στηρίχθηκε στο αποικιακό και ιμπεριαλιστικό καθεστώς του τσάρου, μεταβάλλοντας απλώς το διοικητικό σύστημα της μεγάλης Ρωσίας σε ομοσπονδιακό κράτος, παρέχοντας παράλληλα την αυτοδιοίκηση και όχι την ανεξαρτησία στους καταπιεσμένους λαούς. Στο ιμπεριαλιστικό αυτό Imperium προσετέθησαν μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο και οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης ως δορυφορικά κράτη, που βρίσκονταν κάτω από τον άμεσο και απόλυτο έλεγχο της Σ.Ε. Οι συνθήκες ζωής στη Σ.Ε. είχαν καταντήσει αφόρητες λόγω της ανελευθερίας, της έλλειψης κράτους δικαίου, των αυθαρεσιών και των άπειρων εκκαθαρίσεων. Μετά από πολλές διεργασίες, στις 25 Δεκεμβρίου 1991 ο Γκορμπατσώφ, ανακοινώνει την παραίτησή του από την προεδρία της Σ.Ε. και την επόμενη μέρα μια ομάδα, 50-60 βουλευτών, γνωστοποιεί την τυπική διάλυση της Σ.Ε. Η κόκκινη αυτοκρατορία είχε καταρρεύσει εκ των έσω. <https://www.tovima.gr/2015/08/12/opinions/i-dialysi-tis-sobietikis-enwsis-kai-o-rolos-toy-m-gkormpatsofi/>

⁴ Είναι το σύνολο των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας ενός ατόμου ή των τάσεων μιας κατηγορίας ατόμων. Βλ. Πύλη για την ελληνική γλώσσα

⁵Για τον καθορισμό της έννοιας της πολιτισμικής ταυτότητας είναι σημαντικό ν' αναφερθούμε αρχικά στην έννοια του πολιτισμού. Κατά τον Βρετανό ανθρωπολόγο Έντ. Μπ. Τάυλορ, κουλτούρα ή πολιτισμός, με την ευρεία εθνολογική έννοια, είναι η ολότητα που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το δίκαιο, τα έθιμα και τις άλλες ικανότητες ή συνήθειες που αποκτήθηκαν από τον άνθρωπο ως μέλος της κοινωνίας (Cuche D. 2001, σελ. 33).

Αναλυτικότερα, η παρούσα μελέτη θα έχει την εξής δομή:

Χωρίζεται σε δύο μέρη, στο Θεωρητικό, το οποίο αποτελεί κομμάτι της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, και το Ερευνητικό, το οποίο αποτελεί το κομμάτι της ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας. Στο Θεωρητικό μέρος και πιο συγκεκριμένα στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στη μετανάστευση. Ξεκινά με μια ιστορική αναδρομή, στη συνέχεια παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά των μεταναστών, η παλιννόστηση, συνεχίζει με τα αίτια της μετανάστευσης των Ποντίων και ολοκληρώνεται με τα χαρακτηριστικά των παλιννοστούντων.

Το δεύτερο μέρος, το Ερευνητικό, αναλύει τον σκοπό της έρευνας, ο οποίος είναι η διερεύνηση της εγκατάστασης των Ποντίων παλιννοστούντων από την πρώην σοβιετική ένωση στον νομό Ημαθίας με την επεξεργασία των δημοτικών αρχείων και τη διεξαγωγή ατομικών συνεντεύξεων. Πιο συγκεκριμένα, θα χρησιμοποιηθεί η περιγραφική στατιστική ανάλυση⁶, προκειμένου να διερευνηθούν οι κατάλογοι από την Αποκεντρωμένη Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας που εδρεύει στη Βέροια, σε συνδυασμό με ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Το δείγμα αποτέλεσαν 15 παλιννοστούντες από περιοχές της πρώην σοβιετικής ένωσης, 13 γυναίκες και 2 άνδρες, οι οποίοι, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στον νομό Ημαθίας κατά το διάστημα 1985- 2005. Οι συνεντεύξεις περιελάμβαναν 36 ερωτήσεις, οι οποίες χωρίζονταν σε 7 θεματικές κατηγορίες: Η πρώτη αφορούσε στην καταγωγή και σε δημογραφικά στοιχεία, η δεύτερη στη γλώσσα και την εκπαίδευση, η τρίτη στη θρησκεία, η τέταρτη αναφέρονταν στους λαούς της πρώην Ε.Σ.Σ.Δ., η πέμπτη σε στοιχεία οικονομίας και επαγγέλματα, η έκτη σε πολιτιστικά στοιχεία και η έβδομη στη μετανάστευση. Στη συνέχεια αναλύθηκαν τα δεδομένα των συνεντεύξεων με την ποιοτική θεματική ανάλυση περιεχομένου. Από την επεξεργασία των συνεντεύξεων προέκυψαν τρεις θεματικοί άξονες. Ο πρώτος πραγματεύεται το οικονομικό πλαίσιο των παλιννοστούντων στην πρώην σοβιετική

⁶Η περιγραφική στατιστική (descriptivestatistics) ασχολείται με τη συνοπτική και αποτελεσματική παρουσίαση των δεδομένων μιας στατιστικής έρευνας.βλ. wikipedia

ένωση και τη σχέση τους με τους έτερους λαούς, που ζούσαν εκεί. Ο δεύτερος, αφορά στη μετανάστευση και τα αίτια που οδήγησαν τους ομογενείς Έλληνες στην παλιννόστηση. Τέλος, ο τρίτος θεματικός άξονας διερευνά την άφιξη στην Ελλάδα και όλα τα προβλήματα που ακολούθησαν μέχρι την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία. Προηγείται η παρουσίαση του προφίλ του δείγματος και της πολιτισμικής τους ταυτότητας ⁷ και εν συνεχεία παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας και τα συμπεράσματα. Στο Παράρτημα παρατίθενται αυτούσιες οι συνεντεύξεις.

1.1.α) Ορολογία Παλιννοστούτων

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει διασαφήνιση του όρου «Παλιννοστούτες»

Η διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη περίοδο 1914-1918 και η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, οδήγησε σε τεράστιες μετακινήσεις Ελληνικών πληθυσμών από την Μικρά Ασία και τον Πόντο κυρίως προς την Ελλάδα και τη Ρωσία.

Από αιώνες ήδη άκμαζαν και μεγαλουργούσαν, στη Ρωσία και τις Χώρες της Μαύρης Θάλασσας, αρκετοί Έλληνες επιδιδόμενοι στο εμπόριο και τη ναυτιλία γι' αυτό και ήταν δελεαστικοί τόποι νέας εγκατάστασης στους πρόσφυγες από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατά και μετά τη διάλυση της. Ο Ελληνισμός της Ρωσικής Αυτοκρατορίας και μετέπειτα της ΕΣΣΔ, προήλθε από ποικίλα κύματα μεταναστών και φυγάδων, που κατέφυγαν στις ρωσικές χώρες (της νότιας Ρωσίας και κυρίως του Καυκάσου) στα τέλη του 18ου , σε ολόκληρη τη διάρκεια του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα. Σύμφωνα με τη σοβιετική απογραφή του 1989 κατοικούσαν στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ 358.000 Έλληνες, οι οποίοι αποτελούσαν αναγνωρισμένη μειονότητα. Από διάφορες πηγές εκτιμάται όμως ότι ο πραγματικός αριθμός το 1989 πλησίαζε τις 500.000 άτομα.

Τα γεγονότα που συνέβησαν και οδήγησαν στη διάλυση της ΕΣΣΔ το 1989 είχαν σαν

⁷ Υπάρχουν σήμερα πολλά σύγχρονα ζητήματα πολιτισμού, τα οποία μπορούν να μετατραπούν σε ερωτήσεις που αφορούν την ταυτότητα. Το ζήτημα της πολιτισμικής ταυτότητας αποτελεί αντικείμενο έρευνας σε πολλές μελέτες του πολιτισμού και σε πολλές κοινωνικές θεωρίες. Τις τελευταίες δεκαετίες, έχει εμφανιστεί ένας νέος τύπος αναγνώρισης του όρου. Η νέα αυτή μορφή αναγνώρισης κατανέμει την κατανόηση του ατόμου ως σύνολο σε μια σειρά διαφορετικών αναγνωριστικών πολιτισμού. Αυτά τα πολιτιστικά αναγνωριστικά εξετάζουν τις συνθήκες του ατόμου με βάση διαφορετικές πτυχές, όπως ο τόπος, το φύλο, η φυλή, η ιστορία, η γλώσσα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η εθνικότητα και η αισθητική. Βλ. Βικιπαίδεια

άμεσο αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός μεγάλου προσφυγικού ρεύματος Ελλήνων Ομογενών⁸ προς τη Χώρα μας. Οι ομογενείς που διέμεναν στην πρώην ΕΣΣΔ, στην πλειονότητα τους Πόντιοι, είχαν καταφύγει εκεί μετά τις τεράστιες ανακατατάξεις που συνέβησαν κατά τη διάλυση της Τουρκικής Αυτοκρατορίας και ήταν οι περισσότεροι απόγονοι προσφύγων από τη Τουρκία, είχαν οι γονείς τους την Τουρκική υπηκοότητα και υπάγονταν στις συνθήκες της Λωζάννης και Αγκύρας και έτσι βάσει των συνθηκών αυτών και του άρθρου 23 του Ν. 2130/93 είχαν αποκτήσει την Ελληνική ιθαγένεια. Αρκετοί από αυτούς κατείχαν ελληνικά διαβατήρια και άλλοι αποδεικτικά έγγραφα που απεδείκνυαν την ελληνική τους καταγωγή και οι περισσότεροι ήταν γραμμένοι στα προξενικά Μητρώα της Μόσχας. Γι αυτούς κατ' αρχήν το ζήτημα της Ελληνικής τους καταγωγής ήταν αυταπόδεικτο, όμως η ένταση των γεγονότων (στις χώρες τις πρώην ΕΣΣΔ παρουσιάσθηκαν εσωτερικές συγκρούσεις, ανασφάλεια των πληθυσμών κλπ) και ο μεγάλος αριθμός των αφίξεων ομογενών στη Ελλάδα από το 1989, έδωσαν άλλες διαστάσεις στο ζήτημα

Οι παλιννοστούντες, που διέμεναν στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και επιθυμούσαν να εγκατασταθούν οριστικά στη Ελλάδα, προσέρχονταν στο Ελληνικό Προξενικό Γραφείο της Μόσχας, προκειμένου να λάβουν στα διαβατήρια τους, αυτοί και οι οικογένειες τους και τη θεώρηση εισόδου στην Ελλάδα με την ένδειξη «ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ».

Η θεώρηση εισόδου με την ένδειξη «ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ» χορηγούνταν από τις ελληνικές προξενικές υπηρεσίες της Μόσχας, με στοιχεία προερχόμενα κυρίως από τα Προξενικά Μητρώα των Ομογενών που ζούσαν στην πρώην ΕΣΣΔ .

Οι αρμόδιες προξενικές αρχές σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 11 παρ 1δ του νόμου 2594/98 σε συνδυασμό με το άρθρο 11 παρ 1 του 471/93, έχουν αρμοδιότητα στην τήρηση του μητρώου μονίμων κατοίκων εξωτερικού, την έκδοση και θεώρηση ελληνικών διαβατηρίων και την τήρηση στοιχείων που αποδεικνύουν την ελληνική ιθαγένεια. Οι ομογενείς που είναι γραμμένοι στα προξενικά Μητρώα του Ελληνικού Προξενείου στη Μόσχα και δεν έχουν αποκτήσει την ιθαγένεια στη χώρα που διαμένουν, είναι κάτοχοι Ελληνικού διαβατηρίου που χορηγήθηκε από το Ελληνικό Προξενείο και έχουν την Ελληνική ιθαγένεια . Οι ομογενείς αυτοί, όπως δέχεται η

⁸ Έλληνες ομογενείς θεωρούμε τα πρόσωπα που έχουν Ελληνική εθνική συνείδηση και κυρίως Ελληνική καταγωγή. Η Πολιτεία χαρακτηρίζει τους Ομογενείς που προσφεύγουν μετά το 1980 στην Ελλάδα από τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης ως «Παλιννοστούντες» και όχι ως πρόσφυγες, όπως χαρακτήριζε τους ομογενείς του διωγμού 1914-1922. Η παλιννόστηση ενός ομογενούς θεωρείται πράξη ατομικής επιλογής και συνάρτηση της εκτίμησής του για τις προοπτικές, που έχει στη χώρα στην οποία ζει, η επάνοδός του στην Ελλάδα γίνεται με δική του βούληση και όχι πάντοτε κάτω από τις συνθήκες απειλής ή κινδύνου ζωής. Βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε

νομολογία, έχουν αναγνωρισθεί από την διοίκηση από μακρού χρόνου ως Έλληνες και έχει κριθεί παγίως από τα δικαστήρια ότι δεν μπορεί να αμφισβητηθεί από την Ελληνική διοίκηση μετά πάροδο του χρόνου η Ελληνική ιδιότητα κάποιου, που καλόπιστα συμπεριφέρεται ως Έλληνας (βλ. ΣτΕ 1208/48, Ολ 501/1945, Γνωμοδότηση Ν.Σ.Κ 60/2003). Η ανωτέρω νομολογία του ΣτΕ έχει αποτελέσει διοικητική πρακτική (βλ. υπ.□ αριθμό 44184/7353/18-6-71 έγγραφο του Υπουργείου Εσωτερικών και έγγραφο ΥΠΕΣΔΑ με ΑΠ Φ.79174/5893/03/23-4-2003).

Οι ειδικές συνθήκες που δημιουργήθηκαν με την διάλυση της ΕΣΣΔ, η τάση φυγής, οι εμφύλιες συγκρούσεις, η καθυστέρηση χορήγησης άδειας εισόδου με την ένδειξη «παλιννόστηση», έφερε στη Ελλάδα ένα κύμα προσφύγων στο οποίο περιλαμβάνονταν μεγάλος αριθμός παλιννοστούντων ,αλλά και άλλων προσώπων που είχαν αφιχθεί στη Ελλάδα με άδεια εισόδου για τουριστικούς λόγους ,όπως και προσώπων μελών της οικογενειών παλιννοστούντων που στερούνταν της άδειας εισόδου με την ένδειξη «παλιννόστηση». Μαζί με τους ομογενείς που δικαιούνταν την άμεση νομιμοποίηση τους, επωφελήθηκαν και άλλα πρόσωπα και έκαναν χρήση πλαστών εγγράφων και πιστοποιητικών προκειμένου να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια και το πολυπόθητο ελληνικό διαβατήριο ενώ στερούνταν της ιδιότητος αυτής.

Τα σημαντικά ζητήματα που ανέκυψαν στην Ελληνική Πολιτεία από την ομαδική παλιννόστηση ομογενών, επέβαλαν την άμεση νομοθετική παρέμβαση, προκειμένου να αποδοθεί σε πρώτη προτεραιότητα η Ελληνική ιθαγένεια στους ομογενείς και έτσι, να τακτοποιηθούν τα ζητήματα της αστικής και δημοτικής τους κατάστασης.

Οι παλιννοστούντες ομογενείς από της χώρες της ανατολικής Ευρώπης είναι στη πλειονότητα τους Ποντιακής καταγωγής και είχαν την Σοβιετική ιθαγένεια είτε την ιθαγένεια μιας από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ και δεν υπάγονται στις ρυθμίσεις της διεθνούς σύμβασης περί του καθεστώτος των προσφύγων του ΝΔ 3839/1959 και του αν 389/68.⁹

⁹ βλ. Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.

1.2. Παρουσίαση των ερευνών για την παλιννόστηση στην Ελλάδα

Οι Πόντιοι βίωσαν τον ξεριζωμό και τη μετανάστευση αρκετές φορές και η μελέτη των βιωμάτων τους χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, όπως έχει αποδειχθεί άλλωστε από προηγούμενες έρευνες.

Η κ. Κασιμάτη Κούλα ερεύνησε σε βάθος την κοινωνική και οικονομική ένταξη των Ποντίων μεταναστών από την πρώην σοβιετική ένωση και αναφέρθηκε στα προβλήματα που αντιμετώπισαν στην προσπάθειά τους να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία.¹⁰ Οι λόγοι της μετανάστευσης των Ποντίων στην Ελλάδα βρίσκονται, κατ' αρχήν, στο γεγονός ότι ποτέ δεν ταυτίστηκαν με τους πληθυσμούς με τους οποίους ζούσαν. Η κατάρρευση του κοινωνικού συστήματος στην πρώην Σοβιετική Ένωση, διευκόλυνε την επιστροφή τους. Οι κυριότεροι λόγοι που αναφέρουν οι ίδιοι οι παλιννοστούντες στην έρευνα της κ. Κασιμάτη είναι η μετανάστευση συγγενών, που δηλώνει την οικογενειακή μορφή της μετανάστευσης, η επιθυμία να ζήσουν στην πατρίδα, η μίμηση άλλων Ποντίων της περιοχής που έφυγαν, η ύπαρξη συγγενών στην Ελλάδα, τα εθνικά προβλήματα στις περιοχές που ζούσαν, αλλά και η επιθυμία για ένα καλύτερο μέλλον.¹¹

Η κ. Παστραπά Ελένη, επίσης, στην έρευνά της για την «Ενσωμάτωση των Παλιννοστούντων στον νομό Ροδόπης», διερευνά εάν οι ομογενείς που κατοικούν στον νομό Ροδόπης και κυρίως οι ομογενείς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, έχουν ενσωματωθεί στην τοπική κοινωνία του νομού. Από την έρευνα προκύπτουν τα σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι παλιννοστούντες, ιδίως τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους. Τα προβλήματα οφείλονταν κυρίως στην άγνοια της ελληνικής γλώσσας όσο και στην καχυποψία των ντόπιων, αλλά και των ίδιων των παλιννοστούντων.¹²

Επιπλέον, ο κ. Αβραμίδης Κωνσταντίνος, στην έρευνά του για τους παλιννοστούντες εκπαιδευτικούς από την πρώην Σοβιετική Ένωση, πραγματεύεται τα προβλήματα (οικονομικά, κοινωνικά, προβλήματα ένταξης) που αντιμετωπίζουν (οι

¹⁰ Βλ. Κασιμάτη Κ. κ.α., Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Κοινωνική και Οικονομική τους ένταξη, Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ΚΕΚΜΟΚΟΠ, Αθήνα 1992

¹¹ Βλ. Σακελλαρόπουλος Θ. (2005), « Η κοινωνική ενσωμάτωση των νέο-προσφύγων Ποντίων στη μητροπολιτική Ελλάδα», Κεντρική ομιλία στην Α' Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Ποντιακής Νεολαίας, 17-18 Δεκεμβρίου 2005, Φρανκφούρτη, Γερμανία.

¹² Βλ. Παστραπά Ελένη, «Η ενσωμάτωση των παλιννοστούντων στον νομό Ροδόπης», Αθήνα 2003

παλιννοστούντες), μετά τον ερχομό τους στην Ελλάδα. Επικεντρώνεται δε στον κοινωνικό αποκλεισμό και την απαξίωση των επιστημόνων και των παλιννοστούτων εκπαιδευτικών, καθώς το 99% εξ' αυτών δεν ασχολείται επαγγελματικά με το αντικείμενο που σπούδασε, κάνοντας οποιαδήποτε δουλειά προκειμένου να εξασφαλίσει τα προς το ζην.¹³

Οι κ. Χάλκος Γ. και Σαλαμούρης Δ. ερευνούν την παλιννόστηση και τους παράγοντες της κοινωνικής και οικονομικής περιθωριοποίησης των παλιννοστούτων από την πρώην σοβιετική ένωση.¹⁴

1.3. Παρουσίαση των ερευνών για την παλιννόστηση στον νομό Ημαθίας

Αρχικά θα ήθελα να αναφέρω ότι παρά το μεγάλο εύρος των ερευνών για τους παλιννοστούντες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, ωστόσο δεν υπάρχουν έρευνες, οι οποίες να αφορούν στον νομό Ημαθίας. Η έρευνα της κ. Λέτσιου Στυλιανής μελετά τις συμπεριφορές, κοινωνικές δράσεις και αξιακές επιλογές μίας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας παλιννοστούτων από την πρώην Σοβιετική Ένωση και σχετίζεται με το πεδίο των κοινωνικών δράσεων. Πρόκειται για μία έρευνα στην ευρύτερη περιοχή της Θεσσαλονίκης, αλλά και σε ορισμένες μικρότερες πόλεις της Βόρειας Ελλάδας, όπως είναι η Φλώρινα, τα Γιαννιτσά. Η Έδεσσα και η Βέροια, καθώς επίσης και στην ευρύτερη περιοχή της Τιφλίδας, στη Γεωργία. Αναζητήθηκαν νεαροί συνομιλητές από την πρώην Σοβιετική Ένωση 16 έως 30 ετών, οι οποίοι μετανάστευσαν σε μικρότερη ηλικία στην Ελλάδα, είτε μόνοι τους, είτε με κάποιο μέλος της οικογένειάς τους, είτε και με όλη την πυρηνική τους οικογένεια, ενώ μέχρι εκείνη τη στιγμή της ζωής τους διαβιούσαν σε μία από τις δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, κυρίως όμως στη Γεωργία. Η μελέτη της κ. Λέτσιου εστιάζει σε μια σειρά από ζητήματα που άπτονται της σχέσης των νεαρών παλιννοστούτων με την Ελλάδα.¹⁵

¹³ Βλ. Αβραμίδης Κωνσταντίνος, «Οι παλιννοστούντες εκπαιδευτικοί από την πρώην Σοβιετική Ένωση και η απαξίωσή τους», Θεσσαλονίκη 2008.

¹⁴ Βλ. Χάλκος Γ., Σαλαμούρης Δ. (2003), « Παλιννόστηση και παράγοντες οικονομικής και κοινωνικής περιθωριοποίησης: Όψεις του προβλήματος και προτάσεις πολιτικής», Το ΒΗΜΑ των Κοινωνικών Επιστημών, τευχ. 36, σ.σ. 5-25.

¹⁵ Βλ. Λέτσιου Στυλιανή, «Ανάμεσα σε δύο 'πατρίδες': Ελληνομάθεια και ρωσομάθεια ως στοιχεία ταυτότητας και μεταναστευτικών επιλογών Ελληνοποντίων νέων της πρώην Σοβιετικής Ένωσης».

1.4. Συναγωγή συμπερασμάτων για πρωτοτυπία του θέματος

Η πρωτοτυπία του θέματος της παρούσης εργασίας, έγκειται στη μη ύπαρξη μελετών αναφορικά με τον νομό Ημαθίας, όπως προαναφέρθηκε, αλλά και στο γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε περιγραφική στατιστική ανάλυση στα δημοτικά αρχεία από την αποκεντρωμένη περιφέρεια κεντρικής Μακεδονίας που εδρεύει στη Βέροια. Στη συνέχεια κωδικοποιήθηκαν και αναλύθηκαν οι συνεντεύξεις των παλινοστούντων από την πρώην Σοβιετική Ένωση βάσει της ανάλυσης Miles-Huberman (1994).

1.5. Παρουσίαση των δυσκολιών και των προβλημάτων της έρευνας

Η παρούσα έρευνα, όπως και κάθε άλλη μελέτη, παρουσιάζει δυσκολίες και προβλήματα που δυσκολεύουν τη διεξαγωγή της. Αρχικά υπήρξε μεγάλη δυσκολία στην εύρεση παλινοστούντων, οι οποίοι επιθυμούσαν να δώσουν συνέντευξη, πράγμα που περιόρισε αρκετά την έρευνα. Επιπλέον, αρκετοί εκ των συνομιλητών ήταν αρκετά επιφυλακτικοί, με αποτέλεσμα είτε να απαντούν μονολεκτικά (δίχως περιθώρια περαιτέρω διευκρινήσεων), είτε να μην απαντούν καθόλου στην ερώτηση. Αρκετές συνεντεύξεις δεν ηχογραφήθηκαν, έπειτα από παράκληση των παλινοστούντων, και κρατήθηκαν μόνο σημειώσεις, πράγμα που δυσκόλεψε μερικώς την έρευνα. Όσον αφορά στα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης των καταλόγων από την αποκεντρωμένη περιφέρεια κεντρικής Μακεδονίας, δημιουργήθηκε πρόβλημα με την περιοχή προέλευσης του δείγματος, διότι σε ελάχιστες περιπτώσεις αναγράφονταν η χώρα προέλευσης και όχι για κάθε παλινοστούντα όπως επιβάλλονταν, προκειμένου να υπάρχει πλήρης αξιοπιστία.

Κεφάλαιο 2: Ιστορική αναδρομή του φαινομένου της μετανάστευσης.

2.1 Ιστορική αναδρομή

Με τον όρο μετανάστευση νοείται η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου, ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή¹⁶. Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο το οποίο υφίσταται όλα τα χρόνια της ανθρώπινης ιστορίας. Το φαινόμενο αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες, την οικονομία, τις διεθνείς σχέσεις των κρατών και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά των κρατών. Οι αιτιολογικοί παράγοντες της μετανάστευσης είναι πολλοί, ανάμεσα στους οποίους εντοπίζεται η φτώχεια, τα απολυταρχικά πολιτικά καθεστώτα, η στεγνότητα της γης και τα προσωπικά χαρακτηριστικά των ατόμων που αποφασίζουν να μετακινηθούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα μετανάστευσης στην πρόσφατη νεότερη ιστορία είναι τα μεταναστευτικά κύματα που προέκυψαν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Στο πλαίσιο αυτό μετακινήθηκε ένας μεγάλος αριθμός αυτών, εξαιτίας της αναγκαστικής εργασίας και του διωγμού που είχαν υποστεί. Οι μεγάλες μεταναστευτικές ροές παρατηρούνται και μετά την περίοδο του πολέμου εξαιτίας της ενίσχυσης της βιομηχανίας και των γεωπολιτικών αλλαγών. Οι μεταναστευτικές ροές αφορούν τη μετακίνηση των ατόμων από και προς χώρες της Ευρώπης και ειδικά σε εκείνες με ανεπτυγμένη βιομηχανία. Οι χώρες αυτές αποτέλεσαν τον προορισμό τόσο προσφύγων όσο και μεταναστών στόχος των οποίων ήταν η εύρεση χειρωνακτικής εργασίας.

Η μελέτη της ιστορίας της μετανάστευσης αναδεικνύει την απαγόρευση μετακίνησης που υπήρχε στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Πιο αναλυτικά, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950 και έπειτα, παρουσιάστηκε η τάση των ατόμων των σοσιαλιστικών χωρών να καταφεύγουν προς δυτικές χώρες με ανεπτυγμένη βιομηχανία. Στη συνέχεια, η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τη μετανάστευση των ατόμων από την ανατολή στη δύση. Πιο συγκεκριμένα άτομα από ανατολικές χώρες της Ευρώπης, όπως είναι η Τσεχία, η Πολωνία και η Ουγγαρία, είχαν τη δυνατότητα να απομακρυνθούν από τη

¹⁶ Βλ. Τσαούση Δ.Γ., «Κοινωνική Δημογραφία», Αθήνα, 2000, Εκδόσεις Gutenberg, ορισμός μετανάστευσης, σελ.119.

χώρα τους προκειμένου να εξασφαλίσουν μία καλύτερη ποιότητα ζωής. Κατά τη διάρκεια του 1990 υπολογίζεται ότι μετακινήθηκαν περισσότερα από 1,3 εκατομμύρια άτομα από τις ανατολικές στις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, έχοντας ως στόχο τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους.

Η μετανάστευση λαμβάνει όλο και περισσότερες διαστάσεις στην Ευρώπη και ειδικότερα στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης με αποτέλεσμα να εμφανίζονται φαινόμενα του παρελθόντος. Στα φαινόμενα αυτά περιλαμβάνεται ο εθνικισμός, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία. Η διαχείριση των αρνητικών αυτών φαινομένων αποτελεί ένα από τα έργα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία επιτρέπει αν όχι και προστάζει τη μετανάστευση ατόμων για εργασιακούς και οικονομικούς λόγους. Ωστόσο, ο θεσμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δημιουργήσει και σημαντικά εμπόδια στη μετανάστευση των ατόμων, καθώς είναι δεκτική μόνο στα άτομα που ανήκουν στα κράτη-μέλη. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να πραγματοποιούνται αποκλίσεις των ατόμων που δεν προέρχονται από κάποια-χώρα μέλος. Με τον τρόπο αυτό η έννοια της μετανάστευσης παύει να ισχύει όπως είχε διαμορφωθεί στο παρελθόν. Σήμερα, η μετακίνηση σε μία χώρα συνδυάζεται με τη νόμιμη είσοδο στη χώρα, τη λήψη άδειας παραμονής ή ασύλου.

Παραδοσιακά χώρα εξαγωγής εργατικού δυναμικού η Ελλάδα, έχει μετατραπεί τα τελευταία χρόνια σε χώρα υποδοχής μεταναστών, οι οποίοι δεν επιδιώκουν πάντα την παραμονή στη χώρα μας, αλλά προσβλέπουν στη μετακίνησή τους προς άλλες χώρες με μεγαλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης. Λόγω κυρίως της γεωγραφικής της θέσης, που της δίνει τη δυνατότητα εύκολης πρόσβασης στην Ευρώπη, η Ελλάδα καταμετρά κατά το 1991, σύμφωνα με στοιχεία της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 200.000 μετανάστες, τους οποίους ανεπίσημες πληροφορίες ανεβάζουν σε 350.000. Υπολογίζεται μάλιστα ότι κατά τα τελευταία χρόνια ο αριθμός αυτός έχει υπερδιπλασιασθεί.¹⁷

2.2 Χαρακτηριστικά μεταναστών

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο το οποίο δεν έχει μία σταθερή μορφή. Αυτό σημαίνει ότι ο πληθυσμός των ατόμων που μεταναστεύουν παρουσιάζει μεγάλη

¹⁷Βλ..Μαυρέας Κ. (1996). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 96(96-97), 185-218.

ανομοιογένεια σε σχέση με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και το οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η ανομοιογένεια αυτή απαιτεί τη διερεύνηση του κάθε μεταναστευτικού πληθυσμού. Στην περίπτωση της Ελλάδας οι μετανάστες που έφτασαν μπορούν να διακριθούν στις εξής κατηγορίες:

α) «μη κανονικούς μετανάστες», δηλαδή άτομα που εισήλθαν ή παραμένουν παράνομα στη χώρα,

β) «πρόσφυγες», άτομα, δηλαδή, που για διάφορους λόγους αναχωρούν από την πατρίδα τους ζητώντας άσυλο και τα οποία η Ελλάδα υποδέχεται ως συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης της Γενεύης (1951), και

γ) «κανονικούς μετανάστες», δηλαδή όλους εκείνους που εισήλθαν νόμιμα στη χώρα και των οποίων η παρουσία έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές. Πρόκειται για τους ομογενείς Έλληνες, που προέρχονται από την ελληνική διασπορά της ανατολής ή της δύσης, δηλαδή για άτομα που έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα ή είναι απλώς ελληνικής καταγωγής και έχουν ελληνική, ξένη ή διπλή υπηκοότητα.

Στην τρίτη κατηγορία θα μπορούσε κανείς να συμπεριλάβει τους Έλληνες μετανάστες που οδηγήθηκαν σε κράτη της κεντρικής ή της βόρειας Ευρώπης καθώς και στις υπερπόντιες χώρες, τους Ελληνοκύπριους και τους ομογενείς. Οι άνθρωποι αυτοί, αναγκάστηκαν να απομακρυνθούν από τη χώρα στην οποία ανατράφηκαν. Ο εξαναγκασμός των ατόμων αυτών αφορά πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Επίσης, στην περίπτωση της Ελλάδας παρατηρούνται και οι μετανάστες που έφτασαν στη χώρα εξαιτίας της ελληνικής καταγωγής τους. Στην ομάδα αυτή μεταναστών περιλαμβάνονται εκείνοι που προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Σ' αυτή την τελευταία κατηγορία (ή υποκατηγορία) θα επικεντρωθεί αυτή η μελέτη, η οποία στηρίζεται στην παραδοχή ότι η παλιννόστηση αποτελεί μορφή μετανάστευσης.¹⁸

Το φαινόμενο της παλιννόστησης είναι άμεσα συνδεδεμένο με την Ελλάδα. Η Ελλάδα εξαιτίας ιστορικών παραγόντων χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός μεγάλου μέρους του ελληνισμού σε άλλες χώρες. Έτσι, κατά καιρούς η Ελλάδα δεχόταν ομογενείς από ελληνικές κοινότητες της Ρουμανίας, της Τουρκίας, της

¹⁸ « Η παλιννόστηση σε κάθε περίπτωση συνδέεται με τη μετανάστευση και την αποδημία. Για τον μετανάστη, η παλιννόστηση σημαίνει μια νέα μετανάστευση, αυτή τη φορά προς την πατρίδα του» Βλ. Κοτσιώνης Π. (1992). Η προβληματική της μετανάστευσης και της παλιννόστησης στη χώρα μας από εκπαιδευτική σκοπιά. Περιοδικό «Διαβάζω», Τεύχος 285: 38-51.

Μέσης Ανατολής ή της Αιγύπτου, ενώ μόνο το 1922 δέχτηκε 1,4 εκατομμύρια πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία. Κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου (1946-1949), υπολογίζεται ότι ξεπερνούν τους 50.000 εκείνοι που, φοβούμενοι την καταδίωξή τους, εγκαταλείπουν τη χώρα και ζητούν καταφύγιο στις σοσιαλιστικές χώρες της ανατολικής Ευρώπης. Για μεγάλο χρονικό διάστημα ο επαναπατρισμός τους ήταν αδύνατος, αφού τους είχε αφαιρεθεί η υπηκοότητα και είχε δημευθεί η περιουσία τους. Σε όλους αυτούς θα πρέπει επίσης να προστεθεί ένας σημαντικός αριθμός προσφύγων, οι οποίοι κατέφυγαν σε ξένες χώρες της κεντρικής, κυρίως, Ευρώπης κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής δικτατορίας (1967- 1974).

Όπως και στις υπόλοιπες χώρες της νότιας Ευρώπης, ο επαναπατρισμός είναι στην Ελλάδα φαινόμενο πρόσφατο και, ως ένα βαθμό, μη αναμενόμενο. Θα ξεκινήσει μαζικά μετά τη μεταπολίτευση του 1974 και θα συνεχισθεί, με αυξανόμενους μάλιστα ρυθμούς, μέχρι τις ημέρες μας. Στοιχεία του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας ανεβάζουν σε 33.573 τον αριθμό των πολιτικών προσφύγων που επαναπατρίστηκαν κατά την περίοδο 1956-1984, των οποίων η πλειονότητα θα εγκατασταθεί στα μεγάλα αστικά κέντρα. Οι πρόσφυγες αυτοί θεωρείται ότι σήμερα έχουν πλέον ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνική ζωή, μολονότι έρευνες δείχνουν ότι το βιοτικό τους επίπεδο παραμένει κατώτερο εκείνου του εγχώριου πληθυσμού.

Στην Ελλάδα παρατηρείται η αναβίωση του μεταναστατευτικού φαινομένου κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980. Στο χρονικό αυτό διάστημα παρατηρήθηκε η άφιξη ατόμων που προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Ένωση η πλειοψηφία των οποίων έχουν ποντιακή καταγωγή. Η διαχείριση των ατόμων αυτών αποτέλεσε ένα δύσκολο έργο, που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές αρχές. Σήμερα, η ελληνική πολιτεία έχει κάνει σαφές το γεγονός ότι ο επαναπατρισμός αφορά μόνο τους Πόντιους καθώς είναι υπεύθυνη για την εγκατάσταση και την υποστήριξη τους. Ο σκοπός αυτός επιτεύχθηκε μέσα από την ίδρυση του Εθνικού Ιδρύματος για την Υποδοχή και Αποκατάσταση των Αποδήμων και Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων (Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.). Στο πλαίσιο αυτό οι Πόντιοι θεωρούνται παλινοστούντες και όχι πρόσφυγες. Με τον τρόπο αυτό οι Πόντιοι θεωρούνται άτομα που έφτασαν στην Ελλάδα επειδή οι ίδιοι το επιθυμούσαν έχοντας υψηλές προσδοκίες για τη ζωή τους στη συγκεκριμένη χώρα. Η εγκατάσταση των ποντίων στην Ελλάδα δημιούργησε ένα μεγάλο διάλογο σε σχέση με το ρατσισμό και τον εθνικισμό, ενώ στον αντίποδα διαμορφώθηκε ένας διάλογος σε σχέση με τη

διαμόρφωση μίας συλλογικής ταυτότητας. Η πολιτεία κλήθηκε να υποστηρίξει την αφομοίωση των ατόμων και την ομαλή ένταξη τους στην ελληνική πραγματικότητα. Παρόλα αυτά, η αποκατάσταση των ατόμων αυτών επηρεάστηκε από ένα εύρος παραγόντων ανάμεσα στους οποίους είναι τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες και οι πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις.¹⁹

2.3 Παλιννόστηση

Με τον όρο παλιννόστηση και επαναπατρισμός, υποδηλώνεται η επιστροφή ατόμων ή κοινωνικών συνόλων στη γενέτειρα ή τον τόπο καταγωγής τους.²⁰

Το φαινόμενο της ελληνικής διασποράς είναι τόσο παλιό, όσο και η ιστορία του ελληνικού έθνους. Εποικισμοί και μεταναστεύσεις σε γειτονικές ή απομακρυσμένες χώρες αποτέλεσαν ένα κυκλικό και επαναλαμβανόμενο φαινόμενο της ελληνικής ιστορίας, που είχε ως αποτέλεσμα τον σχηματισμό ελληνικών κοινοτήτων, σε όλο σχεδόν τον κόσμο.

Κατά τον 20ό αιώνα έως και τις αρχές της δεκαετίας του '80, η Ελλάδα συγκαταλέγονταν στις παραδοσιακές χώρες αποστολής μεταναστών, προς χώρες με ταχεία οικονομική ανάπτυξη και αυξημένη ζήτηση εργατικών χεριών. Η διεθνής οικονομική κρίση, από τα μέσα της δεκαετίας του '70, οδήγησε σε επαναπατρισμό και επιστροφή πολλών μεταναστών στις εστίες τους. Στις κυριότερες ομάδες του απόδημου ελληνισμού ανήκαν έως τα τέλη της δεκαετίας του '80 και οι Έλληνες της Σοβιετικής Ένωσης. Με εξαίρεση ένα μικρό αριθμό ομογενών απόγονων, κατοίκων παλιών ελληνικών κοινοτήτων της Ρωσίας (Οδησός), και επίσης ένα μικρό αριθμό πολιτικών προσφύγων (1980: 9.000 άτομα), οι Πόντιοι αποτελούσαν τον κύριο κορμό του ελληνισμού στην ΕΣΣΔ (Υπουργείο Εξωτερικών, 1987: 126-127). Πιο ειδικά, το 1918 έγινε ορατό το πρώτο μεταναστευτικό κύμα από την πρώην Σοβιετική Ένωση προς την Ελλάδα, το οποίο διήρκησε μέχρι και τη δεκαετία του 1920. Στο μεταναστευτικό αυτό κύμα περιλαμβάνονται άτομα που προέρχονταν από τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, οι οποίοι είχαν φτάσει στη Σοβιετική Ένωση μετά από τους διωγμούς που είχαν υποστεί από τους Τούρκους. Ακόμα, στο μεταναστευτικό αυτό κύμα περιλαμβάνονται και πόντιοι οι οποίοι προέρχονταν από τη Γεωργία, την

¹⁹ Βλ. Μαυρέας Κ. (1996). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 96(96-97), 185-218.

²⁰ Βλ. Τσαούση Δ.Γ., «Κοινωνική Δημογραφία», Αθήνα, 2000, Εκδόσεις Gutenberg, ορισμός παλιννόστησης, σελ.112.

Αρμενία και το Αζερμπαϊτζάν. Οι Πόντιοι πρόσφυγες έφτασαν στη Θεσσαλονίκη και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή της Καλαμαριάς. Η εγκατάσταση και η μεταφορά των προσφύγων πραγματοποιήθηκε υπό άθλιες συνθήκες, με αποτέλεσμα την εκδήλωση υψηλής θνησιμότητας στο συγκεκριμένο πληθυσμό.²¹

Στη συνέχεια παρατηρήθηκε ένα επίσης μεγάλο κύμα μετανάστευσης το οποίο προέρχονταν επίσης από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Πιο αναλυτικά, στο χρονικό διάστημα από το 1937 έως και το 1939 πραγματοποιήθηκαν διώξεις του πληθυσμού με αποτέλεσμα μία μεγάλη μερίδα των Ποντίων να επιστρέψει σε διαφορετικές περιοχές της Ελλάδας. Στη συνέχεια, η γερμανική κατοχή της Ελλάδας οδήγησε στην εκδήλωση σοβαρών οικονομικών προβλημάτων, τα οποία προκάλεσαν την εσωτερική μετανάστευση των Ποντίων. Οι Πόντιοι που είχαν εγκατασταθεί στη νότιο Ελλάδα μετακινήθηκαν στη Μακεδονία. Τα επόμενα χρόνια υπήρχαν δυσκολίες σε σχέση με τη λήψη άδειας μετανάστευσης προς την Ελλάδα, καθώς απαγορεύτηκε η μετακίνηση από την πρώην Σοβιετική Ένωση.

Αργότερα, έγινε ορατό ένα τρίτο μεταναστευτικό κύμα το οποίο ξεκινούσε από την Κεντρική Ασία και κατέληγε στην Ελλάδα. Η μεταναστευτική αυτή ροή διεκόπη κατά τη διάρκεια της ελληνικής δικτατορίας αλλά συνεχίστηκε στην περίοδο της μεταπολίτευσης. Οι Πόντιοι που έφτασαν εκείνη την περίοδο στην Ελλάδα, εγκαταστάθηκαν στο Λαύριο. Σημαντικό σημείο στην ιστορία της παλιννόστησης ήταν το 1985, όταν Μ. Γκορμπατσόφ καθόρισε την αρχή της πολιτικής (της αλλαγής και της διαφάνειας), που δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση του μεταναστευτικού κύματος. Σύμφωνα με έρευνα που διενεργήθηκε το 1990, στο διάστημα 1985–1990 εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα 30.000 Πόντιοι Έλληνες από την πρώην Σοβιετική Ένωση (Κασιμάτη 1992: 66). Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΕΙΥΑΠΟΕ, οι παλιννοστούντες Πόντιοι πρόσφυγες που έφθασαν στην Ελλάδα πριν από την ίδρυση του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε.²², δηλαδή κατά την περίοδο 1987-1990, ανέρχονται συνολικά σε 22.523 άτομα, ενώ κατά την αμέσως επόμενη πενταετία, δηλαδή κατά την περίοδο από 1ης Ιανουαρίου 1991 έως 31 Οκτωβρίου 1995

²¹ Βλ. Χατζηαναστασίου Μ. «Οι συνθήκες εγκατάστασης και απασχόλησης των παλιννοστούντων ομογενών Ποντίων στην Ελλάδα», Καβάλα, 2001.

²² Τον Αύγουστο του 1990 ιδρύθηκε το Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης των Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΠΟΕ) υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών. Με χρηματοδότηση από το κράτος και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το Ίδρυμα εφάρμοσε στη Θράκη ένα πρόγραμμα παλιννόστησης και αγροτικής αποκατάστασης των Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση (1991- 1999). Περίπου 15% (20.500 άτομα) των Ελλήνων που μετανάστευσαν πρόσφατα στην Ελλάδα συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Βλ. KiraKaurinkoski Μετανάστευση από την Ουκρανία στην Ελλάδα μετά την περυστρία: Ουκρανοί και παλιννοστούντες Έλληνες.

προστίθενται 41.656. Πρόκειται για ένα σύνολο 64.179 ατόμων που επαναπατρίστηκαν επισήμως μόνον από τις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ κατά την τελευταία περίπου δεκαετία. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθεί ένας σημαντικός αριθμός Ποντίων, οι οποίοι αν και φθάνουν ως τουρίστες, εκδηλώνουν την πρόθεση και παραμένουν τελικά στην Ελλάδα (Χατζηδημητρίου 1996).

Καταλήγοντας, από το 1965 έως και σήμερα έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα περισσότεροι από 350.000 Πόντιοι. Τα άτομα αυτά αντιμετώπισαν σημαντικές δυσκολίες, οι οποίες ήταν αποτέλεσμα της ανεπαρκούς κρατικής βοήθειας που τους παρείχε το κράτος. Με τον τρόπο αυτό οι Πόντιοι βρέθηκαν στο περιθώριο σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο.²³ Οι πρώτες ουσιαστικές απόπειρες αντιμετώπισης του ζητήματος παρατηρήθηκαν τη δεκαετία του 1990 με την ίδρυση του Ε.Ι.Υ.Α.Π.Ο.Ε., το οποίο ανήκε στο Υπουργείο εξωτερικών.²⁴ Στον πίνακα 1. ακολουθεί ένας ποσοτικός προσδιορισμός των παλιννοστούντων που έφθασαν στην Ελλάδα σύμφωνα με την ΕΣΥΕ.

ΠΗΓΗ,ΕΣΥΕ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ,1992,1996

ΠΟΣΟΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ					
	ΑΝΔΡΕΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΔΡΕΣ (%)	ΓΥΝΑΙΚΕΣ (%)
1991	6517	6401	12918	50,45	49,55
1995	5286	7780	13066	40,46	59,54
1998	7002	13254	20256	34,57	65,43
ΣΥΝΟΛΟ	18805	27435	46240	125,48	174,52

²³ Βλ. Χατζηναστασίου Μ. «Οι συνθήκες εγκατάστασης και απασχόλησης των παλιννοστούντων ομογενών Ποντίων στην Ελλάδα», Καβάλα, 2001.

²⁴ Βλ. Σακελλαρόπουλος Θ. (2005) «Η κοινωνική ενσωμάτωση των νέο-προσφύγων Ποντίων στη μητροπολιτική Ελλάδα» Ομοσπονδία Συλλόγων Ελλήνων Ποντίων στην Ευρώπη, Α' Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Ποντιακής Νεολαίας, 17-18 Δεκεμβρίου 2005, Φρανκφούρτη, Γερμανία.

2.4 Αίτια μετανάστευσης των Ποντίων

Οι λόγοι της μετανάστευσης των Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στην Ελλάδα βρίσκονται, κατ' αρχήν, στο γεγονός ότι ποτέ δεν ταυτίστηκαν με τους πληθυσμούς με τους οποίους ζούσαν. Η κατάρρευση του κοινωνικού συστήματος εκεί διευκόλυνε την επιστροφή τους. Οι κυριότεροι λόγοι που αναφέρουν οι ίδιοι οι ομογενείς στην έρευνα της κ. Κασιμάτη (1992), είναι η μετανάστευση συγγενών (γονείς, παιδιά, αδέρφια), που δηλώνει την οικογενειακή μορφή της μετανάστευσης, η επιθυμία να ζήσουν στην πατρίδα, η μίμηση άλλων Πόντιων της περιοχής που έφυγαν, η ύπαρξη συγγενών στην Ελλάδα, τα εθνικά προβλήματα στις περιοχές που ζούσαν, αλλά και η επιθυμία για ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους (Κασιμάτη 1992: 81). Οι ίδιοι λόγοι καταγράφονται και στην έρευνα των Χάλκου και Σαλαμούρη (2003). Η πλειονότητα των Ποντίων έφτασε στην Ελλάδα είτε μετά από πρόσκληση συγγενών, είτε με ελληνικό διαβατήριο μέλους της οικογένειας. Ένα επίσης σημαντικό ποσοστό ήρθε στην Ελλάδα με άδεια της ελληνικής πρεσβείας ή ακόμη με πρόσκληση του ελληνικού κράτους (Κασιμάτη 1992α: 77-79). Το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού των Ποντίων ομογενών της τελευταίας εισροής εγκαταστάθηκε στα μεγάλα αστικά κέντρα, κυρίως στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη, στην πλειοψηφία του στις παρυφές των πόλεων, σε συνοικισμούς συχνά απομονωμένους από τον ντόπιο πληθυσμό (για παράδειγμα, Ασπρόπυργος, Μενίδι κ.λπ.), καθώς και στη Βόρεια Ελλάδα (Κομοτηνή, Ροδόπη, Ξάνθη, Καβάλα, Δράμα, Κατερίνη), περιοχές που είναι εγκατεστημένοι και οι παλαιότεροι. Για λόγους που έχουν σχέση με τις δυσκολίες κατά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, ιδίως το πρώτο διάστημα, οι Πόντιοι παλιννοστούντες ζούσαν, συνήθως, σε σύνθετα νοικοκυριά (δύο-τρεις οικογένειες μαζί) (Μάος 1992). Το γεγονός φαίνεται να είναι αποτέλεσμα, αφενός της οικονομικής τους δυσχέρειας, αφετέρου της έντονης ανάγκης τους για συναισθηματική ασφάλεια.²⁵

²⁵ Βλ. Σακελλαρόπουλος Θ. (2005), «Η κοινωνική ενσωμάτωση των νέο-προσφύγων Ποντίων στη μητροπολιτική Ελλάδα» Ομοσπονδία Συλλόγων Ελλήνων Ποντίων στην Ευρώπη, Α' Παγκόσμια Συνδιάσκεψη Ποντιακής Νεολαίας, 17-18 Δεκεμβρίου 2005, Φρανκφούρτη, Γερμανία.

2.5 Χαρακτηριστικά παλινοστούντων

Οι παλινοστούντες αποτελούν μία ομάδα μεταναστών η οποία μπορεί να διακριθεί στις εξής επιμέρους ομάδες:

α) Έλληνες του Πόντου, από τις δημοκρατίες της Υπερκαυκασίας (Γεωργία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν) κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η γνώση της ποντιακής και της ρωσικής γλώσσας. Στην ομάδα αυτή συναντώνται και άτομα που γνωρίζουν τη νεοελληνική γλώσσα

β) Ελληνοπόντιοι από τις δημοκρατίες της Ρωσίας και Ουκρανίας (περιοχή Κριμαίας) κύριο χαρακτηριστικό των οποίων είναι η γνώση της ποντιακής και της ρωσικής γλώσσας. Επίσης, στην ομάδα αυτή μπορεί να υπάρχουν άτομα που είναι γνώστες και της νεοελληνικής γλώσσας.

γ) Έλληνες του Πόντου από τις μουσουλμανικές δημοκρατίες της κεντρικής Ασίας (κυρίως του Καζακστάν και του Ουζμπεκιστάν) με κύριο χαρακτηριστικό τη γνώση της ποντιακής και της ρωσικής γλώσσας. Τα άτομα της ομάδας αυτής δε μιλούν στην πλειοψηφία του τη νεοελληνική γλώσσα, ενώ έχουν βιώματα που σχετίζονται με το φανατισμό του Ισλάμ και τον τοπικό εθνικισμό.²⁶

²⁶ Βλ. Χατζηαναστασίου Μ. « Οι συνθήκες εγκατάστασης και απασχόλησης των παλινοστούντων ομογενών Ποντίων στην Ελλάδα», Καβάλα, 2001.

Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία έρευνας

3.1 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Ο σκοπός της έρευνας είναι η μελέτη της εγκατάστασης των παλιννοστούντων Ελλήνων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στον νομό Ημαθίας κατά τα έτη 1985-2005, μέσα από ημιδομημένες συνεντεύξεις καθώς και τη διερεύνηση των αρχείων από την αποκεντρωμένη περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας. Θα διερευνηθούν, οι συνθήκες ζωής τους στην πρώην σοβιετική ένωση, το οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο της ζωής τους πριν και μετά τη μετάβαση στην Ελλάδα. Επιπλέον θα αναζητηθούν τα αίτια που τους οδήγησαν στην παλιννόστηση, και οι δυσκολίες που συνάντησαν με τον ερχομό τους στην πατρογονική τους εστία. Τέλος, θα απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με την ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία και κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι από την παραμονή τους στην Ελλάδα. Τα ερωτήματα που αναμένεται να απαντηθούν στην παρούσα έρευνα είναι:

1. Ποιο είναι το προφίλ των παλιννοστούντων και ποια είναι η πολιτισμική τους ταυτότητα
2. Ποιο ήταν το οικονομικό και επαγγελματικό τους πλαίσιο πριν την παλιννόστηση;
3. Ποιοι ήταν οι λόγοι που τους οδήγησαν στη μετανάστευση;
4. Για ποιο λόγο επέλεξαν τον νομό Ημαθίας;
5. Αν ήταν όνειρο ζωής η επιστροφή στην Ελλάδα και κατά πόσο νιώθουν ικανοποιημένοι.
6. Ποιες δυσκολίες συνάντησαν ερχόμενοι στην Ελλάδα ;

6. Ποια ήταν τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετώπισαν;
7. Πιστεύουν ότι ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία;

3.2 Περιγραφική στατιστική ανάλυση

Στην ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ενδιαφέρον παρουσιάζει το να υπολογίζουμε κάποιες αριθμητικές χαρακτηριστικές τιμές των κατανομών συχνοτήτων, που θα μας δίνουν μια «συνοπτική» πληροφορία για τα δεδομένα μας. Η Στατιστική είναι ένας κλάδος που βοηθάει στην μελέτη και κατανόηση φαινομένων ή ιδιοτήτων πολυπληθών ομάδων. Η εφαρμογή της εκτείνεται σε πολλούς κλάδους της ανθρώπινης δραστηριότητας, π.χ. πολιτική, οικονομία. Η περιγραφική στατιστική είναι ο κλάδος της στατιστικής που ασχολείται με την οργάνωση, συλλογή και παρουσίαση ενός συνόλου δεδομένων.

Αν έχουμε ένα σύνολο και θέλουμε να εξετάσουμε τα στοιχεία του ως προς ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά τους, το σύνολο αυτό το ονομάζουμε πληθυσμό.

Τα στοιχεία του πληθυσμού τα ονομάζουμε μονάδες ή άτομα. Απογραφή είναι η μέθοδος συλλογής αντικειμένων κατά την οποία εξετάζουμε όλα τα στοιχεία του πληθυσμού ως προς το χαρακτηριστικό που μας ενδιαφέρει. Όταν η απογραφή είναι δύσκολη ή ασύμφορη, τότε αντί να εξεταστεί όλος ο πληθυσμός, εξετάζεται ένα υποσύνολο του, το οποίο ονομάζεται δείγμα. Το δείγμα πρέπει να είναι τυχαίο και αντιπροσωπευτικό για την εξαγωγή αξιόπιστων συμπερασμάτων.

Δειγματοληψία ονομάζουμε την τεχνική με την οποία γίνεται η επιλογή του δείγματος και χρησιμοποιείται. Τα χαρακτηριστικά ως προς τα οποία εξετάζουμε ένα πληθυσμό τα ονομάζουμε μεταβλητές. Τις μεταβλητές τις συμβολίζουμε με κεφαλαία γράμματα (συνήθως X). Οι δυνατές τιμές που μπορεί να πάρει μια μεταβλητή λέγονται τιμές της μεταβλητής και συμβολίζονται x_i . Η εξέταση ενός δείγματος ως προς κάποιο χαρακτηριστικό των ατόμων του, μπορεί να γίνει για ποσοτικά ή ποιοτικά χαρακτηριστικά. Δηλαδή οι μεταβλητές χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

Ποιοτικές ή κατηγορικές λέγονται οι μεταβλητές των οποίων οι τιμές μπορούν να ταξινομηθούν σε κατηγορίες και δεν εκφράζουν απαραίτητα κάτι το μετρήσιμο (π.χ. ομάδα). Ποσοτικές λέγονται οι μεταβλητές οι οποίες παίρνουν μόνο αριθμητικές τιμές και μπορούν να ταξινομηθούν σε διακριτές (π.χ. αριθμός παιδιών ανά οικογένεια) ή συνεχείς (π.χ. βάρος).

Τέτοιες αριθμητικές τιμές είναι η μέση τιμή, η διάμεσος, η επικρατούσα τιμή και χαρακτηρίζονται ως ΜΕΤΡΑ ΘΕΣΗΣ Ή ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΑΣΗΣ.

ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ

Η μέση τιμή ενός συνόλου n παρατηρήσεων αποτελεί το σπουδαιότερο και χρησιμότερο μέτρο της Στατιστικής και ορίζεται ως το άθροισμα των παρατηρήσεων διά του πλήθους των παρατηρήσεων. Όταν σε ένα δείγμα μεγέθους n οι παρατηρήσεις μιας μεταβλητής X είναι t_1, t_2, \dots, t_n , τότε η μέση τιμή συμβολίζεται ως:

$$\bar{x} = \frac{t_1 + t_2 + \dots + t_n}{n} = \frac{\sum_{i=1}^n t_i}{n} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n t_i \quad (1)$$

όπου το σύμβολο $\sum_{i=1}^n t_i$ παριστάνει μια συντομογραφία του αθροίσματος $t_1 + t_2 + \dots + t_n$ και διαβάζεται “άθροισμα των t_i από $i = 1$ έως n ”. Συχνά, όταν δεν υπάρχει πρόβλημα σύγχυσης, συμβολίζεται και ως $\sum t_i$ ή ακόμα πιο απλά με $\sum t$.

Σε μια κατανομή συχνοτήτων, αν x_1, x_2, \dots, x_k είναι οι τιμές της μεταβλητής X με συχνότητες v_1, v_2, \dots, v_k αντίστοιχα, η μέση τιμή ορίζεται ισοδύναμα από τη σχέση:

$$\bar{x} = \frac{x_1 v_1 + x_2 v_2 + \dots + x_k v_k}{v_1 + v_2 + \dots + v_k} = \frac{\sum_{i=1}^k x_i v_i}{\sum_{i=1}^k v_i} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k x_i v_i \quad (2)$$

Η παραπάνω σχέση ισοδύναμα γράφεται:

$$\bar{x} = \sum_{i=1}^k x_i \frac{v_i}{n} = \sum_{i=1}^k x_i f_i$$

όπου f_i οι σχετικές συχνότητες.

ΔΙΑΜΕΣΟΣ

Διάμεσος ενός δείγματος n παρατηρήσεων οι οποίες έχουν διαταχθεί σε αύξουσα σειρά ορίζεται ως μεσαία παρατήρηση, όταν το n είναι περιττός αριθμός ή ως μέσος όρος (ημιάθροισμα) των δυο μεσαίων παρατηρήσεων, όταν το n είναι άρτιος αριθμός.

$$\delta = \begin{cases} x_{\left(\frac{v+1}{2}\right)}, & \text{v περιττός} \\ \frac{x_{\left(\frac{v}{2}\right)} + x_{\left(\frac{v}{2}+1\right)}}{2}, & \text{v άρτιος} \end{cases}$$

όπου $x_{(i)}$: η i -παρατήρηση αφού διαταχθούν όλες οι παρατηρήσεις σε αύξουσα σειρά.

ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΑ ΤΙΜΗ

Στην περίπτωση μη ομαδοποιημένων δεδομένων **επικρατούσα τιμή** ή **κορυφή** (mode) M_0 ορίζεται ως η παρατήρηση με τη μεγαλύτερη συχνότητα.

Πολλές φορές οι μέσοι δεν είναι αρκετό από μόνοι τους για να χαρακτηρίσουν τα δεδομένα μας, αλλά μας ενδιαφέρει και η διασπορά των παρατηρήσεων, δηλαδή πόσο αυτές εκτείνονται γύρω από το “κέντρο” τους, για τον λόγο αυτό χρησιμοποιούμε τα ΜΕΤΡΑ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ όπως είναι το εύρος, η διακύμανση, η τυπική απόκλιση, και ο συντελεστής μεταβλητότητας.

ΕΥΡΟΣ (R)

Το απλούστερο από τα μέτρα διασποράς είναι το **εύρος** ή **κύμανση** (range) (R), που ορίζεται ως η διαφορά της ελάχιστης παρατήρησης από τη μέγιστη παρατήρηση, δηλαδή:

Εύρος R = Μεγαλύτερη παρατήρηση-Μικρότερη παρατήρηση

ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ

Ένας άλλος τρόπος για να υπολογίσουμε τη διασπορά των παρατηρήσεων t_1, t_2, \dots, t_v μιας μεταβλητής X θα ήταν να αφαιρέσουμε τη μέση τιμή \bar{x} από κάθε παρατήρηση και να βρούμε τον αριθμητικό μέσο των διαφορών αυτών, δηλαδή τον αριθμό:

$$\frac{(t_1 - \bar{x}) + (t_2 - \bar{x}) + \dots + (t_v - \bar{x})}{v} = \frac{\sum_{i=1}^v (t_i - \bar{x})}{v}$$

Ο αριθμός όμως αυτός είναι ίσος με μηδέν, αφού:

$$\frac{(t_1 - \bar{x}) + (t_2 - \bar{x}) + \dots + (t_v - \bar{x})}{v} = \frac{t_1 + t_2 + \dots + t_v}{v} - \frac{v\bar{x}}{v} = \bar{x} - \bar{x} = 0.$$

Γι' αυτό, ως ένα μέτρο διασποράς παίρνουμε τον μέσο όρο των τετραγώνων των αποκλίσεων των t_i από τη μέση τιμή τους \bar{x} . Το μέτρο αυτό καλείται **διακύμανση** ή **διασπορά** (variance) και ορίζεται από τη σχέση

$$s^2 = \frac{1}{v} \sum_{i=1}^v (t_i - \bar{x})^2 \quad (1)$$

Ο τύπος αυτός αποδεικνύεται ότι μπορεί να πάρει την ισοδύναμη μορφή:

$$s^2 = \frac{1}{v} \left\{ \sum_{i=1}^v t_i^2 - \frac{\left(\sum_{i=1}^v t_i \right)^2}{v} \right\} \quad (2)$$

η οποία διευκολύνει σημαντικά τους υπολογισμούς κυρίως όταν η μέση τιμή δεν είναι ακέραιος αριθμός.

ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ

Η διακύμανση είναι μια αξιόπιστη παράμετρος διασποράς, αλλά έχει ένα μειονέκτημα. Δεν εκφράζεται με τις μονάδες με τις οποίες εκφράζονται οι παρατηρήσεις. Για παράδειγμα, αν οι παρατηρήσεις εκφράζονται σε cm, η διακύμανση εκφράζεται σε cm². Αν όμως πάρουμε τη θετική τετραγωνική ρίζα της διακύμανσης, θα έχουμε ένα μέτρο διασποράς που θα εκφράζεται με την ίδια μονάδα μέτρησης του χαρακτηριστικού, όπως ακριβώς είναι και όλα τα άλλα μέτρα θέσης, που εξετάσαμε έως τώρα. Η ποσότητα αυτή λέγεται **τυπική απόκλιση** (standard deviation), συμβολίζεται με s και δίνεται από τη σχέση:

$$s = \sqrt{s^2}$$

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ

Ένα μέτρο το οποίο μας βοηθά στη σύγκριση ομάδων τιμών, που είτε εκφράζονται σε διαφορετικές μονάδες μέτρησης είτε εκφράζονται στην ίδια μονάδα μέτρησης, αλλά έχουν σημαντικά διαφορετικές μέσες τιμές, είναι ο **συντελεστής μεταβολής** ή **συντελεστής μεταβλητότητας** (coefficient of variation), ο οποίος ορίζεται από το λόγο:

$$CV = \frac{\text{τυπική απόκλιση}}{\text{μέση τιμή}} \cdot 100\% = \frac{s}{\bar{x}} \cdot 100\%$$

Ο συντελεστής μεταβολής εκφράζεται επί τοις εκατό, είναι συνεπώς ανεξάρτητος από τις μονάδες μέτρησης και παριστάνει ένα μέτρο **σχετικής διασποράς** των τιμών και όχι της απόλυτης διασποράς, όπως έχουμε δει έως τώρα. Εκφράζει, δηλαδή, τη μεταβλητότητα των δεδομένων *απαλλαγμένη* από την επίδραση της μέσης τιμής.

Γενικά δεχόμαστε ότι ένα δείγμα τιμών μιας μεταβλητής θα είναι ομοιογενές, εάν ο συντελεστής μεταβολής δεν ξεπερνά το 10%.²⁷

²⁷ Βλ: Ιωαννίδης Δ., (καθηγητής Πανεπιστημίου Μακεδονίας) «Στατιστικές μέθοδοι, Θεωρία & Εφαρμογές με χρήση excel&R», εκδόσεις Τζιόλα

3.2.1. Τα δημοτικά αρχεία του νομού Ημαθίας

Στην παρούσα μελέτη η περιγραφική στατιστική έρευνα πραγματοποιήθηκε μέσω της αναζήτησης και της διερεύνησης των καταλόγων που υπάρχουν στην ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, που εδρεύει στη Βέροια. Σύμφωνα με τα στοιχεία τους, από το έτος 1990 έως το έτος 2005 εισήλθαν στον νομό Ημαθίας παλιννοστούντες από διάφορες περιοχές της πρώην σοβιετικής ένωσης. Συγκεντρωτικά βγήκαν 1.876 αποφάσεις και ήρθαν στην Ημαθία 3.578 άτομα. Στους καταλόγους εγγράφονταν, κατά αλφαβητική σειρά και ανά έτος οι παλιννοστούντες που ζήτησαν άδεια παραμονής. Δίπλα αναγράφονταν η περιοχή προέλευσης (όχι σε όλες τις περιπτώσεις), ο τόπος διαμονής (στον νομό Ημαθίας), το όνομα του/της συζύγου (σε περίπτωση που υπήρχε) και τα ονόματα των παιδιών (εφόσον υπήρχαν). Τέλος, υπήρχε απόφαση για την έκδοση άδειας παραμονής ή για την απόρριψή της.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν ομαδοποιήθηκαν και χωρίστηκαν σε κατηγορίες. Ανά έτος, κατεγράφησαν οι άνδρες που αφίχθησαν χωρίς συζύγους, οι άνδρες που αφίχθησαν με συζύγους και αντίστοιχα οι γυναίκες. Στη συνέχεια κατεγράφησαν τα αγόρια και τα κορίτσια που παλιννόστησαν με τις οικογένειές τους. Η περιοχή προέλευσης δεν αναγράφονταν σε όλες τις περιπτώσεις και ούτε για όλα τα έτη. Υπήρχαν αναφορές μόνο στα έτη 1990, 1991 και 1992. Τέλος, σημειώθηκε η περιοχή που εγκαταστάθηκε ο κάθε παλιννοστώντας. Επιπλέον, κατεγράφησαν οι αποφάσεις για άδεια παραμονής καθώς και οι απορριπτέες αποφάσεις.

3.2.2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων από την έρευνα των αρχείων

3.2.2.1. Αφίξεις παλιννοστούντων στον νομό Ημαθίας 1990-2005.

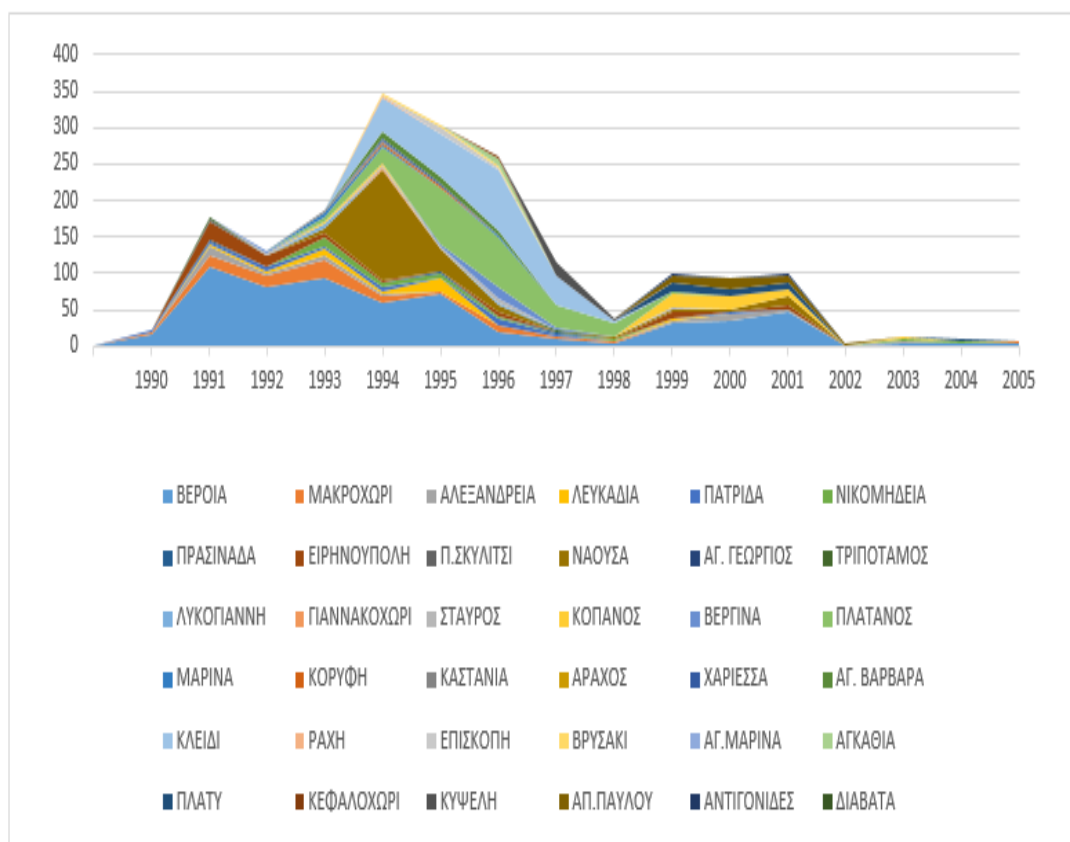
Στον επόμενο πίνακα βλέπουμε τις περιοχές που υποδέχθηκαν παλιννοστούντες από το 1990 έως το 2005.

Πίνακας 2. Αφίξεις παλιννοστούτων στο νομό Ημαθίας 1990-2005

ΕΤΟΣ / ΠΕΡΙΟΧΗ	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΒΕΡΟΙΑ	17	109	82	95	61	72	20	9	5	32	34	47	1	3	4	5
ΜΑΚΡΟΧΩΡΙ	1	15	15	23	9	2	7	4	2	0	0	0	0	0	1	2
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ	1	12	4	5	2	1	0	0	0	4	9	2	0	3	0	0
ΛΕΥΚΑΔΙΑ	1	3	3	10	4	18	3	1	0	1	0	0	0	2	0	1
ΠΑΤΡΙΔΑ	1	3	5	5	6	2	7	2	1	0	3	0	0	0	0	0
ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ	0	1	1	11	6	4	4	0	2	1	0	0	0	1	1	0
ΠΡΑΣΙΝΑΔΑ	0	4	0	0	0	3	1	2	0	0	0	0	0	1	0	0
ΕΙΡΗΝΟΥΠΟΛΗ	0	24	14	7	3	2	4	0	1	8	1	8	0	0	0	0
Π.ΣΚΥΛΙΤΣΙ	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΝΑΟΥΣΑ	0	1	0	6	151	29	10	2	1	5	2	11	0	1	1	0
ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΤΡΙΠΟΤΑΜΟΣ	0	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
ΛΥΚΟΠΑΝΝΗ	0	1	0	4	0	0	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0
ΠΑΝΝΑΚΟΧΩΡΙ	0	1	0	0	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΣΤΑΥΡΟΣ	0	0	2	1	1	4	8	0	0	2	0	0	0	0	0	0
ΚΟΠΑΝΟΣ	0	0	2	2	3	0	0	0	1	20	19	9	0	1	0	0
ΒΕΡΓΙΝΑ	0	0	1	0	0	1	15	1	0	0	0	0	0	0	0	0
ΠΛΑΤΑΝΟΣ	0	0	0	7	24	77	66	32	17	1	0	0	0	0	0	0
ΜΑΡΙΝΑ	0	0	0	5	1	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	0
ΚΟΡΥΦΗ	0	0	0	2	5	5	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΚΑΣΤΑΝΙΑ	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΑΡΑΧΟΣ	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΧΑΡΙΕΣΣΑ	0	0	0	1	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΑΓ. ΒΑΡΒΑΡΑ	0	0	0	0	9	12	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΚΛΕΙΔΙ	0	0	0	0	48	58	86	40	2	1	0	0	0	0	0	0
ΡΑΧΗ	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΕΠΙΣΚΟΠΗ	0	0	0	0	1	9	3	0	0	0	0	0	0	0	1	0
ΒΡΥΣΑΚΙ	0	0	0	0	3	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
ΑΓ.ΜΑΡΙΝΑ	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
ΑΓΚΑΘΙΑ	0	0	0	0	0	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ΠΛΑΤΥ	0	0	0	0	0	0	1	0	0	10	9	9	0	0	1	0
ΚΕΦΑΛΟΧΩΡΙ	0	0	0	0	0	0	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0
ΚΥΨΕΛΗ	0	0	0	0	0	0	0	18	4	0	0	0	0	0	0	0
ΑΠ.ΠΑΥΛΟΥ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8	15	12	3	0	0	0
ΑΝΤΙΓΟΝΙΔΕΣ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	2	2	0	0	0	0
ΔΙΑΒΑΤΑ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	21	178	130	187	347	305	259	116	38	101	94	100	5	12	9	8

- ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ: $\bar{x} = \sum x_i / n = 1910/15=127$
- ΔΙΑΜΕΣΟΣ: Η διάμεσος βρίσκεται είναι στο έτος 1995
- ΕΥΡΟΣ: $X_{\max} - X_{\min} = 347 - 5 = 342$, σ'αυτή την περίπτωση το εύρος δεν βοηθάει να βγάλουμε κάποιο συμπέρασμα γιατί η μέγιστη και η ελάχιστη τιμή είναι ακραίες σε σχέση με τις υπόλοιπες τιμές του δείγματος.
- ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ: $S^2 = \sum (x_i - \bar{x})^2 / n = 181684 / 1910 = 95$
- ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ: $S = \sqrt{95} \approx 9,8$
- ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ: $CV = S / \bar{x} = 9,8 / 127 = 0,08$ ή $8\% < 10\%$ άρα έχουμε ένα ομοιογενές δείγμα.

Στον πίνακα 2 καταγράφονται οι αφίξεις των παλιννοστούντων από το 1990 έως και το 2005, στον νομό Ημαθίας. Στις οριζόντιες στήλες του πίνακα εμφανίζονται οι χρονολογίες ενώ στις κάθετες οι περιοχές στις οποίες εγκαταστάθηκαν οι παλιννοστούντες. Η ανάλυση του πλήθους των ατόμων και των περιοχών που εγκαταστάθηκαν πραγματοποιείται και στο διάγραμμα 1 που ακολουθεί.

Διάγραμμα 1.

Από το διάγραμμα φαίνεται το πλήθος των ατόμων που εγκαταστάθηκε σε κάθε περιοχή. Στο διάγραμμα, παρατηρούμε ότι η κάθε περιοχή εμφανίζεται με διαφορετικό χρώμα. Είναι εμφανές ότι οι περισσότερες αφίξεις έγιναν το έτος 1994, και συγκεκριμένα στην πόλη της Νάουσας, όπου εγκαταστάθηκαν 151 άτομα. Τις υπόλοιπες χρονιές η πλειοψηφία των παλιννοστούντων εγκαταστάθηκε στην πόλη της Βέροιας, όπου το έτος 1991 εγκαταστάθηκαν 109 άτομα. Το 1995 οι περισσότεροι

πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στο χωριό Πλάτανος (77 άτομα), το 1996 στο χωριό Κλειδί (86 άτομα), το 1997 πάλι στο Κλειδί (40 άτομα), και το 1998 στον Πλάτανο (17 άτομα). Στην πρώτη δεκαετία (1990-1999) του δείγματος, παρατηρούμε ότι οι παλιννοστούντες εγκαθίστανται σε περιοχές, όπου κατά τη δεύτερη περίοδο (2000-2005) μπορεί να μην εγκαταστάθηκε ούτε ένα άτομο. Μια τέτοια περιοχή είναι το χωριό Λυκογιάννη, όπου η τελευταία άφιξη σημειώθηκε το έτος 1998. Ομοίως βέβαια, παρατηρείται πως στη δεύτερη περίοδο εμφανίζονται περιοχές που υποδέχθηκαν πρόσφυγες, οι οποίες δεν είχαν υποδεχθεί κανέναν μέσα στην προηγούμενη δεκαετία, μα χαρακτηριστικό παράδειγμα το χωριό Διαβατά (2002 1 άτομο). Ένα άλλο συμπέρασμα που διαφαίνεται στον πίνακα 2 και στο διάγραμμα 2, είναι ότι στη δεκαετία 1990-1999 αφίχθηκαν περισσότερα άτομα και εγκαταστάθηκαν σε περισσότερες περιοχές, συγκριτικά με την περίοδο 2000-2005, δηλαδή διασκορπίστηκαν σε ολόκληρη την περιφέρεια.

3.2.2.2. Παροχή άδειας στους παλιννοστούντες για παραμονή

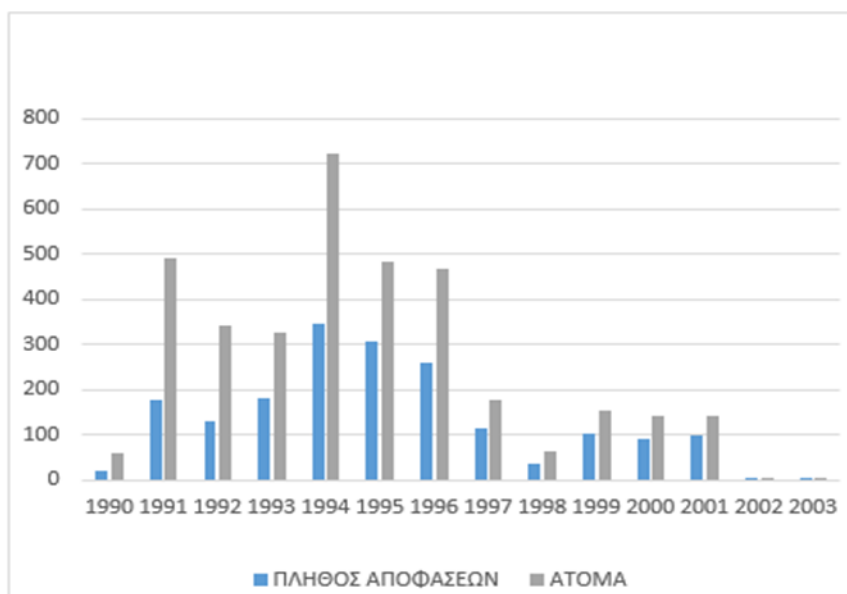
Η δεύτερη ομάδα των δεδομένων αφορά στην παροχή άδειας στους παλιννοστούντες, για την παραμονή τους στην περιοχή. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα σχετικά στοιχεία.

ΕΤΟΣ	ΠΛΗΘΟΣ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	ΑΤΟΜΑ	ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ (%)
1990	21	59	35,59%
1991	178	491	36,25%
1992	131	343	38,19%
1993	183	325	56,31%
1994	345	722	47,78%
1995	306	482	63,49%
1996	259	469	55,22%
1997	115	177	64,97%
1998	38	62	61,29%
1999	101	154	65,58%
2000	91	142	64,08%
2001	99	143	69,23%
2002	4	4	100,00%
2003	5	5	100,00%
ΣΥΝΟΛΟ	1876	3578	

Πίνακας 3. Αποφάσεις παραμονής παλιννοστούντων

- ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ: $\bar{x} = \sum x_i v_i / v = (1876 \times 3578) / 13 = 516.333$
- ΕΥΡΟΣ: $X_{\max} - X_{\min} = 345 - 4 = 341$, παρατηρούμε ότι το εύρος δεν είναι αντιπροσωπευτικό μέτρο για την διασπορά του δείγματος, καθώς εκ των πραγμάτων το δείγμα κυμαίνεται μεταξύ $345 - 91 = 254$
- ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ : $S^2 = \sum (x_i - \bar{x})^2 v_i / v = 123.040.092.606.601$
- ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ: $S = \sqrt{123.040.092.606.601} = 11.092.344$
- ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ: $CV = S / |\bar{x}| = 21,5 > 1$ άρα έχουμε ένα ανομοιογενές δείγμα

Στον πίνακα 3 καταγράφεται ο αριθμός των προσφύγων που έφτασε στον νομό Ημαθίας ανά χρονιά, από το 1991 έως το 2003, ο αριθμός των προσφύγων που αποφασίστηκε να παραμείνουν με άδεια παραμονής στην περιοχή, καθώς και το ποσοστό των αποφάσεων αυτών επί του συνόλου των αφίξεων των παλιννοστούντων Ποντίων. Αρχικά, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι δεν έλαβαν άδεια παραμονής όσα άτομα ήρθαν στον νομό Ημαθίας, παρά μόνο τα δύο τελευταία έτη 2002 και 2003, όπου φαίνεται ότι όσοι ήρθαν, πήραν και άδεια παραμονής. Επιπλέον, συμπεραίνεται ότι από την αρχή της περιόδου υπάρχει μια σταθερή αύξηση του ποσοστού των αποφάσεων επί του συνόλου των αφίξεων. Οι περισσότερες αφίξεις πραγματοποιήθηκαν το 1994, με 722 άτομα να φθάνουν στην Ημαθία, και τα 345 να εγκαθίστανται (47,78%- ποσοστό αποφάσεων) με άδεια παραμονής σε διάφορες περιοχές του νομού. Οι λιγότερες αφίξεις καταγράφονται το 2002, όπου σύμφωνα με τα αποτελέσματα, κατέφθασαν και παρέμειναν μόνο 4 άτομα (100%- ποσοστό αποφάσεων). Αξίζει να σημειωθεί, ότι η χρονιά με το μικρότερο ποσοστό αποφάσεων για την παραμονή των παλιννοστούντων στην περιοχή, ήταν το 1991 με 35,59%- ποσοστό αποφάσεων και μόλις 21 παλιννοστούντες. Βέβαια, παρόλο που στο έτος 1991 καταγράφεται το μικρότερο ποσοστό αποφάσεων, το 2002 είναι η χρονιά με τα λιγότερα αριθμητικά άτομα που παίρνουν άδεια παραμονής, μόλις 4 άτομα.

Διάγραμμα 2. Αποφάσεις παραμονής παλιννοστούντων

Από τη μελέτη του διαγράμματος 2 καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η πλειοψηφία των παλιννοστούντων αφίχθηκαν μεταξύ του 1991 και 1996,²⁸ και παρόλο που τα ποσοστά αποφάσεων των συγκεκριμένων ετών ήταν κοντά στη μέση των αφίξεων του δείγματος, το πλήθος των ατόμων που αποφασίστηκε να παραμείνει, αφορά στην πλειοψηφία του την περίοδο εκείνη.

²⁸ Βλ. Καρακατσάνη Π. «Η ενσωμάτωση των παλιννοστούντων και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η περίπτωση της Θράκης», Καλαμάτα, Μάρτιος, 2003, πηγή: Στην περιοχή της Μακεδονίας εγκαταστάθηκαν κατά την πενταετία 1989-1993 το 51% του συνόλου των ομογενών και το χρονικό διάστημα 1990-1997 το 89% του συνόλου. Το 1993 είναι και για τη Μακεδονία το έτος αιχμής αφίξεων ομογενών από την πρώην ΕΣΣΔ, περίπου 16.000 άτομα.

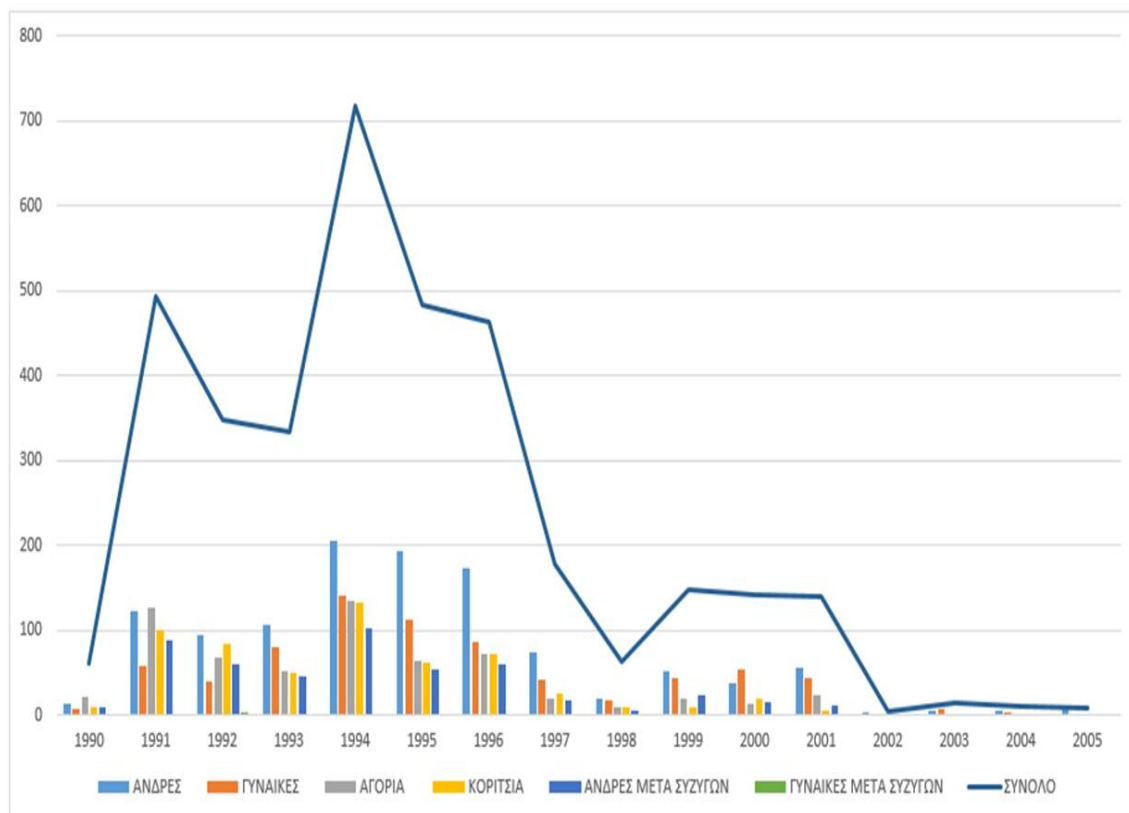
3.2.2.3. Σύνθεση πληθυσμιακής ομάδας παλιννοστούντων κατά την άφιξη

Η επόμενη ομάδα που προέκυψε από τη μελέτη των αρχείων αφορά τους παλιννοστούντες που έφτασαν στο νομό Ημαθίας από το 1990 έως και το 2005 δίνοντας έμφαση στη σύνθεση του πληθυσμού και στην ύπαρξη παιδιών. Στον πίνακα και στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η σύνθεση της πληθυσμιακής ομάδας κατά την άφιξη.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ΑΝΔΡΕΣ	13	122	94	107	205	194	173	74	20	51	38	55	4	6	6	7
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	8	57	39	79	141	112	87	42	18	44	53	44	0	7	4	1
ΑΓΟΡΙΑ	21	126	67	51	135	63	71	19	10	19	14	23	0	2	0	1
ΚΟΡΙΤΣΙΑ	9	100	83	50	133	62	72	25	9	10	20	6	0	0	0	0
ΑΝΔΡΕΣ ΜΕΤΑ ΣΥΖΥΓΩΝ	9	89	60	46	103	53	59	17	5	23	16	12	0	0	0	0
ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΜΕΤΑ ΣΥΖΥΓΩΝ	0	0	4	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	60	494	347	333	717	484	462	177	62	148	141	140	4	15	10	9

Πίνακας 4. Σύνθεση πληθυσμιακής ομάδας παλιννοστούντων

- ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ: $\bar{x} = \sum t_i / v = 3.603 / 16 = 225,18$
- ΔΙΑΜΕΣΟΣ: $\delta = t_{3603 + 1} / 2 = t_{1802}$ συνεπώς η διάμεσος είναι στο έτος 1994, αυτή δηλαδή η χρονιά χωρίζει το δείγμα σε δύο ίσα μέρη.
- ΕΥΡΟΣ: $X_{\max} - X_{\min} = 717 - 4 = 713$, παρατηρούμε ότι το εύρος δεν είναι αντιπροσωπευτικό μέτρο για την διασπορά του δείγματος
- ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ : $S^2 = \sum (t_i - \bar{x})^2 / v = 729.863 / 16 = 45.616$
- ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ: $S = \sqrt{45616} \approx 213$
- ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ: $CV = S / |\bar{x}| = 213 / 225,18 = 0,94$ ανομοιογενές δείγμα

Διάγραμμα 3. Σύνθεση πληθυσμιακής ομάδας παλιννοστούντων

Στον πίνακα 4 και στο διάγραμμα 3 καταγράφονται οι αφίξεις των παλιννοστούντων κατά το διάστημα 1991-2005, και κατηγοριοποιούνται σε άνδρες (με συζύγους και άνευ), σε γυναίκες (με συζύγους και άνευ) και σε παιδιά (αγόρια-κορίτσια). Οι περισσότεροι παλιννοστούντες που κατέφθασαν στον νομό Ημαθίας ήταν 717 άτομα, κατά το έτος 1994, και μάλιστα οι περισσότεροι ήταν άνδρες (205 άνδρες άνευ συζύγων), που είναι και αριθμητικά οι περισσότεροι άνδρες χωρίς συζύγους που ήρθαν στη διάρκεια όλων των ετών, μεταξύ του 1991-2005. Την ίδια χρονιά ήρθαν και οι αριθμητικά περισσότερες γυναίκες, χωρίς συζύγους (141 γυναίκες). Το ίδιο ισχύει για το έτος 1994 και για τα αγόρια και τα κορίτσια, αλλά και για τους άνδρες που συνοδεύονταν από συζύγους, εφόσον αφίχθηκαν 135 αγόρια, 133 κορίτσια και 103 άνδρες με τις συζύγους. Η χρονιά όμως που ήρθαν οι περισσότερες γυναίκες μετά συζύγων είναι το 1992, και καταγράφηκαν μόλις 4 γυναίκες. Παράλληλα, αξίζει να σημειωθεί, ότι οι γυναίκες με συζύγους είναι οι λιγότερες που έχουν έρθει στην περιοχή, σύμφωνα με τις πηγές του πίνακα 4. Παρατηρείται, ότι τα έτη 2002 και 2004 δεν έχουν αφιχθεί καθόλου παιδιά παλιννοστούντων στον νομό

Ημαθίας, ενώ τις περισσότερες χρονιές δεν έχουν έρθει καθόλου γυναίκες με συζύγους, εφόσον οι αφίξεις τους καταγράφονται μόλις σε δύο έτη, το 1992 (με περισσότερες αφίξεις γυναικών μετά συζύγων), και το 1991 (με λιγότερες αφίξεις γυναικών μετά συζύγων). Ο χαμηλότερος αριθμός ανδρών χωρίς συζύγους, σημειώνεται το 2002, με μόλις 4 άνδρες, ενώ αντίστοιχα στις γυναίκες το 2005, με μόλις μία γυναίκα να φθάνει στον νομό. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί, ότι το 2002 δεν έφθασε καμία γυναίκα χωρίς σύζυγο. Την ίδια χρονιά, το 2005, εμφανίζεται και η χαμηλότερη άφιξη αγοριών στην περιοχή, με μόλις ένα αγόρι, ενώ η χαμηλότερη άφιξη κοριτσιών, αφορούσε 6 κορίτσια και καταγράφηκε το 2001. Τέλος, το χαμηλότερο ποσοστό ανδρών με συζύγους εμφανίζεται το 1998 και ήταν 5 άνδρες.

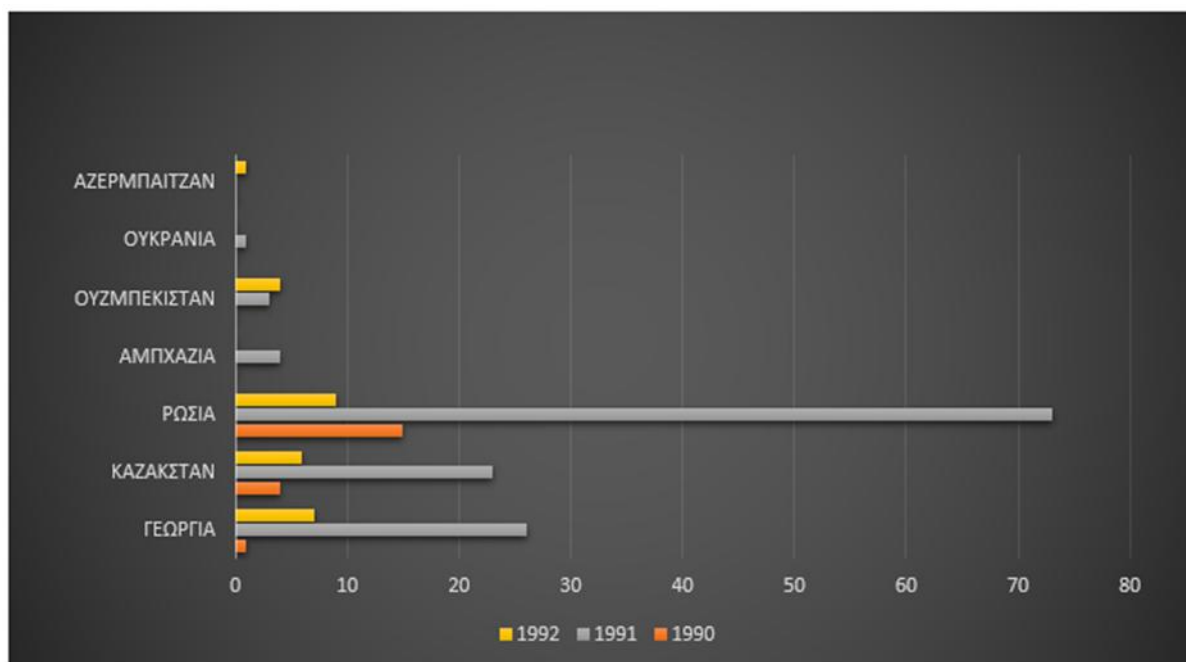
3.2.2.4. Χώρες προέλευσης των παλιννοστούντων

Η τελευταία ομάδα που προέκυψε από την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν αφορά τις χώρες προέλευσης των παλιννοστούντων. Στον πίνακα και το διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζονται τα σχετικά στοιχεία.

ΕΤΟΣ /ΧΩΡΑ	1990	1991	1992	ΣΥΝΟΛΟ
ΓΕΩΡΓΙΑ	1	26	7	34
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	4	23	6	33
ΡΩΣΙΑ	15	73	9	97
ΑΜΠΧΑΖΙΑ	0	4	0	4
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	0	3	4	7
ΟΥΚΡΑΝΙΑ	0	1	0	1
ΑΖΕΡΜΠΑΙΤΖΑΝ	0	0	1	1

Πίνακας 5. Χώρες προέλευσης παλιννοστούντων

- ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ: $\bar{x} = \sum t_i / v = 177 / 7 = 25$
- ΔΙΑΜΕΣΟΣ: $\delta = t_{177+1} / 2 = t_{178}$ συνεπώς η διάμεσος είναι στη Ρωσία, αυτή δηλαδή η χώρα χωρίζει το δείγμα σε δύο ίσα μέρη.
- ΕΥΡΟΣ: $X_{\max} - X_{\min} = 97 - 1 = 96$, παρατηρούμε ότι το εύρος δεν είναι αντιπροσωπευτικό μέτρο για την διασπορά του δείγματος
- ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ: $S^2 = \sum (t_i - \bar{x})^2 / v = 7246 / 7 = 1.035$
- ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ: $S = \sqrt{1.035} \approx 32,2$
- ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟΤΗΤΑΣ: $CV = S / |\bar{x}| = 32,2 / 25 = 1,3$ ανομοιογενές δείγμα

Διάγραμμα 4. Χώρες προέλευσης παλιννοστούντων

Στον πίνακα 5 και στο διάγραμμα 4, καταγράφονται οι περιοχές προέλευσης των αφιχθέντων παλιννοστούντων, στον νομό Ημαθίας κατά την τριετία 1990-1992. (Δυστυχώς δεν παρουσιάζονται καταγεγραμμένα στοιχεία για τα υπόλοιπα έτη, οπότε δεν μπορούμε να έχουμε σαφή εικόνα των περιοχών προέλευσης.) Βλέπουμε ότι στον πίνακα οριζοντίως, εμφανίζεται τα τρία έτη, ενώ στην στήλη κάθετα, οι χώρες προέλευσής τους. Στο διάγραμμα, στον κάθετο άξονα, βρίσκονται οι χώρες καταγωγής, οριζόντια φαίνεται ο αριθμός των παλιννοστούντων, ενώ οι χρονολογίες εμφανίζονται με ράβδους διαφορετικών χρωμάτων. Στα τρία έτη καταγραφής του δείγματος, τα περισσότερα άτομα φαίνεται να έρχονται από τη Ρωσία (73 άτομα), το 1991. Το ίδιο έτος βέβαια, καταγράφονται και οι περισσότερες αφίξεις από τη Γεωργία, από το Καζακστάν, καθώς και από την Αμπχαζία, με 26, 23, και 4 άτομα αντίστοιχα στον νομό Ημαθίας. Από το Ουζμπεκιστάν, τα περισσότερα άτομα αφίχθηκαν το 1992 και ήταν μόλις 4, ενώ γενικότερα ο μεγαλύτερος αριθμός αφίξεων προέρχεται από τη Ρωσία, με μόλις 9 άτομα. Ομοίως και το 1990, από τη Ρωσία ήρθαν μόλις 15 άτομα και ήταν οι περισσότεροι από τους παλιννοστούντες στην Ημαθία.

3.3. Ποιοτική έρευνα

Η ποιοτική έρευνα εφαρμόζεται κυρίως στις κοινωνικές επιστήμες εξαιτίας της σχέσης που έχει με την ερμηνεία και την κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων. Τα κοινωνικά φαινόμενα και η πολυπλοκότητα που τα χαρακτηρίζει είναι δύσκολο να διερευνηθούν με την ποσοτική έρευνα η οποία εστιάζει στην αντικειμενική πραγματικότητα. Στο πλαίσιο της ποιοτικής μεθοδολογίας πραγματοποιείται η εξέταση και η κατανόηση των σκέψεων, των συναισθημάτων, των αντιλήψεων, των πεποιθήσεων και των εμπειριών των ατόμων. Οι τρεις πιο διαδεδομένες μέθοδοι της ποιοτικής έρευνας είναι οι ομάδες εστίασης (focusgroup), οι συνεντεύξεις και η παρατήρηση. Το θεωρητικό υπόβαθρο της ποιοτικής έρευνας σχετίζεται με την ύπαρξη της υποκειμενικής χροιάς στα φαινόμενα τα οποία επηρεάζουν και επηρεάζονται από τους ανθρώπους. Τα άτομα δεν είναι παθητικοί παρατηρητές των φαινομένων αλλά αντίθετα οι κατασκευαστές αυτών. Η λογική αυτή οδηγεί στην επιδίωξη της ποιοτικής έρευνας να μελετήσει τα φαινόμενα εκ των έσω, υπό την έννοια της κατανόησης των εμπειριών που έχουν τα άτομα που τα βιώνουν. Επομένως, δε δίνεται έμφαση στην απόκλιση ή την άρνηση ορισμένων στοιχείων και τη διατήρηση άλλων, αλλά αντίθετα δίνεται προσοχή στην ανάδειξη όλων των διαστάσεων που παρουσιάζονται σε ένα κοινωνικό φαινόμενο. Ο σκοπός αυτός των ποιοτικών ερευνών απαιτεί το σχεδιασμό και τη χρήση ευέλικτων εργαλείων, τα οποία προσαρμόζονται στις πληροφορίες που προκύπτουν κατά τη διάρκεια της έρευνας. Στο πλαίσιο αυτό η θεωρία και η έρευνα ταυτίζονται καθώς η θεωρητική μελέτη συμπληρώνει την εμπειρική και το αντίστροφο.

Επιπλέον, σημαντικό στοιχείο της ποιοτικής έρευνας είναι η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ των ερευνητών και των συμμετεχόντων. Η συλλογή των δεδομένων βασίζεται στην αλληλεπίδραση των εμπλεκόμενων ατόμων και στην υποκειμενικότητα αυτών. Η υποκειμενική ερευνητική αυτή χροιά αντιμετωπίζεται θετικά από τους υποστηρικτές της ποιοτικής έρευνας καθώς βοηθά στην ερμηνεία των φαινομένων (Cohen και Manion, 1992: 307-308). Η αλληλεπίδραση του ερευνητή με τους συμμετέχοντες διαφέρει από μία απλή συζήτηση καθώς βασίζεται σε μία οργανωμένη και σχεδιασμένη ερευνητική διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι η αλληλεπίδραση έχει ως στόχο τη συλλογή πληροφοριών τις οποίες εκφράζει ο

συμμετέχοντας σε ένα κλίμα σεβασμού και κατανόησης (Rubin και Rubin, 1995: 2).

29

3.2.1. Η συνέντευξη ως εργαλείο

Η συνέντευξη είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία της ποιοτικής μεθόδου. Πρόκειται για την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία μεταξύ προσώπων, που καθοδηγείται από τον ερευνητή ή ερωτώντα με στόχο την απόσπαση πληροφοριών σχετιζομένων με το αντικείμενο της έρευνας (Cohen και Manion, 1992: 307-308).

Οι ποιοτικές συνεντεύξεις βασίζονται σε δύο κύριες αρχές. Η πρώτη είναι η καλή ακρόαση του ερευνητή και η δεύτερη είναι η δημιουργία ενός θετικού κλίματος στο οποίο ο συμμετέχοντας μπορεί να εκφραστεί χωρίς να νιώθει ότι κρίνεται (Kvale, 1996: 128).

Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης ή τυποποίησης της συνέντευξης από τους ερευνητές, μπορούμε να διακρίνουμε την ημιδομημένη και τη μη δομημένη ποιοτική συνέντευξη. Σε αυτούς τους τύπους συνέντευξης οι ερευνητές επιδιώκουν να παράγουν όσο το δυνατόν πλουσιότερο ερευνητικό υλικό δίνοντας την ευκαιρία στους συμμετέχοντες στην έρευνα να μιλήσουν για τις αντιλήψεις τους, τις σκέψεις τους ή τις εμπειρίες τους ελεύθερα και σε βάθος (Robson, 2007).

Η ημιδομημένη συνέντευξη εις βάθος αποτελείται από ένα σύνολο προκαθορισμένων, κατά κάποιον τρόπο, ερωτήσεων και χρησιμοποιείται συχνά από νέους ποιοτικούς μελετητές ώστε να έχουν έναν οδηγό για τα θέματα που θεωρούν ότι είναι σημαντικά να καλύψουν στο πλαίσιο της συνέντευξης. Χρειάζεται να σημειωθεί εδώ ότι ο συγκεκριμένος τύπος συνέντευξης παρουσιάζει ευελιξία: α) ως προς την τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο, β) ως προς την εμβάθυνση σε κάποια θέματα με συμμετέχοντες που κρίνονται κατάλληλοι, γ) ως προς τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δ) ως προς την πρόσθεση ή αφαίρεση ερωτήσεων ή θεμάτων για συζήτηση. Η μη δομημένη συνέντευξη είναι ανοικτή και δεν περιλαμβάνει προκαθορισμένες ερωτήσεις, αλλά

²⁹Βλ. Δ.Ρ. Ευφροσύνη- Άλκηστη Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις *OpenEducation - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology* Volume 4, Number 1, 2008

ευρείες θεματικές πάνω στις οποίες οι συμμετέχοντες στην έρευνα καλούνται να μιλήσουν ή να τοποθετηθούν ελεύθερα και με τους δικούς τους όρους. Ειδικότερα, ο ερευνητής σχηματίζει συνήθως έναν κατάλογο από 7 ή 8 θέματα τα οποία θεωρεί σημαντικά και πάνω στα οποία σχηματίζεται η διάδραση μεταξύ του συνεντευκτή και των συμμετεχόντων στην ερευνητική διαδικασία. Ιδιαίτερα σημαντικό πλεονέκτημα στη συγκεκριμένη προσέγγιση αποτελεί η ανάδειξη νέων θεμάτων μέσα από τον λόγο των ίδιων των συμμετεχόντων, τα οποία δεν είχαν προκαθοριστεί από τους ερευνητές (Mason, 2009· Robson, 2007).

Η πλήρως δομημένη συνέντευξη δεν χρησιμοποιείται σχεδόν καθόλου στην ποιοτική έρευνα, καθώς βασίζεται σε αυστηρά προκαθορισμένες ερωτήσεις ως προς το περιεχόμενο, τη διατύπωση και τη σειρά με την οποία τίθενται οι ερωτήσεις και δεν επιτρέπει τη συλλογή δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη νέων θεμάτων. Η αξιοποίηση κυρίως ανοικτών ερωτήσεων αποτελεί τη μόνη ουσιαστική διαφορά από ένα ερωτηματολόγιο δειγματοληπτικής έρευνας που χρησιμοποιεί συνεντεύξεις (Robson, 2007).³⁰

Από αυτούς τους τρεις τύπους συνέντευξης, επέλεξα να χρησιμοποιήσω την ημιδομημένη συνέντευξη, διότι παρέχει ευελιξία και δύναται ο ερευνητής να αντλήσει πληροφορίες σε βάθος

Ακόμα, το ερευνητικό εργαλείο των συνεντεύξεων τηρεί τις δεοντολογικές αρχές που πλαισιώνουν την ερευνητική διαδικασία. Οι κανόνες δεοντολογίας βοηθούν τον ερευνητή να διατυπώσει ερωτήσεις και να επικοινωνήσει με το συνεντευξιαζόμενο διασφαλίζοντας την προστασία του. Αυτό σημαίνει ότι ο συνεντευκτής καλείται να προσαρμόζεται στις ανάγκες του συμμετέχοντα και να ακολουθεί τις πληροφορίες που εκείνος του αναφέρει. Επίσης, η συνέντευξη πραγματοποιείται μετά τη λήψη της ενήμερης συγκατάθεσης του συμμετέχοντα. Αυτό σημαίνει ότι ο ερευνητής ενημερώνει το συμμετέχοντα σε σχέση με το σκοπό και τον τρόπο διεξαγωγής της μελέτης και λαμβάνει την έγκριση του ατόμου (Bell, 1997:151). Η ενημέρωση του συμμετέχοντα αφορά και πρακτικά ζητήματα όπως είναι η χρονική διάρκεια της συνέντευξης (Johnson, 1984). Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι ο στόχος της συνέντευξης είναι η δημιουργία μίας ισότιμης σχέσης

³⁰ Βλ. Φίλια Ισάρη, Μάριος Πουρκός, « Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας», Εφαρμογές στην ψυχολογία και στην εκπαίδευση, 2015.

μεταξύ του ερευνητή και του συμμετέχοντα, βασικά χαρακτηριστικά της οποίας είναι η εμπιστευτικότητα και η προστασία του δεύτερου (Briggs, 1986).

Το ερευνητικό εργαλείο των συνεντεύξεων έχει αποτελέσει αντικείμενο αρνητικής κριτικής εξαιτίας των μειονεκτημάτων που παρουσιάζει. Το πρώτο μειονέκτημα αφορά την εισβολική θέση που μπορεί να λάβει ο ερευνητής στη ζωή των συμμετεχόντων (Talbot και Edwards, 1994). Ακόμα, υπάρχει ο κίνδυνος της προκατάληψης. Αυτό σημαίνει ότι ο συμμετέχοντας μπορεί να αναφέρει τις πληροφορίες που ο ερευνητής θέλει να ακούσει και όχι την προσωπική του άποψη πάνω σε ένα συγκεκριμένο θέμα (Kitwood, 1977). Ένα άλλο μειονέκτημα αφορά τον ερευνητή ο οποίος είναι πιθανό να πέσει θύμα της επικέντρωσης του σε συγκεκριμένες ερωτήσεις. Ο ερευνητής, δηλαδή, είναι πιθανό να επιμένει στην εκτέλεση συγκεκριμένων ερωτήσεων ακόμα και στην περίπτωση που ο συμμετέχοντας δε μπορεί να τις απαντήσει (Borg, 1981: 87). Τέλος, ανάμεσα στα μειονεκτήματα της συνέντευξης είναι και η υποκειμενικότητα που τις χαρακτηρίζει. Παρά το γεγονός ότι η υποκειμενικότητα συμπεριλαμβάνεται στα θετικά σημεία της ποιοτικής έρευνας, το χαρακτηριστικό αυτό των ατόμων μπορεί να παρεμποδίσει την επίτευξη των ερευνητικών στόχων. Τα άτομα έχουν την τάση να προσπαθούν να δώσουν τις σωστές απαντήσεις και να ικανοποιήσουν το συνομιλητή τους. Η τάση αυτή μπορεί να εκδηλωθεί στο πλαίσιο της συνέντευξης, με τον συμμετέχοντα να προσπαθεί να απαντήσει σωστά, όπως πιστεύει ότι θα ήθελε ο ερευνητής. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων δεν είναι εφικτό να περάσουν από έλεγχο με αποτέλεσμα να υπάρχει το ενδεχόμενο της έντονης παρουσίας μίας υποκειμενικότητας, που βασίζεται στις προκαταλήψεις και όχι στις αληθινές εμπειρίες.

Τέλος, στο πλαίσιο της συνέντευξης ο ερευνητής δεν παύει να είναι ένα ειδικός ο οποίος καλείται να επιτύχει συγκεκριμένους στόχους. Η επίτευξη των στόχων λαμβάνει χώρα μέσα από τη χρήση ορισμένων τεχνασμάτων τα οποία συμβάλλουν θετικά στην αποτελεσματική διεξαγωγή της συνέντευξης. Για παράδειγμα, ο ερευνητής προχωρά στην ενθάρρυνση και την υποστήριξη του συμμετέχοντα. Επίσης, ένα τέχνασμα είναι η εκδήλωση ενδιαφέροντος, σεβασμού και συγκατάβασης στους συμμετέχοντες ακόμα και στις περιπτώσεις που ο ερευνητής διατηρεί μία διαφορετική άποψη. Στο ίδιο πλαίσιο δίνεται έμφαση και στη διαμόρφωση ενός κλίματος ενσυναίσθησης στο οποίο ο συμμετέχοντας μπορεί να

αναφέρει προσωπικές του εμπειρίες ακόμα κι αν αυτές δε συνάδουν με το ενδιαφέρον του ερευνητή. Πιο ειδικά τα προσωπικά ζήτημα των συμμετεχόντων εξετάζονται από τον ερευνητή σε μία προσπάθεια προστασίας του ψυχισμού τους. Αυτό σημαίνει ότι ο ερευνητής οφείλει να είναι σε επαγρύπνηση προκειμένου να κατανοήσει τη δυσκολία στην οποία βρίσκεται ο συμμετέχοντας και να διακόψει αν χρειαστεί τη συνέντευξη σε περίπτωση που ο συμμετέχοντας επιθυμεί να αναφέρει κάτι προσωπικό και δε θέλει να συμπεριληφθεί στην έρευνα (Rubin και Rubin, 1995: 105).³¹

Στην παρούσα εργασία πραγματοποιήθηκαν ατομικές συνεντεύξεις. Ο οδηγός συνέντευξης που διαμορφώθηκε αποτελείται από επτά θεματικές ενότητες. Η πρώτη αφορά στην καταγωγή και στην οικογενειακή κατάσταση των παλιννοστώντων, η δεύτερη σχετίζεται με τη γλώσσα και την εκπαίδευσή τους στην πρώην σοβιετική ένωση, η τρίτη αναφέρεται στη θρησκεία, η τέταρτη στους λαούς και τις φυλές της Ε.Σ.Σ.Δ., η πέμπτη αφορά στο οικονομικό επίπεδο των παλιννοστώντων, η έκτη σε πολιτισμικά στοιχεία και τέλος η έβδομη, αναφέρεται στη μετανάστευση. Ο οδηγός της συνέντευξης παρατίθεται στο Παράτημα της παρούσας εργασίας.

3.3.2. Περιγραφή ερευνητικής διαδικασίας

Σημείο αναφοράς της έρευνάς μου ήταν ο νομός Ημαθίας. Η βασική έρευνα διεξήχθη σε πόλεις και χωριά του νομού, όπως η Βέροια, η Νάουσα, η Αλεξάνδρεια, το Μακροχώρι, ο Κοπανός, η Πατρίδα και τα Λευκάδια. Παράλληλα, διεξήχθη έρευνα στα δημοτικά αρχεία των δήμων Βέροιας, Νάουσας και Αλεξάνδρειας, προκειμένου να αποκομίσω μια καθαρή εικόνα για το μέγεθος των παλιννοστώντων που εγκαταστάθηκαν στον νομό Ημαθίας.

Η επιλογή των συνομιλητών ήταν τυχαία, και δυσκολεύτηκα ιδιαίτερα στην εύρεση υποκειμένων που προτίθετο να συμμετάσχουν στην έρευνα. Αρχικά, επισκέφθηκα συσκευαστήρια φρούτων, λαϊκές αγορές και τοπικούς συλλόγους, διότι ήλπιζα ότι θα έβρισκα συγκεντρωμένα άτομα για την έρευνά μου. Δυστυχώς, όμως, οι άνθρωποι που συνομίλησα ήταν δύσπιστοι και αρνήθηκαν τη συμμετοχή στην

³¹Βλ. Δ.Ρ. Ευφροσύνη- Άλκηστη Παρασκευοπούλου-Κόλλια, Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις *OpenEducation - TheJournalforOpenandDistanceEducationandEducationalTechnology* Volume 4, Number 1, 2008

έρευνα, χρησιμοποιώντας δικαιολογίες όπως « δε γνωρίζουμε καλά ελληνικά», « δε θυμόμαστε πολλά πράγματα», « έχουμε πολλή δουλειά». Εν συνεχεία, προσπάθησα μέσω γνωστών και φίλων να βρω παλινοστούντες, πρόθυμους να μιλήσουν μαζί μου, όμως κι εκεί βρέθηκα αντιμετώπη με πολλές κλειστές πόρτες.

Χρησιμοποίησα μαγνητόφωνο, ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις βασίστηκα σε γραπτές σημειώσεις, σεβόμενη την επιθυμία των συνεντευξιζόμενων να μην ηχογραφηθούν. Προ των συνεντεύξεων, πραγματοποιήθηκαν συνομιλίες γνωριμίας με τους εκάστοτε υποψήφιους συνομιλητές, προκειμένου να αποκτηθεί κλίμα εμπιστοσύνης και να αισθανθούν πιο οικεία την ώρα της συνέντευξης. Βασική προϋπόθεση βέβαια ήταν και η ανωνυμία, καθώς ουδείς των συνομιλητών δεν ήθελε να αποκαλυφθεί το επίθετό του κι εγώ από την πλευρά μου, φρόντισα να τηρήσω την επιθυμία τους και χρησιμοποίησα μόνο τα μικρά τους ονόματα. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί, πως καμία συνέντευξη δεν έγινε παρουσία άλλων ατόμων, ωστόσο, οι πιο διευρυμένες συνομιλίες που προηγήθηκαν των συνεντεύξεων, γίνονταν ανοιχτά και παρουσία πολλών ατόμων, συγγενών και φίλων.

3.3.3. Συμμετέχοντες

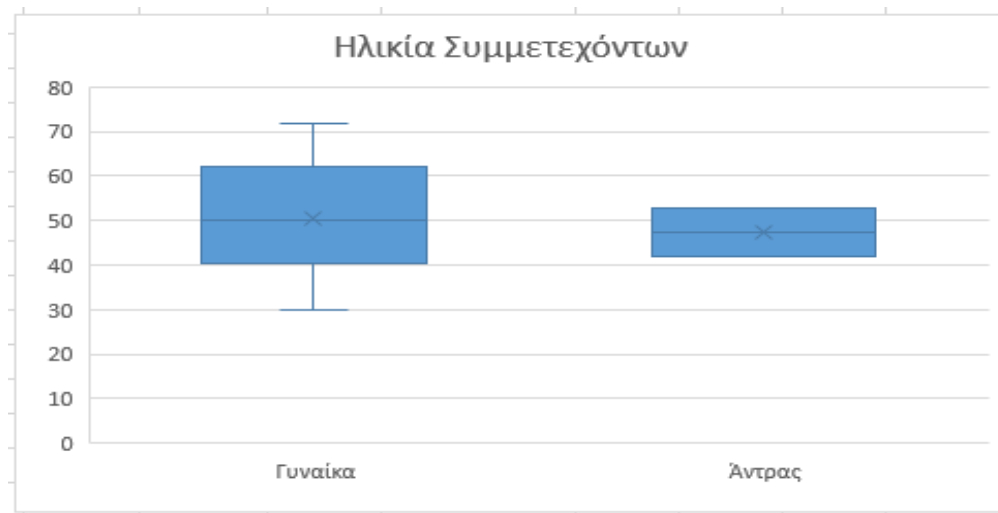
Στην έρευνα το δείγμα αποτέλεσαν 15 παλινοστούντες από την πρώην σοβιετική ένωση, 13 γυναίκες και 2 άνδρες, οι οποίοι, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στον νομό Ημαθίας κατά το διάστημα 1985- 2005. Στην πλειοψηφία τους έχουν έρθει από τη Γεωργία και όλοι είναι ποντιακής καταγωγής, εκτός από μία γυναίκα από τη Ρωσία, η οποία δεν είναι Ελληνίδα, απλά ο σύζυγος είναι Έλληνας, Πόντιος. Η επιλογή των συμμετεχόντων εξελίχθηκε σε μια επίπονη διαδικασία, λόγω της μεγάλης δυσκολίας εύρεσης υποκειμένων. Όλοι οι συμμετέχοντες καταγράφηκαν με ψευδώνυμα, ώστε να μην αποκαλυφθούν τα πραγματικά πρόσωπα. Για τον ίδιο λόγο εξάλλου έγινε τροποποίηση των στοιχείων που αποκάλυπταν την ταυτότητά τους, όπου κρίθηκε αυτό αναγκαίο.

3.3.3.1.Χαρακτηριστικά του δείγματος: Φύλο και ηλικία

Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι γυναίκες. Οι συμμετέχοντες είναι ενήλικες και η ηλικία τους κυμαίνεται από τα 30 μέχρι τα 72 έτη. Ο μέσος όρος ηλικίας των συμμετοχών είναι τα 50,13 έτη. Στον πίνακα 6. που ακολουθεί παρουσιάζεται αναλυτικά το φύλο και ηλικία των συμμετεχόντων.

Συμμετέχοντες	Φύλο	Ηλικία
Σ1	Γυναίκα	60
Σ2	Γυναίκα	40
Σ3	Άντρας	42
Σ4	Γυναίκα	67
Σ5	Άντρας	53
Σ6	Γυναίκα	56
Σ7	Γυναίκα	58
Σ8	Γυναίκα	44
Σ9	Γυναίκα	64
Σ10	Γυναίκα	32
Σ11	Γυναίκα	41
Σ12	Γυναίκα	72
Σ13	Γυναίκα	50
Σ14	Γυναίκα	30
Σ15	Γυναίκα	43

Πίνακας 6. Φύλο και ηλικία

Διάγραμμα 6. Φύλο και ηλικία

3.3.3.2. Οικογενειακή κατάσταση

Η δεύτερη κατηγορία των χαρακτηριστικών του δείγματος αφορά την οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων. Από τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων προέκυψε ότι η πλειοψηφία αυτών (9) είναι έγγαμοι. Η αμέσως επόμενη μεγάλη κατηγορία ήταν αυτή των χήρων (4). Ακόμα, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων έχει δημιουργήσει μία πολυμελή οικογένεια καθώς οι περισσότεροι έχουν 1 τέκνα. Η ακριβής οικογενειακή κατάσταση παρουσιάζεται στον πίνακα 7.

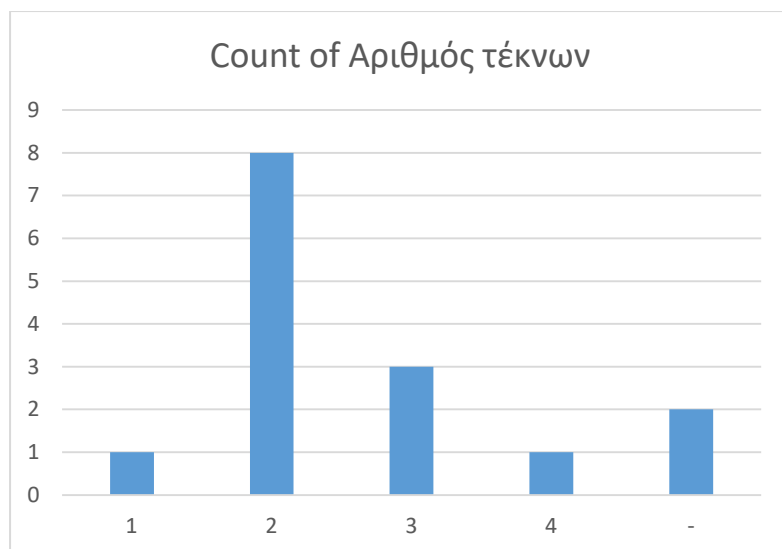
Συμμετέχοντες	Οικογενειακή κατάσταση	Αριθμός τέκνων
Σ1	Έγγαμη	3
Σ2	Έγγαμη	2
Σ3	Διαζευγμένος	1
Σ4	Χήρα	2
Σ5	Έγγαμος	2
Σ6	Έγγαμη	2
Σ7	Έγγαμη	4
Σ8	Έγγαμη	-

Σ9	Έγγαμη	2
Σ10	Έγγαμη	3
Σ11	Έγγαμη	2
Σ12	Χήρα	2
Σ13	Χήρα	3
Σ14	Άγαμη	-
Σ15	Χήρα	2

Πίνακας 7. Οικογενειακή κατάσταση

Διάγραμμα 7. Οικογενειακή κατάσταση

Διάγραμμα 8. Αριθμός τέκνων

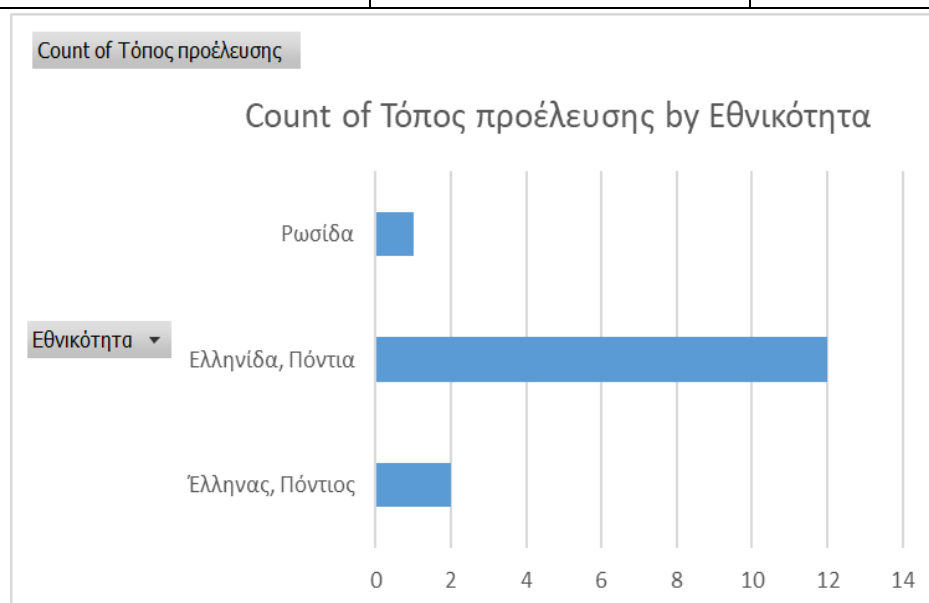
3.3.3.3. Εθνικότητα και τόπος προέλευσης

Στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνεται η εθνικότητα και ο τόπος προέλευσης των συμμετεχόντων. Η μελέτη των χαρακτηριστικών αυτών δείχνει ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (9) προέρχονται από περιοχές της Γεωργίας όπως είναι η Τσάλκα και το Σοχούμ. Επίσης, ορισμένοι συμμετέχοντες έχουν ως τόπο προέλευσης περιοχές της Ρωσίας. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (14) αναφέρει ότι είναι ελληνικής ποντιακής καταγωγής. Η μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι η ίδια είναι Ρωσίδα αλλά ο σύζυγος της είναι Έλληνας ποντιακής καταγωγής. Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζονται αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

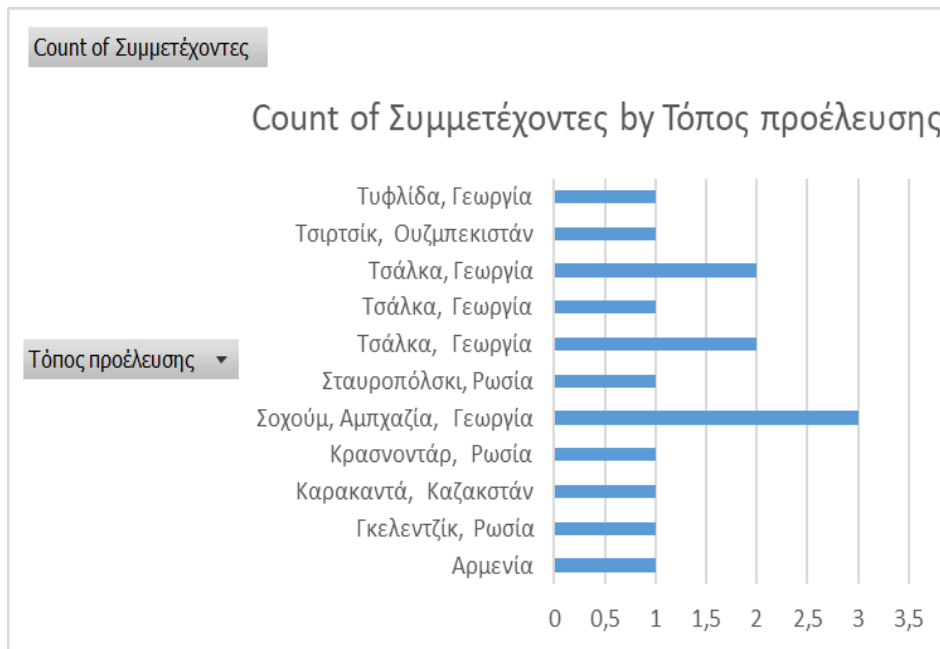
Πίνακας 8. Εθνικότητα και τόπος προέλευσης

Συμμετέχοντες	Εθνικότητα	Τόπος προέλευσης
Σ1	Ελληνίδα, Πόντια	Τσάλκα, Γεωργία
Σ2	Ρωσίδα	Κρασνοντάρ, Ρωσία
Σ3	Έλληνας, Πόντιος	Τσάλκα, Γεωργία
Σ4	Ελληνίδα, Πόντια	Καρακαντά, Καζακστάν

Σ5	Έλληνας, Πόντιος	Σοχούμ, Αμπχαζία, Γεωργία
Σ6	Ελληνίδα, Πόντια	Σοχούμ, Αμπχαζία, Γεωργία
Σ7	Ελληνίδα, Πόντια	Σοχούμ, Αμπχαζία, Γεωργία
Σ8	Ελληνίδα, Πόντια	Γκελεντζίκ, Ρωσία
Σ9	Ελληνίδα, Πόντια	Τσιρτσίκ, Ουζμπεκιστάν
Σ10	Ελληνίδα, Πόντια	Τσάλκα, Γεωργία
Σ11	Ελληνίδα, Πόντια	Τσάλκα, Γεωργία
Σ12	Ελληνίδα, Πόντια	Τσάλκα, Γεωργία
Σ13	Ελληνίδα, Πόντια	Αρμενία
Σ14	Ελληνίδα, Πόντια	Σταυροπόλσκι, Ρωσία
Σ15	Ελληνίδα, Πόντια	Τιφλίδα, Γεωργία

Διάγραμμα 9. Εθνικότητα

Διάγραμμα 10. Τόπος προέλευσης

3.3.3.4. Μορφωτικό επίπεδο του δείγματος

Η τέταρτη κατηγορία αφορά στο μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων. Το δείγμα της έρευνας είναι ανομοιογενές σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένοι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι έχουν εκπαιδευτεί σε τεχνικές σχολές (6), ενώ λιγότεροι είναι εκείνοι που έχουν ολοκληρώσει πανεπιστημιακή εκπαίδευση (3). Ακόμα, μερικοί συμμετέχοντες αναφέρουν ότι έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα (4). Το αναλυτικό μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων παρατίθεται στον πίνακα 9.

Συμμετέχοντες	Μορφωτικό επίπεδο
Σ1	Πανεπιστήμιο
Σ2	Τεχνική εκπαίδευση
Σ3	Πανεπιστήμιο

Σ4	Πανεπιστήμιο
Σ5	Τεχνική εκπαίδευση
Σ6	Τεχνική εκπαίδευση
Σ7	Τεχνική εκπαίδευση
Σ8	Δεν αναφέρει
Σ9	Τεχνική εκπαίδευση
Σ10	Τεχνική εκπαίδευση
Σ11	Ι.Ε.Κ.
Σ12	Λύκειο
Σ13	Λύκειο
Σ14	Γυμνάσιο
Σ15	Λύκειο

Πίνακας 9. Μορφωτικό επίπεδο

Διάγραμμα 10. Μορφωτικό επίπεδο

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι παρά το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων η πλειοψηφία αυτών δεν είχε τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τις γνώσεις της κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα. Αυτό σημαίνει ότι παρά το μορφωτικό τους υπόβαθρο οι παλιννοστούντες εκτελούσαν χειρωνακτικές εργασίες. Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: «Μετά βρήκαμε δουλειά και νοικιάσαμε μόνοι μας σπίτι, σπίτια καθαρίζαμε, κοιτούσα παππούδες, γιαγιάδες, εργοστάσια, όπου έβρισκα δούλευα» (Σ7). Η αφήγηση αυτή δείχνει ότι οι παλιννοστούντες δεν ασχολήθηκαν με το αντικείμενο που είχαν εκπαιδευτεί.

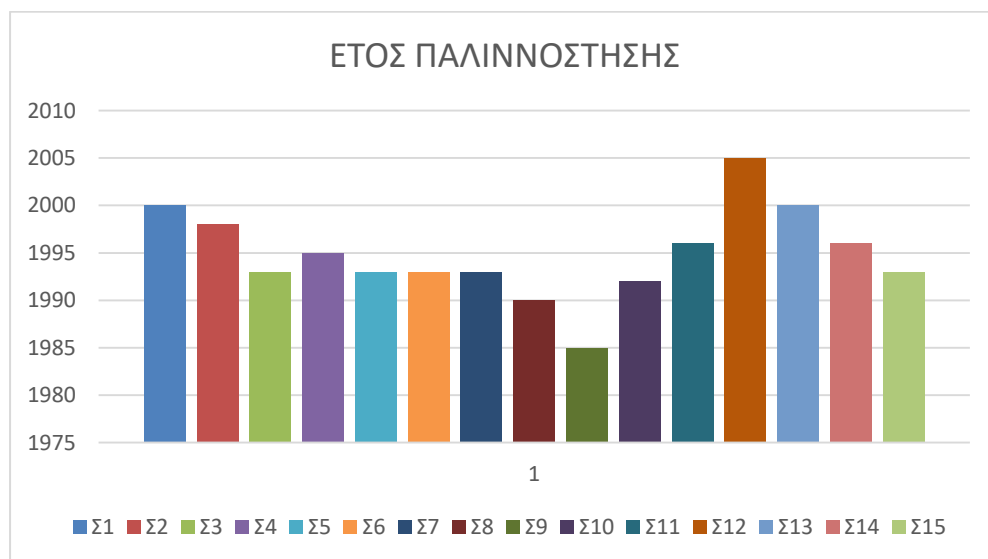
3.3.3.5 Έτος παλιννόστησης του δείγματος

Η πέμπτη κατηγορία αφορά στο έτος κατά το οποίο οι συμμετέχοντες έφτασαν στην Ελλάδα μετά την απομάκρυνση τους από την Ε.Σ.Σ.Δ. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (8) έφτασε στην Ελλάδα την περίοδο 1990-1995. Το εύρημα αυτό είναι φυσιολογικό αν ληφθεί υπόψη ότι η διάλυση της Ε.Σ.Σ.Δ. έγινε το 1991. Το έτος παλιννόστησης του κάθε συμμετέχοντα παρουσιάζεται στον επόμενο πίνακα.

Συμμετέχοντες	Έτος παλιννόστησης
Σ1	2000
Σ2	1998
Σ3	1993
Σ4	1995
Σ5	1993

Σ6	1993
Σ7	1993
Σ8	1990
Σ9	1985
Σ10	1992
Σ11	1996
Σ12	2005
Σ13	2000
Σ14	1996
Σ15	1993

Πίνακας 10. Έτος παλιννόστησης

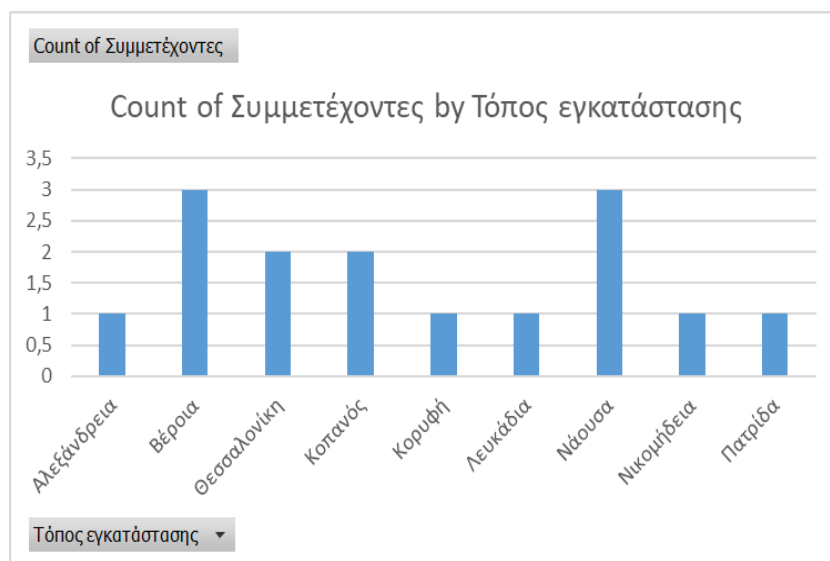
Διάγραμμα 11. Έτος παλιννόστησης

3.3.3.6. Περιοχή εγκατάστασης και τόπος παρούσας διαμονής

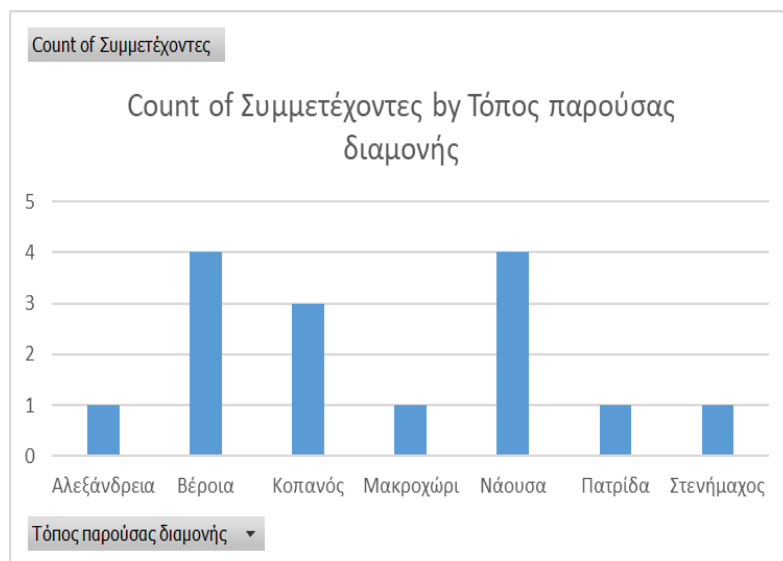
Η επόμενη κατηγορία αφορά στον τόπο εγκατάστασης και διαμονής των συμμετεχόντων. Η μελέτη των στοιχείων δείχνει ότι οι περισσότεροι συμμετέχοντες (9) διαμένουν μέχρι και σήμερα στον τόπο που είχαν εγκατασταθεί κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα. Στον πίνακα 11. παρουσιάζονται αναλυτικά τα στοιχεία.

Συμμετέχοντες	Τόπος εγκατάστασης	Τόπος παρούσας διαμονής
Σ1	Βέροια	Βέροια
Σ2	Κοπανός	Κοπανός
Σ3	Κορυφή	Κοπανός
Σ4	Λευκάδια	Νάουσα
Σ5	Νάουσα	Νάουσα
Σ6	Νάουσα	Νάουσα
Σ7	Νάουσα	Νάουσα
Σ8	Νικομήδεια	Μακροχώρι
Σ9	Κοπανός	Στενήμαχος
Σ10	Βέροια	Βέροια
Σ11	Πατρίδα	Πατρίδα
Σ12	Θεσσαλονίκη	Βέροια
Σ13	Βέροια	Βέροια
Σ14	Αλεξάνδρεια	Αλεξάνδρεια
Σ15	Θεσσαλονίκη	Κοπανός

Πίνακας 11. Περιοχή εγκατάστασης και τόπος διαμονής

Διάγραμμα 12. Περιοχή εγκατάστασης παλιννοστούτων

Διάγραμμα 13. Τόπος παρούσας διαμονής παλιννοστούτων

3.3.4. Ποιοτική θεματική ανάλυση

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τη διεξαγωγή συνεντεύξεων αναλύθηκαν σύμφωνα με τους Huberman και Miles (1994): Η μέθοδος αυτή βασίζεται σε επιμέρους στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά την απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων και την επανειλημμένη ανάγνωση αυτών. Κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, κρατήθηκαν σημειώσεις (memoing). Το επόμενο στάδιο ήταν η κωδικοποίηση των συνεντεύξεων. Στο στάδιο αυτό πραγματοποιήθηκαν πίνακες δεδομένων, οι οποίοι περιείχαν θεματικούς άξονες, κατηγορίες και κωδικούς. Στην πρώτη στήλη παρατίθενται οι κατηγορίες και οι θεματικοί άξονες, στη δεύτερη στήλη οι κωδικοί που προέκυψαν από τον περιορισμό των δεδομένων (data reduction) και στην τρίτη στήλη, η συχνότητα των αναφορών. Από την ποιοτική ανάλυση των λεκτικών αναφορών προέκυψαν 39 κωδικοί που εντάχθηκαν σε 8 κατηγορίες. Στη συνέχεια, ομαδοποιήθηκαν σε τρεις θεματικούς άξονες, που αφορούν στο οικονομικό πλαίσιο των παλιννοστούντων στην πρώην σοβιετική ένωση και τις σχέσεις τους με τους υπόλοιπους λαούς, την παλιννόστηση και τα αίτια της και την άφιξη στην Ελλάδα. Οι θεματικοί άξονες αποτελούν τα αποτελέσματα της ποιοτικής θεματικής ανάλυσης και παρουσιάζονται παρακάτω.

3.3.4.1. Αποτελέσματα ποιοτικής θεματικής ανάλυσης

Από την ποιοτική θεματική ανάλυση προέκυψαν τρεις θεματικοί άξονες. Ο πρώτος αφορά το οικονομικό πλαίσιο στην πρώην σοβιετική ένωση, και τη σχέση των παλιννοστούντων με τους έτερους λαούς³². Ο δεύτερος σχετίζεται με τη μετανάστευση και τους λόγους που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην παλιννόστηση. Ο τρίτος θεματικός άξονας, περιλαμβάνει τις εμπειρίες του δείγματος από την άφιξη στην Ελλάδα κι έπειτα.

³²Το Σύνταγμα του 1977 διακήρυξε το σχηματισμό μιας νέας εθνικό-ιστορικής οντότητας, αυτής του Σοβιετικού λαού. Οι Ρώσοι ήταν ο κυριότερος συστατικός λαός με πληθυσμό που υπερέβαινε τα 140 εκατ. Οι Ουκρανοί με 40 εκατ. και οι Λευκορώσοι αποτελούσαν τους κυριότερους σλαβικούς λαούς της ΕΣΣΔ μαζί με τους Ρώσους. Στη κεντρική Ασία ζούσαν οι Τουρκεστάνοι λαοί των Ουζμπέκων, Καζάχων, Κιργίζιων, και των Τουρκμένων. Στη ίδια περιοχή κατοικούσαν και οι Τατζίκοι που είναι περσικό φύλο και παρουσιάζουν γλωσσικές ομοιότητες με τους λαούς του Αφγανιστάν και του Ιράν καθώς και με τους Κούρδους. Στην Καυκασία υπήρχε ένα μωσαϊκό λαών και εθνότητων (μόνο στο Νταγκεστάν της Ρωσίας ζουν περισσότερες από 100 εθνότητες). Οι κυριότεροι από αυτούς τους λαούς ήταν οι Γεωργιανοί, οι Αρμένιοι και οι Αζέροι. Οι Λιθουανοί, οι Εσθονοί, οι Λετονοί και οι Καρελίοι (λαός κοντά στους Φινλανδούς που κατοικεί στη Βορειοδυτική Ρωσία) αποτελούσαν τους βαλτικούς λαούς της Σοβιετικής Ένωσης. Η ΣΣΔ της Μολδαβίας αποσπάστηκε από τη Ρουμανία το 1940, με βάση το σύμφωνο Ρίμπεντροπ-Μολοτώφ και η εθνική σύσταση των κατοίκων της είναι αντικείμενο αντιπαραθέσεων ακόμα και σήμερα. Επίσης σημαντικός ήταν ο αριθμός των Εβραίων, των Πολωνών των Τατάρων και των Γερμανών. Οι Έλληνες στην ΕΣΣΔ κατοικούσαν σε τρεις περιοχές κυρίως: Στην Ουκρανία, στις περιοχές της Μαριούπολης και της Οδησσού, στην Καυκασία στην περιοχή της Γεωργίας και στην Τασκένδη την Πρωτεύουσα του Ουζμπεκιστάν. Σύμφωνα με το βιβλίο «Ο Πληθυσμός της ΕΣΣΔ» (Население СССР; Национальный Состав Населения СССР. М 1991г.), το 1959 στην ΕΣΣΔ κατοικούσαν 309 χιλ. Έλληνες ενώ το 1989 ο αριθμός αυτός ήταν 359 χιλ. Στον αριθμό αυτό δεν περιλαμβάνονταν οι Έλληνες πολιτικοί πρόσφυγες που έφτασαν στην ΕΣΣΔ μετά τον Εμφύλιο Πόλεμο.
Βλ. el.wikipedia.org

3.3.4.1.i.Θεματικός άξονας Α: Οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο

Ο πρώτος θεματικός άξονας εμπεριέχει τις εμπειρίες των συμμετεχόντων σε σχέση με το οικονομικό επίπεδο και την επαγγελματική κατάσταση που κυριαρχούσε στην περιοχή της Ε.Σ.Σ.Δ που ζούσαν. Στο πλαίσιο αυτό οι συμμετέχοντες περιγράφουν τα διαδεδομένα επαγγέλματα που είχαν οι κάτοικοι της περιοχής και τις εμπειρίες τους σε σχέση με το βιοτικό επίπεδο. Τέλος αναφέρονται στη σχέση τους με άλλους λαούς από την πρώην σοβιετική ένωση.

Θεματικός άξονας Α : Οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο		
Κατηγορίες	Κωδικοί/ Εννοιολογικοί Ορισμοί	Σύνολο αναφορών
1.Επικρατέστερα επαγγέλματα	ΑΕ = αγροτικά επαγγέλματα	9
	ΒΚΕ = βιομηχανία και εργοστάσια	6
	ΤΕ = τουριστικά επαγγέλματα	2
	ΕΠΑΠΗΤΕ = επαγγέλματα που απαιτούν πανεπιστημιακή ή τεχνική εκπαίδευση	6
2. Βιοτικό επίπεδο Παλινοστούντων	ΜΑΓΚΑΕ = μη αξιοποίηση των γνώσεων κατά την άφιξη στην Ελλάδα	4
	ΧΒΕΠΠΚ = χαρακτηρισμός Βιοτικού επιπέδου, πάρα πολύ καλό	2
	ΧΒΕΩΠΚ = χαρακτηρισμός βιοτικού επιπέδου ως πολύ καλό	4
	ΧΒΕΩΚ = χαρακτηρισμός βιοτικού επιπέδου ως καλό	4
3.Συνύπαρξη με άλλους λαούς	ΧΒΕΩΜ = χαρακτηρισμός βιοτικού επιπέδου ως μέτριο	4
	ΟΠΚΣΖ = όχι πολύ καλές συνθήκες ζωής	1
	ΕΠΦΣΠ = επικράτηση ποντιακής φυλής στην περιοχή	4
	ΥΠΠ = ύπαρξη πολυπολιτισμικού πλαισίου	15
	ΠΠΚΣΜΑΛ= πάρα πολύ καλές σχέσεις με άλλους λαούς	1
	ΠΚΣΜΑΛ = πολύ καλές σχέσεις με άλλους λαούς	7
	ΚΣΜΑΛ = καλές σχέσεις με άλλους λαούς	5

Επικρατέστερα επαγγέλματα

Οι συμμετέχοντες της έρευνας κάνουν λόγο για τα επαγγέλματα που κυριαρχούσαν στην περιοχή της Ε.Σ.Σ.Δ που έζησαν. Από τις περιγραφές των συμμετεχόντων προκύπτουν τρία κύρια επαγγέλματα: οι εργάτες σε εργοστάσια (6), οι αγρότες (9) και όσοι ασχολούνται με τον τουρισμό (2). Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αφηγείται: *«Επειδή ήταν πολύ μεγάλη πόλη είχε εργοστάσια, χημικά εργοστάσια, είχε μέταλλο και εξαγωγικές πολλές. Σε ένα μόνο εργοστάσιο, μεγάλο, δούλευαν τριάντα πέντε χιλιάδες άτομα»* (Σ4). Μία ανάλογη εικόνα περιγράφεται και από έναν άλλο συμμετέχοντα: *«Οι κάτοικοι, ήταν βιομηχανική πόλη, υπήρχαν και αγρότες, γεωργία»* (Σ5). Οι αγροτικές ασχολίες των κατοίκων περιγράφονται και στην αφήγηση: *«Μανταρίνια, πορτοκάλια, καρύδια, καπνό, τουριστικά με θάλασσα, ψάρια. τα πάντα. Το Σοχούμ μπορεί να είναι μικρό, αλλά είναι πλούσιο μέρος»* (Σ7).

Επίσης, οι συμμετέχοντες αναφέρουν την επικράτηση επαγγελμάτων τα οποία σχετίζονται με τον τουρισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι η αφήγηση: *«Εκεί που ζούσαμε το κλίμα ήταν πάρα πολύ καλό, και υπήρχε ένα πεύκο που ευδοκιμεί μόνο εκεί, το οποίο είναι πολύ ευεργετικό για το αναπνευστικό σύστημα των ανθρώπων. Και η πόλη μου είναι όλη σανατόριο, έχει λάσπες, ιαματικά λουτρά και όλη η πόλη βασίζεται στον τουρισμό. Και επειδή είναι από τις λίγες πόλεις της Ρωσίας που έχει θάλασσα, ζει από τον τουρισμό»* (Σ8).

Ακόμα, οι συμμετέχοντες αναφέρουν την ύπαρξη επαγγελμάτων τα οποία ασκούσαν από άτομα που είχαν τεχνική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση (6). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αφήγηση: *«Εγώ μετά το Λύκειο πήγα σε σχολή για νοσοκόμα, κάτι σαν τεχνική σχολή (...)Ναι, δούλεα στο νοσοκομείο, είχαμε και νοσοκομείο εκεί»* (Σ9).

Τέλος, ένας από τους συμμετέχοντες επισημαίνει και την ύπαρξη επαγγελμάτων με υψηλό κοινωνικό κύρος. Ο συμμετέχοντας αναφέρει: *«ο πατέρας μου γιατρός και καθηγήτρια η μητέρα μου»* (Σ3).

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να αναφερθεί ότι παρά το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των συμμετεχόντων η πλειοψηφία αυτών δεν είχε τη δυνατότητα να αξιοποιήσει τις γνώσεις της κατά την άφιξη τους στην Ελλάδα (4). Αυτό σημαίνει ότι παρά το μορφωτικό τους υπόβαθρο οι παλιννοστούντες εκτελούσαν χειρωνακτικές εργασίες.

Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: *«Μετά βρήκαμε δουλειά και νοικιάσαμε μόνοι μας σπίτι, σπίτια καθαρίζαμε, κοιτούσα παπούδες, γιαγιάδες, εργοστάσια, όπου έβρισκα δούλευα»* (Σ7). Η αφήγηση αυτή δείχνει ότι οι παλιννοστούντες δεν ασχολήθηκαν με το αντικείμενο που είχαν εκπαιδευτεί.

Βιοτικό επίπεδο

Στη δεύτερη κατηγορία της ενότητας περιλαμβάνονται οι αφηγήσεις των συμμετεχόντων σε σχέση με το βιοτικό επίπεδο που είχαν. Οι συμμετέχοντες παρουσιάζονται ικανοποιημένοι από το βιοτικό τους επίπεδο χωρίς να το χαρακτηρίζουν βέλτιστο. Υπάρχουν μόνο (2) αναφορές για πάρα πολύ καλό επίπεδο ζωής. Μία χαρακτηριστική εμπειρία είναι η εξής: *«πολύ καλά, πάρα πολύ καλά ήταν, εγώ τη σόμπα πρώτη φορά εδώ την είδα, εμείς εκεί φυσικό αέριο είχαμε πάντα και δεν είχαμε πολλά έξοδα, όλα τα πλήρωνε το κράτος. Εγώ πήγα σε όλα τα αθλήματα, τένις, βόλεϊ, παντού όλα δωρεάν»*(Σ4). Η ύπαρξη ενός πολύ καλού βιοτικού επιπέδου (4), αναφέρεται επίσης: *«Ναι, πολύ καλό, ζούσαμε πολύ καλά. Αναγκαστικά που έγινε ο πόλεμος αφήσαμε τα σπίτια μας, την περιουσία μας, τα λεφτά μας»*(Σ7). Άλλοι συμμετέχοντες χαρακτηρίζουν το βιοτικό επίπεδο απλά καλό(4). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στάσης αυτής είναι η παρακάτω αφήγηση: *«Ζούσαμε καλά, ούτε φτωχοί ούτε πλούσιοι, είχαμε όλοι σπίτια, είχαμε τις δουλειές μας, είχαμε νοσοκομεία, όλα τα παιδιά σπουδάζανε, δεν μας έλειπε τίποτα»* (Σ1). Η ύπαρξη ενός καλού βιοτικού επιπέδου τονίζεται και από μία ακόμα συμμετέχουσα: *«είχαμε τα φαγητά από την παραγωγή μας, αυτά που βγάζαμε στα χωράφια, είχαμε τον κήπο..... είχαμε σχολεία.....Αυτά»* (Σ11). Βέβαια δεν λείπουν και οι αναφορές για ένα μέτριο επίπεδο ζωής (4): *«Αρκετά καλό, οι βασικές ανάγκες ικανοποιούνταν, τίποτα περισσότερο.»* (13)

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι συμμετέχοντες οι οποίοι εκφράζουν τις αρνητικές τους εμπειρίες σε σχέση με το βιοτικό επίπεδο. Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: *«Οι συνθήκες ζωής στην περιοχή μου δεν ήταν πολύ καλές, και απαιτούσε σκληρή δουλειά καθημερινά για να πάρεις κάποιο εισόδημα. Ήταν δύσκολα χρόνια»* (12).

Συνύπαρξη με άλλους λαούς

Η τρίτη κατηγορία σχετίζεται με τις εμπειρίες που έχουν οι συμμετέχοντες από την αλληλεπίδραση τους με άλλες εθνότητες και φυλές πέρα από την ποντιακή/ελληνική. Στο πλαίσιο αυτό γίνονται αναφορές στους λαούς που υπήρχαν στην κοινότητα και στις σχέσεις που είχαν οι παλινοστούντες με τα άτομα που ανήκαν σε διαφορετικό εθνοπολιτισμικό πλαίσιο.

Παρουσία διαφορετικών εθνοτήτων

Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων σε σχέση με τις διαφορετικές εθνικότητες και φυλές που υπήρχαν στην κοινότητα τους παρουσιάζουν κοινά και αποκλίνοντα στοιχεία. Πιο αναλυτικά ορισμένοι συμμετέχοντες αναφέρονται στην επικράτηση της ελληνικής/ποντιακής φυλής(4). Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εμπειρίας αυτής είναι η αφήγηση: «Πολύ λίγοι, εκεί στο χωριό ήμασταν όλοι Έλληνες, μόνο πέντε με δέκα άτομα είχε, Αρμένιους και Γεωργιανούς» (Σ1).

Ακόμα, όλοι οι συμμετέχοντες περιγράφουν την ύπαρξη ενός πολυπολιτισμικού πλαισίου (15). Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: «Αρμένιοι, Γεωργιανοί, Ρώσοι, Τάταροι, όλες τις ράτσες είχαμε» (Σ7). Ένας άλλος συμμετέχοντας περιγράφει επίσης την ύπαρξη διαφορετικών εθνοτήτων: «Αρμένιοι, Εβραίοι, Ρώσοι, Αμπχάζιοι, Γεωργιανοί» (Σ5). Οι εμπειρίες αυτές βρίσκονται σε συμφωνία με την εμπειρία της Σ6: «Ρώσοι, Γεωργιανοί, Εβραίοι, Αμπχάζιοι, Αρμένιοι, όλοι». Ακόμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι οι Έλληνες ήταν μία από τις εθνικές ομάδες που υπήρχαν χωρίς να είναι η πλειοψηφία: «Το ένα τρίτο περίπου ήταν Έλληνες, και οι υπόλοιποι, Αρμένιοι και Ρώσοι» (Σ8). Στο ίδιο πλαίσιο μία από τις συμμετέχουσες εκφράζει την πολυπολιτισμικότητα εξηγώντας πως ήταν απόρροια του πολιτικού καθεστώτος. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει: «Κοιτάζτε, στο Καζακστάν ο Στάλιν έστειλε πολλές εθνότητες μαζί με εμάς. Ήταν Γερμανοί, Γεωργιανοί, Ουκρανοί, «τα κακά παιδιά» όπως έλεγε ο Στάλιν, γιατί φοβόταν μήπως φύγουν στο εξωτερικό ή κάνουν κάτι. Αφού λένε ότι 60% ήταν άλλες εθνότητες και μόνο 40% ήταν ντόπιοι» (Σ4).

Σχέσεις των παλινοστούτων με τους άλλους λαούς

Οι συμμετέχοντες μετά την αφήγηση τους σε σχέση με τις διαφορετικές εθνότητες που υπήρχαν στην κοινότητα τους αναφέρθηκαν στις σχέσεις που είχαν με αυτές. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων δείχνουν την ύπαρξη καλών σχέσεων χωρίς να υπάρχουν σημαντικά προβλήματα. Συγκεκριμένα μία συμμετέχουσα αναφέρει την ύπαρξη πάρα πολύ καλών σχέσεων: *«Είχαμε πάρα πολύ καλές σχέσεις με όλους, ποτέ δεν μας αντιμετώπισαν σαν ξένους, μας θεωρούσαν δικούς τους»* (Σ9). Η ύπαρξη πολύ καλών σχέσεων σημειώνεται και από άλλους συμμετέχοντες(7). Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα: *«Πολύ καλή, με όλους»* (Σ13). Βέβαια συναντούμε και αναφορές για απλά καλές σχέσεις (5): *«Οι σχέσεις μας ήταν εξίσου καλές»*(12). Ακόμα, οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην ύπαρξη πιο θετικών σχέσεων με συγκεκριμένες εθνότητες, όπως είναι οι Αρμένιοι (3), οι Γεωργιανοί (3) και οι Ρώσοι (5). Χαρακτηριστικό παράδειγμα, της εμπειρίας αυτής είναι η αφήγηση: *« (...) αλλά με τους Αρμένιους είμαστε ξαδέφια εμείς οι Πόντιοι όπως λένε... Ακόμα και στον Πόντο ζούσαμε μαζί και ταιριάζει η νοοτροπία μας. Και επειδή ήμασταν και μειονότητες μέσα στη Ρωσία, αλλά γενικά δεν είχαμε προβλήματα με κανέναν»* (Σ8). Ένας άλλος συμμετέχων αναφέρει: *«Κοίταξε να δεις, τους Έλληνες τους σέβονταν πάντα, όλες οι εθνότητες, με όλους είχαμε τις ίδιες σχέσεις, γιατί ήταν πολυεθνική χώρα εξ' ορισμού, οπότε δεν μπορούσες να ξεχωρίσεις κάποιον. Τώρα ίσως επειδή μέναμε στη Γεωργία, τα πηγαίναμε καλύτερα με τους Γεωργιανούς»* (Σ3). Η επικράτηση θετικών σχέσεων εκφράζεται και από μία ακόμα συμμετέχουσα: *«Πιο πολύ με τους Αρμένιους, με τους Ρώσους, αλλά με όλους τα πηγαίναμε καλά. Εκεί δεν υπάρχει όπως εδώ να μαλώσεις, δεν μαλώναμε με κανέναν»* (Σ7). Στο ίδιο πλαίσιο μία συμμετέχουσα τονίζει τις θετικές σχέσεις που επικρατούσαν με μία επίσης συγκεκριμένη εθνικότητα, τους Ρώσους (Σ9). Η ύπαρξη θετικών σχέσεων αποδίδεται τόσο σε θρησκευτικούς όσο και σε πολιτικούς λόγους. Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: *«Είχαμε καλές σχέσεις με όλους, δε γινόταν αλλιώς, εκεί ήταν σοβιετική ένωση, όμως η μαμά μου, μου έλεγε ότι εμάς τους Έλληνες μας έλεγαν «ΓΚΡΕΚ» και μας εκτιμούσαν πολύ. Δεν είχαν όμως προβλήματα, νομίζω ότι αυτό ήταν λόγω θρησκείας, γιατί και οι Γεωργιανοί και οι Ρώσοι είναι χριστιανοί ορθόδοξοι, όπως και εμείς και μας ένωνε η θρησκεία»* (Σ10). Από την περιγραφή αυτή φαίνεται ότι οι καλές σχέσεις οφείλονταν στα χαρακτηριστικά των εθνοτήτων.

Επιπλέον, στο πλαίσιο των συνεντεύξεων παρατηρούνται στάσεις απέναντι στις άλλες εθνότητες οι οποίες είναι ουδέτερες. Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι ενώ στην περιοχή που διέμενε υπήρχαν Γεωργιανοί και Αρμένιοι, δεν υπήρχαν σχέσεις μαζί τους. Η ακριβής αφήγηση της συμμετέχουσας είναι: «Δεν είχαμε σχέσεις με άλλους, μόνο με Πόντιους» (Σ11).

3.3.4.1.ii Θεματικός άξονας Β: Μετανάστευση

Ο δεύτερος θεματικός άξονας αφορά στις εμπειρίες των συμμετεχόντων από τη μετανάστευση. Οι συμμετέχοντες αναφέρονται στην επιθυμία τους να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα και τους λόγους που τους οδήγησαν σε αυτήν την απόφαση

Θεματικός άξονας Β: Μετανάστευση		
Κατηγορίες	Κωδικοί/Εννοιολογικοί ορισμοί	Σύνολο αναφορών
4.Τάση μετανάστευσης	ΕΕΣΕ =επιθυμία ερχομού στην Ελλάδα	7
	ΔΥΕΕ= δεν υπήρχε επιθυμία επιστροφής	8
	ΟΜΣΗΕΤΕ = οι μεγαλύτεροι σε ηλικία επιθυμούσαν την επιστροφή	4
	ΜΜΤΦ = μορφωμένοι μεγαλύτερη τάση φυγής	2

5.Αίτια μετανάστευσης	ΠΩΒΑΜ =πόλεμος ως βασικό αίτιο μετανάστευσης	5
	ΕΕΣΠ =επιθυμία επιστροφής στην πατρίδα	4

	ΔΤΚΟΙΚ = διάλυση του κράτους και οικονομική κρίση	5
	ΛΦΟΙΚΣ = λόγω φυγής οικογένειας και συγγενών	2

Τάση μετανάστευσης

Η πρώτη κατηγορία της ενότητας αφορά την τάση των παλιννοστούντων να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα. Μερικοί από τους συμμετέχοντες αναφέρουν ότι επιθυμούσαν να έρθουν στην Ελλάδα με τις οικογένειες τους (7). Η επιθυμία αυτή εκφράζεται στην αφήγηση: *«Κοίτα η τάση φυγής, εγώ για παράδειγμα, μεγαλώνοντας, στη δικιά μου οικογένεια είχαμε πάντα στο μυαλό μας ότι κάποια στιγμή θα πάμε στην Ελλάδα, έστω και για να τη δούμε μόνο»* (Σ3). Η επιθυμία για την επιστροφή στην Ελλάδα εκφράζεται και από τη συμμετέχουσα: *«Ναι, πάντα, όλοι οι Έλληνες εκεί νοσταλγούσαν την πατρίδα και είχαν σκοπό να επιστρέψουν κάποτε, όπως και έκαναν»* (Σ9). Χαρακτηριστική είναι και η ακόλουθη αφήγηση: *«Ναι, σίγουρα, εμείς ήρθαμε στην Ελλάδα μόνο από πατριωτισμό... ήταν το όνειρο των παππούδων μας... εμείς φύγαμε γιατί ήταν το όνειρό μας να επιστρέψουμε στην Ελλάδα»* (Σ8). Παρόμοια άποψη εκφράζεται και από άλλη συμμετέχουσα: *«Ναι, ήθελαν να φύγουν οι Έλληνες, βέβαια, έψαχναν πάντοτε να βελτιώσουν τη ζωή τους»*(Σ10).

Στον αντίποδα, ορισμένοι από τους συμμετέχοντες αναφέρουν ότι δεν επιθυμούσαν να έρθουν στην Ελλάδα καθώς ήταν ικανοποιημένοι με τη ζωή που είχαν στην Ε.Σ.Σ.Δ (8) Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στάσης αυτής είναι η αφήγηση: *«Κοίτα εγώ προσωπικά, δεν θα έφευγα αν δεν ήταν ο πόλεμος, γιατί είχαμε τις δουλειές μας, είχαμε τη σειρά μας, περνούσαμε καλά»* (Σ7). Η μη επιθυμία των συμμετεχόντων να έρθουν στην Ελλάδα εκφράζεται και στην εξής αφήγηση: *«Όχι δεν θέλαμε να φύγουμε, δεν υπήρχε τάση φυγής, φύγαμε για τον πόλεμο, δεν θα φεύγαμε, όχι, όλα ήταν πολύ καλά»* (Σ1). Στο ίδιο πλαίσιο μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι ούτε η ίδια ούτε οι υπόλοιποι ήθελαν να φύγουν από την περιοχή τους. Η ακριβής αφήγηση της συμμετέχουσας είναι: *«Όχι, δεν υπήρχε τάση φυγής σε κανέναν»* (Σ12). Η

εμπειρία αυτή παρουσιάζεται και από μία ακόμα συμμετέχουσα η οποία αναφέρει: *«Όχι, δεν ήθελαν (να φύγουν οι Έλληνες)»* (Σ15).

Επιπλέον, υπάρχουν και κάποιοι από το δείγμα που αναφέρουν ότι ήταν όνειρο των μεγαλύτερων σε ηλικία (γονείς- παππούδες), να έρθουν στην Ελλάδα (4). Χαρακτηριστικές είναι οι αφηγήσεις: *«... Υπήρχαν όμως κάποιοι, που ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα, όπως ο πατέρας μου, πάντα έλεγε ότι ήθελε να έρθει στην Ελλάδα»*(Σ4). Μία ακόμη συμμετέχουσα αναφέρει ότι, ενώ δεν ήταν επιθυμία δική της η επιστροφή, ήταν των γονιών της: *«... Οι γονείς μου όμως πάντα ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα, και αυτοί ήρθαν το 1980...και τα αδέρφια μου ήρθαν πιο νωρίς»*(7). Άλλη συμμετέχουσα υποστηρίζει ότι είναι όνειρο του κάθε Πόντιου η επιστροφή στις ρίζες: *«Οι παππούδες πάντα μιλούσαν για την Ελλάδα, όνειρο κάθε Πόντιου ήταν η επιστροφή στις ρίζες, εμείς οι Πόντιοι πάντα επιστρέφουμε στις ρίζες μας. Η γιαγιά μου πάντα μιλούσε στον μπαμπά μου για την Ελλάδα, του έλεγε ότι τα αδέρφια της είναι εκεί και πως πρέπει να πάμε κι εμείς»*(8).

Τέλος, οι συμμετέχοντες αναφέρονται στα χαρακτηριστικά των ατόμων που μετανάστευσαν. Στο πλαίσιο αυτό δίνεται έμφαση στο μορφωτικό επίπεδο (2). Μία από τις συμμετέχουσες αναφέρει: *«οι επιστήμονες, επειδή είναι μορφωμένοι, ήξεραν ότι θα βρουν καλύτερη δουλειά στο εξωτερικό, πρώτα αυτό το κύμα άρχισε να φεύγει, οι επιστήμονες»* (Σ4). Η άποψη αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με την άποψη ακόμα μίας συμμετέχουσας η οποία δηλώνει: *«Πρώτα οι μορφωμένοι έφυγαν και μετά οι εργάτες, γιατί ήταν πιο εύκολο για δουλειά (...)»* (Σ1).

Λόγοι μετανάστευσης

Στη δεύτερη κατηγορία της ενότητας περιλαμβάνονται τα αίτια που οδήγησαν τους συμμετέχοντες να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα.

Ένας από τους κύριους λόγους που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στη μετανάστευση ήταν ο πόλεμος (5). Μία από τις συμμετέχουσες αναφέρει: *«Εγώ έφυγα το 1993 που άρχισε ο πόλεμος και ήμουν η τελευταία που είχε μείνει, όλη η οικογένειά μου είχε έρθει στην Ελλάδα, οι γονείς μου, τα αδέρφια μου, μόνο εγώ είχα μείνει και ένας αδερφός που έχασα στον πόλεμο»* (Σ7). Ο πόλεμος παρουσιάζεται ως αιτία

μετανάστευσης και σε μία άλλη αφήγηση: «Μετά όταν άρχισε ο πόλεμος με την Αμπχαζία, οι Γεωργιανοί άρχισαν τον πόλεμο, τότε, ήθελαν από παντού να φύγουν. Δεν ήθελαν μόνο Έλληνες, και Γεωργιανοί, Ουκρανοί, όλοι έφυγαν» (Σ4). Στην ακόλουθη αφήγηση συνδυάζονται δύο αίτια μετανάστευσης: «...δεν είχα καμία ανάγκη να πολεμήσω με τους Γεωργιανούς... και γι' αυτό το λόγο έφυγαν οι γονείς μου από εκεί. Αλλά οι γονείς μου πάντα ήθελαν να γυρίσουν στην Ελλάδα»(Σ3).

Ένα άλλο αίτιο της μετανάστευσης ήταν τα οικονομικά προβλήματα (5). Μία από τους συμμετέχοντες αναφέρει: «εγώ και οι πιο πολλοί έφυγαν για την κρίση... ήταν ώριμοι άνθρωποι, είχαν καταλάβει ότι εκεί δε θα βρουν δουλειές, οι άνθρωποι δούλευαν χωρίς λεφτά, όλα ήταν διαλυμένα »(Σ4). Τα οικονομικά προβλήματα παρουσιάζονται ως αίτιο της μετανάστευσης και από μία άλλη συμμετέχουσα: «Κοίτα όπως σου είπα εμείς ζούσαμε στην Τιφλίδα, οι γονείς μου δούλευαν σε εργοστάσιο, τους είχαν δώσει σπίτι, σε κάθε γειτονιά υπήρχε κλινική, ο γιατρός ερχόταν στο σπίτι για να εξετάσει τα παιδιά, οι συνθήκες ήταν πάρα πολύ καλές. Μετά όμως ήρθε η διάλυση της σοβιετικής ένωσης και άρχισε η κρίση, άρχισαν να κλείνουν τα εργοστάσια, να μη γίνονται εισαγωγές – εξαγωγές, οι άνθρωποι έμειναν άνεργοι, όσοι δούλευαν δεν πληρώνονταν» (Σ10). Μία ανάλογη εμπειρία εκφράζεται και από μία ακόμα συμμετέχουσα: «Διότι οι συνθήκες ζωής ήταν άθλιες, δεν μπορούσαμε να ζήσουμε άλλο εκεί, δεν είχαμε να φάμε» (Σ13).

Ακόμη, ορισμένοι συμμετέχοντες αναφέρονται στους συναισθηματικούς λόγους που τους οδήγησαν στη μετανάστευση(4). Χαρακτηριστικό παράδειγμα των συναισθηματικών κινήτρων είναι η αφήγηση: «Η νοσταλγία για την πατρίδα, πάντα θέλαμε να επιστρέψουμε» (Σ9). Η ύπαρξη συναισθηματισμού αναφέρεται και από μία άλλη συμμετέχουσα: «Ναι, σίγουρα, εμείς ήρθαμε στην Ελλάδα μόνο από πατριωτισμό, όσοι ήρθαμε μόλις άνοιξαν τα σύνορα, ήρθαμε από πατριωτισμό, ήταν το όνειρο των παππούδων μας, κάποιοι άλλοι που έφυγαν μόλις ξεκίνησε ο πόλεμος στη Γεωργία ήταν από ανάγκη. Εμείς φύγαμε γιατί ήταν το όνειρό μας να επιστρέψουμε στην Ελλάδα» (Σ8).

Τέλος, σε ορισμένες περιπτώσεις, βασική αιτία μετανάστευσης ήταν ο ερχομός οικογένειας και συγγενών(2): «Επειδή έφυγαν οι συγγενείς, οι φίλοι, όλοι οι γνωστοί»(Σ11). Αντιπροσωπευτική είναι και η ακόλουθη αφήγηση: «Ήρθε η οικογένειά μου εδώ και λόγω προβλημάτων υγείας του συζύγου» (Σ12).

3.3.4.1.iii.Θεματικός άξονας Γ: Άφιξη στην Ελλάδα

Ο τρίτος θεματικός άξονας περιλαμβάνει τις εμπειρίες των συμμετεχόντων από τη μετάβασή τους στην Ελλάδα κι έπειτα. Αναφέρονται στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, στην επιλογή του νομού Ημαθίας για μόνιμη εγκατάσταση, στην αντιμετώπισή τους από τους ντόπιους Έλληνες και τέλος στην ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία.

Θεματικός άξονας Γ: Άφιξη στην Ελλάδα		
Κατηγορίες	Κώδικες/Εννοιολογικοί ορισμοί	Συχνότητα αναφορών
6.Επιλογή νομού Ημαθίας	ΥΣΠ = ύπαρξη συγγενικού προσώπου	9
	ΤΥΓΕΓ = τυχαίο γεγονός	2
7.Συνθήκες ζωής στην Ελλάδα	ΕΠΓΟΓ = επαγγελματικοί λόγοι	4
	ΔΣΕΤΕΓ = δυσκολία στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας	7
	ΔΠΣΜΟ = δυσκολίες που σχετίζονται με το οικονομικό	8
	ΒΡΣ = βίωση ρατσιστικών συμπεριφορών	6
	ΠΚΑΑΕ = πολύ καλή αντιμετώπιση από Έλληνες	8
	ΔΑΚΠ = δεν αντιμετώπισαν κανένα πρόβλημα	2
	ΕΜΤΕ = ενασχόληση με	3

8. Ενσωμάτωση στην ελληνική κοινωνία	το επάγγελμά τους ΔΑΜΤΕΤ = δεν ασχολήθηκαν με το επάγγελμά τους	8
	ΕΒΑΕΚ = έλαβαν βοήθεια από το ελληνικό κράτος	5
	ΔΕΒΑΕΚ = δεν έλαβαν βοήθεια από το ελληνικό κράτος	1
	ΝΕΣΕΚ= νιώθουν ενσωματωμένοι στην ελληνική κοινωνία	12
	ΔΝΕΣΕΚ = δεν νιώθουν ενσωματωμένοι στην ελληνική κοινωνία	3
	ΝΙΑΠΣΕ = νιώθουν ικανοποιημένοι από την παραμονή τους στην Ελλάδα	13
	ΔΝΑΙΑΠΣΕ = δεν νιώθουν απόλυτα ικανοποιημένοι από την παραμονή τους στην Ελλάδα	2

Επιλογή Ν. Ημαθίας

Στην πρώτη κατηγορία της θεματικής ενότητας παρουσιάζονται οι λόγοι για τους οποίους οι παλιννοστούντες επέλεξαν να διαμείνουν στο Ν. Ημαθίας. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αναφέρεται η ύπαρξη ενός συγγενικού προσώπου (9).

Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: «Είχαμε τον παππού μου στα Λευκάδια και αυτός μας κάλεσε, ήταν ο μικρός αδερφός του παππού μου, το 1919 ήρθε στα Λευκάδια, και έτσι ήρθαμε και εμείς στους συγγενείς μας» (Σ4). Μία παρόμοια εμπειρία εκφράζεται και από μία άλλη συμμετέχουσα: «Εδώ στη Βέροια ήρθαμε, ήταν ο κουνιάδος μου εδώ και ήρθαμε και εμείς. Στην αρχή μέναμε όλοι μαζί, ήταν πολύ δύσκολα, μετά όμως βρήκαμε δουλειά, μας έδωσε το κράτος δάνειο και πήραμε δικό μας σπίτι» (Σ1). Ακόμη μία χαρακτηριστική εμπειρία είναι η ακόλουθη: «Στην αρχή μείναμε στη Θεσσαλονίκη, στην Επανομή, μετά από λίγο καιρό μας κάλεσαν κάποιοι συγγενείς που ήταν Έλληνες, για να κάνουμε όλοι μαζί Πάσχα στη Νικομήδεια. Και εκεί στο χωριό μιλούσαν όλοι ποντιακά, εμείς μόνο αυτή τη γλώσσα ξέραμε, νομίζαμε ότι δε θα μάθουμε ποτέ ελληνικά, κι έτσι μας ήταν εύκολο να ζούμε στο χωριό, γιατί μπορούσαμε να επικοινωνούμε»(Σ8).

Η μειοψηφία του δείγματος αναφέρει ότι η παραμονή τους στο Ν. Ημαθίας ήταν ένα τυχαίο γεγονός(2) : «Μας έφεραν εδώ»(Σ6) και «Όχι, μας έφεραν εδώ, εγώ δεν είχα κανέναν, η μητέρα μου και τα αδέρφια μου είχαν φύγει νωρίτερα και ήταν στην Αθήνα. Εμάς, τους υπόλοιπους, μας έφεραν εδώ»(Σ7).

Τέλος, υπάρχει ένα ποσοστό (4), οι οποίοι αποδίδουν την επιλογή του νομού Ημαθίας σε επαγγελματικούς λόγους. Αντιπροσωπευτική είναι η ακόλουθη αφήγηση: «Προσωπικά επέλεξα τον νομό Ημαθίας, γιατί όταν άφησα τη θέση μου στο δημόσιο, ήταν το κοντινότερο χωριό στη Θεσσαλονίκη (ο Κοπανός), και ήθελα αρχικά να πηγαينόερχομαι Θεσσαλονίκη»(Σ3). Χαρακτηριστική είναι και η αφήγηση ακόμα μίας συμμετέχουσας: «Ο γιος μου ήρθε στη Βέροια για δουλειά και μας πήρε μαζί του....»(Σ12).

Δυσκολίες στην προσαρμογή στην Ελλάδα

Η δεύτερη κατηγορία της συγκεκριμένης θεματικής ενότητας περιλαμβάνει τις εμπειρίες των παλιννοστούντων σε σχέση με τα εμπόδια που συνάντησαν κατά την άφιξη και την παραμονή τους στην Ελλάδα. Το κυριότερο εμπόδιο που αναφέρουν οι συμμετέχοντες είναι το χαμηλό οικονομικό επίπεδο(8). Οι

παλιννοστούντες, δηλαδή, περιγράφουν ότι βίωσαν οικονομικά προβλήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εξής αφήγηση: «*Ναι, οικονομικά, τα πρώτα χρόνια ήταν δύσκολα, εμείς στο Καζακστάν δεν πληρώναμε για πολλά πράγματα, όλα τα πρακτικά τα κάναμε μόνοι μας, δεν φωνάζαμε ηλεκτρολόγο, υδραυλικό, για να μας φτιάξει το σπίτι, όλα τα κάναμε μόνοι μας, εδώ είναι διαφορετικά*» (Σ4). Το οικονομικό πρόβλημα των παλιννοστούντων σχετίζεται με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν στην εύρεση εργασίας.

Μία άλλη δυσκολία που αναφέρουν οι συμμετέχοντες ότι αντιμετώπισαν μετά τη μετανάστευση τους στην Ελλάδα ήταν η εκμάθηση της γλώσσας (7). Για παράδειγμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει: «*Η γλώσσα ήταν δύσκολο να μάθω, στην αρχή δεν έβγαινα από το σπίτι, δεν μπορούσα να μιλήσω, αλλά εντάξει*» (Σ2). Το πρόβλημα αυτό αναφέρεται και μία άλλη συμμετέχουσα: «*Και εκεί, στο χωριό μιλούσαν όλοι ποντιακά, εμείς μόνο αυτή τη γλώσσα ξέραμε, νομίζαμε ότι δεν θα μάθουμε ποτέ ελληνικά (..) Κυρίως οικονομικά προβλήματα και προβλήματα γλώσσας, και επικοινωνίας*» (Σ8). Η δυσκολία στη γλώσσα δηλώθηκε και από μία άλλη συμμετέχουσα: «*Μόνο με τη γλώσσα, είχαμε πρόβλημα, να μάθουμε τη γλώσσα*» (Σ15).

Ακόμα, ένα από τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπισαν οι παλιννοστούντες ήταν ο ρατσισμός (6). Μία από τις συμμετέχουσες αναφέρει: «*Είχαμε ρατσισμό, μας έλεγαν Ρώσους, κι εμείς τους λέγαμε «Έλληνες είμαστε σαν κι εσάς». Οι Πόντιοι ήταν καλύτερα, μας φέρθηκαν πιο καλά*» (Σ1). Μία παρόμοια εμπειρία περιγράφεται και από έναν άλλο συμμετέχοντα της έρευνας: «*Υπήρχε έντονος ρατσισμός, φυσικά υπήρχε, οι Πόντιοι όχι τόσο, καταλάβαιναν ότι είμαστε ίδια ράτσα φυσικά. Επίσης είχαμε και συγγενείς εδώ, είχαμε ξαδέλφια, αλλά υπήρχαν και κάποιοι που δεν καταλάβαιναν. Υπήρχε ρατσισμός και για τη γλώσσα και για τη συμπεριφορά, γιατί έχουμε άλλη νοοτροπία φυσικά. Τη γλώσσα δεν μπορείς να τη μάθεις αμέσως, και υπήρχαν κάποιοι που μας έλεγαν: «γιατί μιλάτε ρωσικά; Μιλήστε ελληνικά», για το δικό μας το καλό έλεγαν, το πρόσχημα ήταν αυτό, ουσιαστικά ήταν εκδήλωση ρατσισμού*» (Σ3). Το βίωμα του ρατσισμού τονίζεται και από μία ακόμα συμμετέχουσα: «*το μόνο πρόβλημα ήταν η προσαρμογή, δεν μπόρεσα να κάνω παρέες, με αντιμετώπιζαν περίεργα τα άλλα παιδιά, μου έλεγαν: «η Ρωσίδα». Και οι γονείς μου το ίδιο, αν και είχαν μεγαλώσει εδώ, (δεκαεννιά χρονών ήταν όταν έφυγαν), πάλι τους αντιμετώπιζαν με ρατσισμό*» (Σ9).

Στον αντίποδα υπάρχουν αρκετοί παλιννοστούντες που υποστηρίζουν ότι είχαν θετική αντιμετώπιση από τους ντόπιους και δεν αντιμετώπισαν πρόβλημα ρατσισμού. Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες αφηγήσεις: «Πολύ καλά, μας αγκάλιασαν»(12) «Εμείς, επειδή ήρθαμε στην οικογένεια, εδώ στα Λευκάδια ήταν πολύ καλά. Δεν είχαμε προβλήματα..... Αλλά γενικά στο δρόμο της ζωής μου βρήκα καλούς ανθρώπους, που με βοήθησαν, και στη δουλειά μου στο φροντιστήριο, αλλά και με όσους γνώρισα μετά ήμουν πολύ τυχερή.»(Σ4)

Τέλος υπάρχουν και ελάχιστες αναφορές(2), από παλιννοστούντες που δεν αντιμετώπισαν καθόλου προβλήματα κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα: «Όχι, δεν υπήρξε κάποιο σοβαρό πρόβλημα»(Σ12) .

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να αναφερθεί, ότι οι παλιννοστούντες αν και ήταν μορφωμένοι δεν κατάφεραν να ασκήσουν το επάγγελμα στο οποίο είχαν εκπαιδευτεί.

Υπάρχουν ελάχιστες αναφορές για άτομα που ασχολήθηκαν με το επάγγελμα που ασκούσαν στην πρώην σοβιετική ένωση (3). Χαρακτηριστικά είναι τα ακόλουθα παραδείγματα: «Αλλά οι γονείς μου δεν ήταν μαθημένοι έτσι, είναι μορφωμένοι άνθρωποι... έδωσε ο πατέρας μου εξετάσεις, Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α. και άρχισε να δουλεύει σαν γιατρός»(Σ3). Παρόμοια είναι και η αφήγηση μίας ακόμα συμμετέχουσας: «Ναι αμέσως, γιατί εμένα το πτυχίο μου ήταν αναγνωρισμένο και κανένας δεν το πίστευε, με έσωσε αυτό το αμερικάνικο πτυχίο (Καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας)»(Σ4).

Η πλειοψηφία του δείγματος δεν κατάφερε να ασκήσει το επάγγελμα που σπούδασε είτε ασκούσε πριν από την παλιννόστηση (8): «Ήμουν καθηγήτρια σε σχολείο, μάθαινα Γεωγραφία στα παιδιά..... Εγώ δουλεύω σε ξενοδοχείο, καθαρίζω ξενοδοχείο»(Σ1). Στο ίδιο πλαίσιο είναι και η αφήγηση που ακολουθεί: «Ήμουν οδηγός σε τρένο, μηχανοδηγός..... σε εργοστάσιο πλαστικών και όπου είχε δουλειά»(Σ5). Την ίδια κατάσταση παρουσιάζει και η επόμενη συμμετέχουσα: «Ήμουν στρατιωτική νοσοκόμα..... σπίτια καθαρίζαμε, κοιτούσα παππούδες, γιαγιάδες, εργοστάσια, όπου έβρισκα δουλειά»(Σ7). Τη διαπίστωση ότι ελάχιστοι κατάφεραν να ασκήσουν το επάγγελμά τους, συναντούμε και στην ακόλουθη αφήγηση: «υπήρχαν πολλοί μορφωμένοι, μετά τη διάλυση έφυγαν όλοι. (..) Όχι, κανείς, εκείνη η γενιά, των γονιών μας όχι, δεν μπόρεσαν να αποκατασταθούν καλά, τώρα εμείς, τα παιδιά είναι αλλιώς» (Σ10).

Η επόμενη υποκατηγορία αφορά τη βοήθεια που εισέπραξαν από το ελληνικό κράτος (5). Μία συμμετέχουσα αναφέρει: *«Δε μας έδωσε χρήματα, πιο παλιά τους έδιναν και χρήματα, εμάς μόνο δάνειο μας έδωσε και πήραμε σπίτι»*(Σ1). Η επόμενη συμμετέχουσα δηλώνει ιδιαίτερα ευχαριστημένη από τη βοήθεια του κράτους: *«Εδώ στο οικοτροφείο που μέναμε μας αγκάλιασαν, μας έφερναν παιχνίδια, φαγητά ρούχα, είμαι υπέρ- ευχαριστημένη. Δύο χρόνια μείναμε στο οικοτροφείο, μετά μας νοίκιασαν σπίτια ...μας βοήθησαν πολύ»* (Σ7). Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις όπου φαίνεται η δυσαρέσκεια στο ελληνικό κράτος, *«Όχι, για τετραμελή οικογένεια μας έδωσαν σαράντα πέντε χιλιάδες δραχμές για να ξεκινήσουμε τη ζωή μας, και αυτό λέγεται, επαναπατρισμός.....»*(Σ8) ή η παντελής έλλειψη βοήθειας, όπως επισημαίνεται από μία συμμετέχουσα: *«Όχι, δεν πήραμε τίποτα»* (Σ15).

Ενσωμάτωση

Η τελευταία κατηγορία, περιλαμβάνει τις εμπειρίες των συμμετεχόντων σε σχέση με την ενσωμάτωση τους στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό οι περισσότεροι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι νιώθουν ενσωματωμένοι στην Ελλάδα(12). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ακόλουθες αφηγήσεις: *«Ναι, δε νιώθω ξένη, όχι είμαι σαν εδώ τη χώρα μου, η Ελλάδα είναι η χώρα μου»* (Σ2) και *«Ναι, βέβαια εγώ από μέσα μου πάντα ένιωθα Ελληνίδα..... Το νιώθω, η Ελλάδα είναι το αίμα μου, η πατρίδα μου, το χόμα μου, πώς να σου πω...»* (Σ7). Στο ίδιο μοτίβο είναι και η επόμενη αφήγηση: *«Η δική μου γενιά έχει ενσωματωθεί πλήρως, δεν έχει καμία διαφορά πλέον με τους ντόπιους»* (Σ10).:Ακόμα, μία συμμετέχουσα αναφέρει ότι αν και νιώθει ενσωματωμένη στην Ελλάδα διατηρεί συναισθήματα και για την περιοχή που γεννήθηκε: *«Πιστεύω ναι, αλλά μου λείπει ο τόπος που γεννήθηκα»* (Σ12).

Επίσης, ορισμένοι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι δε νιώθουν ενσωματωμένοι στην Ελλάδα (3). Μία από τις συμμετέχουσες αυτές δηλώνει: *«Όχι, νιώθω ξένη, δεν μιλάω καλά, δεν μπορώ να διαβάσω, να δω τηλεόραση..»* (Σ1). Μία παρόμοια εμπειρία εκφράζεται και από μία άλλη συμμετέχουσα: *«Δεν μπορώ να καταλάβω ορισμένους ανθρώπους, το πώς λειτουργούν, δηλαδή δυσκολευτήκαμε πολύ στην προσαρμογή, μας αντιμετώπιζαν σαν ξένους, εγώ ακόμα και σήμερα δεν έχω καταφέρει να προσαρμοστώ, δεν μπορώ να συνηθίσω τη νοοτροπία των ανθρώπων (...) αλλά υπάρχουν κάποιοι*

άνθρωποι για τους οποίους θα είμαστε για πάντα ξένοι.... Αυτό συμβαίνει στην Ελλάδα» (Σ9). Μία άλλη συμμετέχουσα η οποία εκφράζει τη δυσκολία της να ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία αναφέρει: *«Όχι ακόμα (δεν έχω ενσωματωθεί), και δε νομίζω να ενσωματωθώ ποτέ...» (Σ13).*

Όσον αφορά το αν νιώθουν ικανοποιημένοι από την παραμονή τους στην Ελλάδα η πλειοψηφία του δείγματος υποστηρίζει πως είναι ικανοποιημένη παρά τα προβλήματα που υπάρχουν (13). Χαρακτηριστικές είναι οι ακόλουθες αφηγήσεις: *«Είμαι απόλυτα ικανοποιημένη, δε μετάνιωσα που ήρθα».*(Σ14) Μία άλλη συμμετέχουσα αναφέρει: *«Εγώ μεγάλωσα με το όνειρο να έρθω στην Ελλάδα, αυτό πάντα ακούγαμε από τους γονείς μας, άλλο που τα πράγματα δεν είναι όπως τα περιμέναμε, η Ελλάδα είναι η πατρίδα μας, η οικογένειά μας, τα παιδιά μας είναι εδώ.» (Σ9).*

Υπάρχουν όμως και κάποιοι που δεν νιώθουν ικανοποιημένοι, απλά θεωρούν ότι δεν έχουν άλλη επιλογή: *«Τώρα η κατάσταση είναι δύσκολη με την κρίση, τώρα έχουν φύγει πολλοί από εμάς, έχουν πάει Γερμανία, Ρωσία, Κύπρο. Εγώ που να πάω, τα παιδιά μου είναι εδώ παντρεμένα και δεν έχω σπίτι στη Γεωργία, μας τα πήρανε όλα, πού να πάω;» (Σ1).* Στο ίδιο πλαίσιο είναι και η επόμενη αφήγηση: *«Μέτρια, δεν είμαι ικανοποιημένη, αλλά λόγω συνήθειας δεν μπορώ να αλλάξω κάτι, είμαι ήδη μεγάλη σε ηλικία για να φύγω...» (Σ13)*

Τέλος, οι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι ενώ οι ίδιοι νιώθουν ότι έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία συνεχίζουν να δέχονται τις ρατσιστικές εκφράσεις άλλων ατόμων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της εμπειρίας αυτής είναι το εξής: *«Ε, υπάρχουν κάποιοι που μας λένε ξένους, Ρωσίδα, εκεί πολύ νευριάζω, απάντησα μία γυναίκα «δεν είμαι Ρωσίδα, Ελληνίδα καθαρή, και από τον μπαμπά και από τη μαμά», αυτό με πειράζει πολύ που με λένε ξένη, τι ξένη; Το νιώθω, η Ελλάδα είναι το αίμα μου, η πατρίδα μου, το χόμα μου, πώς να σου πω...» (Σ7).*

Κεφάλαιο 4

4.1. Συζήτηση αποτελεσμάτων

Ο σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η μελέτη της εγκατάστασης των παλινοστούτων Ελλήνων και συγκεκριμένα των Ποντίων από την πρώην Σοβιετική Ένωση στον νομό Ημαθίας και οι απόψεις τους για τη ζωή τους πριν και μετά τη μετάβαση στην Ελλάδα μέσα από τις προσωπικές αφηγήσεις τους. Στο πλαίσιο αυτό εξετάστηκε το γενικότερο προφίλ των συμμετεχόντων και η πολιτισμική τους ταυτότητα, τα οικονομικά χαρακτηριστικά της περιοχής που διέμεναν πριν από τη μετακίνηση και οι εμπειρίες τους από την παλιννόστηση στην Ελλάδα. Διερευνήθηκαν οι δυσκολίες που συνάντησαν, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν και η σχέση τους με τους γηγενείς. Τέλος εξετάστηκε η ενσωμάτωσή τους στην ελληνική κοινωνία και το μέγεθος της ικανοποίησης ή της απογοήτευσης από την παλιννόστηση.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα που απαντήθηκε στην παρούσα έρευνα αφορούσε το γενικότερο προφίλ των παλινοστούτων και την πολιτισμική τους ταυτότητα. Από την καταγραφή των χαρακτηριστικών του δείγματος προέκυψε ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είναι γυναίκες μέσης ηλικίας, έγγαμες (με 1-4 παιδιά) που προέρχονται από περιοχές της Γεωργίας.³³ Οι μισοί περίπου ομογενείς που επέστρεψαν στην πατρίδα μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης προέρχονται από την πρώην Σοβιετική Δημοκρατία της Γεωργίας, σύμφωνα με απογραφή της Γενικής Γραμματείας Παλινοστούτων Ομογενών, ([TANEA Team](#) 23 Ιανουαρίου 1998). Τα ευρήματα βρίσκονται σε συμφωνία με την έρευνα του Μάου, όπου φαίνεται πως η αναλογία μεταξύ ανδρών και γυναικών ποντιακής καταγωγής, που ήλθαν στην Ελλάδα στο διάστημα 1985-1990, είναι παρόμοια με αυτή του ντόπιου πληθυσμού (48,7% άνδρες και 51,3% γυναίκες), ενώ υπερτερούν οι παντρεμένες γυναίκες (Μάου 1992). Επιπλέον, τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι όλοι οι

³³ Το μεγαλύτερο ποσοστό των παλινοστούτων ήρθε στην Ελλάδα από τη Γεωργία (52%), ακολουθεί το Καζακστάν (20%), η Ρωσία (15%), η Αρμενία (6%), βλ. Καρακατσάνη Π. «Η ενσωμάτωση των παλινοστούτων και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η περίπτωση της Θράκης», Καλαμάτα, Μάρτιος, 2003, πηγή: Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης. Γενική Γραμματεία Παλινοστούτων Ομογενών. Η ταυτότητα των παλινοστούτων ομογενών από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ, σελ.50

συμμετέχοντες έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική τυπική εκπαίδευση και μία μεγάλη μερίδα αυτών έχει προχωρήσει στην τεχνική ή πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αντίστοιχα συμπεράσματα συναντούμε και στην έρευνα των Χάλκου Γ., Σαλαμούρη Δ. (2003), στην οποία αναφέρεται πως ο πληθυσμός που καταγράφηκε έχει αρκετά υψηλό μορφωτικό επίπεδο.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα που απαντήθηκε αφορούσε στο οικονομικό και επαγγελματικό τους επίπεδο πριν τη μετάβαση στην Ελλάδα. Οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στα επικρατέστερα επαγγέλματα της περιοχής όπου ζούσαν τα οποία ήταν οι αγροτικές ασχολίες, η εργασία σε εργοστάσια και τα τουριστικά επαγγέλματα. Αρκετοί ασχολούνταν επαγγελματικά με το αντικείμενο των σπουδών τους, ενώ σημειώνουν ότι δεν κατάφεραν να βρουν κάτι αντίστοιχο στην Ελλάδα. Το πρόβλημα επαγγελματικής αποκατάστασης των παλιννοστούντων στην Ελλάδα καταγράφεται και στην έρευνα της Κασιμάτη Κ.(1992), όπου αναφέρεται ότι δεν υπάρχει συνάφεια των πτυχίων και συνεπώς αδυνατούν να ασκήσουν το επάγγελμα για το οποίο εκπαιδεύτηκαν στην πρώην σοβιετική ένωση. Παρόμοια συμπεράσματα αναφέρονται και στις έρευνες των (Ραγκούσης 1992, Χάλκος, Σαλαμούρης 2003), όπου καταγράφεται η έντονη επαγγελματική περιθωριοποίηση των Ποντίων Παλιννοστούντων, μέσα από την αποδοχή υποβαθμισμένων και χαμηλού γοήτρου οικονομικών δραστηριοτήτων.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα στο οποίο βασίστηκε η παρούσα μελέτη αφορούσε τους λόγους που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στη μετανάστευση. Στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι συμμετέχοντες ανέφεραν οικονομικούς και πολιτικούς λόγους. Οι συμμετέχοντες, δηλαδή, έφυγαν από την περιοχή στην οποία ανατράφηκαν εξαιτίας της διάλυσης της Ε.Σ.Σ.Δ. και των οικονομικών επιπτώσεων που αυτή είχε. Επιπλέον, άλλος σημαντικός λόγος είναι η επιθυμία να ζήσουν στην πατρίδα, καθώς και η μίμηση συγγενικών προσώπων και φίλων που μετανάστευσαν νωρίτερα. Τα πολιτικά και οικονομικά αίτια³⁴ αποτελούν τους κύριους λόγους παλιννόστησης και σε άλλες μελέτες που έχουν διεξαχθεί σε αυτόν τον πληθυσμό (Psarou, 2004Voutira, 2004). Άλλοι λόγοι που αναφέρονται στην έρευνα της

³⁴ Οι λόγοι οι οποίοι οδήγησαν τα άτομα αυτά να εγκαταλείψουν τις χώρες όπου διέμεναν ήταν η επιθυμία τους να έρθουν στην Ελλάδα (42%), οι εμφύλιοι πόλεμοι (25%) και η ανεργία (22%). Βλ. Καρακατσάνη Π. «Η ενσωμάτωση των παλιννοστούντων και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης . Η περίπτωση της Θράκης», Καλαμάτα, Μάρτιος, 2003, πηγή: Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης. Γενική Γραμματεία Παλιννοστούντων Ομογενών. Η ταυτότητα των παλιννοστούντων ομογενών από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ, σελ.52

Κασιμάτη (1992) είναι η μετανάστευση συγγενικών προσώπων, που δηλώνει την οικογενειακή μορφή της μετανάστευσης, η επιθυμία να ζήσουν στην Ελλάδα καθώς και η ύπαρξη συγγενών στην Ελλάδα. Επίσης αναφέρονται τα εθνικά προβλήματα στις περιοχές που ζούσαν και η επιθυμία για ένα καλύτερο μέλλον. Οι ίδιοι λόγοι καταγράφονται και στην έρευνα των Χάλκου και Σαλαμούρη(2003).

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα της μελέτης σχετιζόταν με τους λόγους επιλογής του νομού Ημαθίας ως τόπο διαμονής των παλιννοστούτων. Οι συμμετέχοντες αναφέρουν δύο βασικούς λόγους επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής της Ελλάδας. Ο πρώτος λόγος αφορά στην ύπαρξη κάποιου μέλους της οικογένειας τους. Οι συμμετέχοντες, δηλαδή, έφτασαν στο νομό Ημαθίας και έμειναν με τους συγγενείς τους. Ο δεύτερος λόγος αφορά σε τυχαία επιλογή, καθώς δεν ήθελαν να διαμείνουν σε μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Επιπλέον μία μειοψηφία αναφέρει ότι εγκαταστάθηκαν στον νομό Ημαθίας για καθαρά επαγγελματικούς λόγους, καθώς ήταν πιο εύκολο να βρουν δουλειά. Η ύπαρξη συγγενικών προσώπων αποτελεί κίνητρο εγκατάστασης σε μια συγκεκριμένη περιοχή σύμφωνα και με την έρευνα της Κασιμάτη(1992). Όμως ο κυριότερος λόγος που παρακινεί τους Ποντίους να σκέπτονται για μελλοντική μετακίνησή τους είναι η απόκτηση σπιτιού και η εξεύρεση εργασίας, δηλαδή ανάγκες βασικές, η ικανοποίηση των οποίων θα δώσει λύση και σε πολλά άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν Κασιμάτη (1993). Σύμφωνα με τη στατιστική έρευνα του υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης οι κυριότεροι λόγοι επιλογής του τόπου εγκατάστασης είναι διότι μένουν συγγενείς (26,7%), λόγω εργασίας (27,2%) και για καλύτερες συνθήκες ζωής (5,4%).³⁵

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε την επιθυμία ή όχι των Ποντίων να επιστρέψουν στην Ελλάδα και κατά πόσο τελικά είναι ικανοποιημένοι από αυτήν τους την επιλογή. Στο πλαίσιο αυτό οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι ανεξάρτητα από τα αίτια που τους οδήγησαν στην επιστροφή στην Ελλάδα, επιθυμούσαν να έρθουν σε αυτή καθώς είναι η πατρίδα τους. Πιο αναλυτικά, οι συμμετέχοντες περιγράφουν ότι τόσο οι ίδιοι όσο και οι γονείς τους είχαν πάντα στο νου τους να επιστρέψουν στην Ελλάδα. Τέλος, δηλώνουν ικανοποιημένοι από αυτήν την επιλογή και υποστηρίζουν

³⁵ Βλ.Καρακατσάνη Π. « Η ενσωμάτωση των παλιννοστούτων και ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η περίπτωση της Θράκης», Καλαμάτα, Μάρτιος, 2003, πηγή:Υπουργείο Μακεδονίας- Θράκης. Γενική γραμματεία Παλιννοστούτων Ομογενών. Η ταυτότητα των παλιννοστούτων ομογενών από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. σελ 44

ότι παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα δεν έχουν μετανιώσει, ούτε επιθυμούν να φύγουν. Η αντιμετώπιση της Ελλάδας ως πατρίδα τους είναι μία αφήγηση που έχει εντοπιστεί και σε άλλες μελέτες, όπως είναι αυτή της Kaurinkoski (2010).

Το έκτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τις συνθήκες που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες όταν έφτασαν στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο αυτό έγιναν αναφορές στις δυσκολίες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν. Μία από τις δυσκολίες που αναφέρουν είναι η εκμάθηση της γλώσσας. Οι συμμετέχοντες της έρευνας έχουν ως μητρική γλώσσα τη ρωσική, την τουρκική και την ποντιακή με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουν τη νέα ελληνική. Η δυσκολία αυτή των Ποντίων στη χρήση της νεοελληνικής γλώσσας έχει παρατηρηθεί και από άλλους ερευνητές όπως είναι οι Michaloroulou και Schaefer (2015). Μία άλλη δυσκολία που αντιμετώπισαν οι συμμετέχοντες είναι στην εύρεση εργασίας. Αυτό που αναφέρουν είναι ότι αντιμετώπισαν οικονομικές δυσκολίες επειδή δε μπόρεσαν να βρουν εύκολα δουλειά. Οι εργασιακές και οικονομικές δυσκολίες αποτελούν μέρος των αφηγήσεων των παλιννοστώντων και σε άλλες μελέτες όπως είναι εκείνη των Χάλκου και Σαλαμούρη (2003). Επιπλέον, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν στις ρατσιστικές συμπεριφορές που δέχθηκαν από ένα μέρος του ντόπιου πληθυσμού. Το βίωμα του ρατσισμού περιγράφεται από τους συμμετέχοντες, δίνοντας έμφαση στα αισθήματα που αυτό τους δημιουργεί. Οι συμμετέχοντες νιώθουν ότι είναι ξένοι στην Ελλάδα που τη θεωρούν πατρίδα τους, χωρίς να μπορούν να κατανοήσουν γιατί τους αντιμετωπίζουν με αυτόν τον τρόπο οι κάτοικοι της περιοχής τους. Τα βιώματα αυτά έχουν αναφερθεί και σε άλλες μελέτες όπως είναι εκείνη της Hionidou (2012), και του Σοφιάδη που αναφέρει πως οι σημερινοί « Ρωσοπόντιοι » αποτελούν συνέχεια άλλων ρατσιστικών προσωνυμιών του παρελθόντος, όπως: « Τούρκοι » για τους Μικρασιάτες της περιόδου του Μεσοπολέμου, « Λαζογερμανοί » για τους παλιννοστώντες από τη Γερμανία, αργότερα, Ρώσοι από τον Πόντο κ.λ.π.(Σοφιάδης 2000).

Το τελευταίο ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας αφορούσε την ενσωμάτωση των παλιννοστώντων στην ελληνική κοινωνία. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων αναφέρει ότι έχουν ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία καθώς η Ελλάδα είναι πατρίδα τους. Ωστόσο, ορισμένοι αναφέρουν ότι μέχρι και σήμερα αντιμετωπίζονται ως «ξένοι» από Έλληνες της περιοχής τους με αποτέλεσμα να μη νιώθουν ενσωματωμένοι. Άλλοι πάλι νιώθουν πως δεν πρόκειται να ενσωματωθούν

ποτέ, λόγω του διαφορετικού πολιτισμικού πλαισίου και του τρόπου ζωής. Η κοινωνική ενσωμάτωση των Ποντίων αποτελεί ένα πολύπλοκο ζήτημα για το οποίο δεν υπάρχει μία ξεκάθαρη απάντηση καθώς επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες (Serdedakis., 2003).

4.2. Προτάσεις

Είναι γεγονός ότι για τον νομό Ημαθίας δεν έχουν γίνει έρευνες για τους παλινοστούντες από την πρώην σοβιετική ένωση. Η έρευνα θα μπορούσε να συνεχιστεί και να διερευνηθούν οι λόγοι για τους οποίους πολλοί παλινοστούντες δεν κατάφεραν να ενσωματωθούν στην ελληνική κοινωνία, έπειτα από τόσα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα. Επιπλέον, θα μπορούσαν να μελετηθούν τα αίτια που οι παλινοστούντες είναι τόσο κλειστοί και επιφυλακτικοί στο να μιλούν για τη ζωή τους, σε αντίθεση με τους πρόσφυγες από τον Πόντο, οι οποίοι είναι πρόθυμοι να μιλήσουν και να πουν την ιστορία τους. Τέλος, θα μπορούσε να επικεντρωθεί η μελέτη στα παιδιά των παλινοστούντων, την επόμενη γενιά, η οποία μεγάλωσε στην Ελλάδα και να αναζητηθούν τυχόν διαφορές με τα παιδιά των ντόπιων Ελλήνων και να διερευνηθούν τα αίτια αυτής της διαφοροποίησης.

Τέλος, οι προτάσεις που προκύπτουν από την παρούσα μελέτη αφορούν και τον μεθοδολογικό σχεδιασμό που μπορούν να ακολουθήσουν μελλοντικοί ερευνητές. Η διεξαγωγή των ατομικών συνεντεύξεων προκάλεσε την επιφύλαξη και την άρνηση των παλινοστούντων. Για τον λόγο αυτό προτείνεται η διεξαγωγή ποιοτικών ερευνών στις οποίες εφαρμόζεται η μέθοδος των ομάδων εστίασης. Με τον τρόπο αυτό οι συμμετέχοντες είναι πιθανό να νιώσουν πιο άνετα με τη διαδικασία ενώ τα αποτελέσματα θα προκύψουν από τις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

Αλιανός, Μ. Χ. (1921). *Το έργον της ελληνικής περιθάλλμεως*. Αθήνα: Υπουργείο Εξωτερικών.

Ζαπάντης, Α. Η. (1989). *Ελληνοσοβιετικές σχέσεις 1917-1941*. Αθήνα: Εστία.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικοί μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Κανδηλάπτης, Γ. Θ. (1929). Οι αρχιμεταλλουργοί του Πόντου και το εθνικόν έργον αυτών. Αλεξανδρούπολη: Σακελλαρίδου.

Καρπόζηλος, Α. (1959). "Ρωσο-ποντιακά", *Αρχείον Πόντου*, τόμ. 38ος, σ. 153, *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια*, 2η εκδ, Αθήνα.

Κασιμάτη, Κ., Μάο, Β., Γλυτσό, Ν. Αγτζίδη, Β., Βεργέτη, Μ., & Ραγκούση, Α. (1992). *Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και οικονομική τους ένταξη*. Αθήνα: ΓΓΑΕ-ΚΕΚΜΟΚΟΠ.

Κασιμάτη Κούλα, «Πόντιοι Μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση: Κοινωνική και Οικονομική τους ένταξη», Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής, Β' έκδοση, Αθήνα (1993).

Κωφίδης, Σ. (1980). Αι μεταναστεύσεις των Ελληνοποντίων εις Ρωσσίαν κατά τον 19ον αιώνα. *Ποντιακή Εστία*, 34, 267-271.

Λαυρεντίδης, Ι. (1986). *Οι εκ Σοβιετικής Ενώσεως Έλληνες Ποντιακής καταγωγής και τα εκ της Συνθήκης της Λωζάννης Δικαιώματά τους*. Αθήνα: Επιτροπή Ποντιακών Μελετών.

Μάο Σ. (1992). Πληθυσμιακές εξελίξεις των Ελλήνων Ποντίων στην πρώην Σοβιετική Ένωση και στην Ελλάδα. Στο: Κ. Κασιμάτης και συν. (Επιμ.), *Πόντιοι μετανάστες από την πρώην Σοβιετική Ένωση. Κοινωνική και Οικονομική τους ένταξη* (σ.σ. 99-145). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού, Γενική Γραμματεία Απόδημου

Ελληνισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, ΚΕΚΜΟΚΟΠ.

Μαυρέας, Κ. (1998). Διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού: Πόντιοι και Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες στην Ελλάδα. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 96(96-97), 185-218.

Παμπούκης, Ι. Τ. (1983). Το ποντιακό θέατρο. *Διαβάζω*, 74, 21-22.

Παπαστάμου, Σ. (2001). *Εισαγωγή στην κοινωνική ψυχολογία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Παππάς, Θ. (2002). *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*. Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Σβορώνος, Ν. (1985). *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Σαραφίδου, Γ.-Ο. (2011). *Συνάρθρωση ποσοτικών και ποιοτικών προσεγγίσεων. Η εμπειρική έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Χάλκος, Γ. Ε., & Σαλαμούρης, Δ. Σ. (2003). Παλιννόστηση και Παράγοντες Οικονομικής και Κοινωνικής Περιθωριοποίησης: Όψεις του Προβλήματος και Προτάσεις Πολιτικής. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 36, 1-7.

Χατζηδημητρίου, Ζ.Γ. (1996). *Έλληνες πρόσφυγες από την πρώην ΕΣΣΔ στη Θράκη: προβλήματα ένταξης και προοπτικές*. Εισήγηση στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Πνευματικό Κέντρο Δήμου Κομοτηνής - Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 15 Ιαν. 1996.

Ξένη

Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.

Bernard, H. R. (1994). *Research methods in anthropology. Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage.

Borg, W. R. (1981). *Applying Educational research: a practical guide for teachers*. New York: Longman.

Brewer, J., & Hunter, A. (1989). *Multimethod research: A synthesis of styles*. Sage Publications, Inc.

Briggs, C. L. (1986). *Learning How to Ask*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bryman, A. (1988). *Quantity and Quality in Social Research*. London & New York: Routledge.

Carr, W. & Kemmis, S. (1997). *Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία. Εκπαίδευση γνώση και έρευνα δράσης*. Μτφρ. Αλεξάνδρα Παγανού-Λαμπράκη, Ευανθία Μηλίγκου και Κάτια Ροδιάδου-Αλμπάνη. Αθήνα: Κώδικας.

Cohen, L. & Manion, L. (1992). *Research methods in education* (3rd edition). London: Routledge.

Halkos, G., & Salamouris, D. (2003). Socio-economic integration of ethnic Greeks from the former USSR: obstacles to entry into the Greek labour market. *Journal of Ethnic and Migration studies*, 29(3), 519-534.

Harlaftis, G. (1996). *A History of Greek-owned shipping. The making of an international tramp fleet, 1830-to the present day*. London: Routledge.

Hitchcock, G., & Hughes, D. (1996). Research and the teachers: A qualitative introduction to school-based research. *British Journal of Educational Studies*, 44, 347-348.

Hionidou, V. (2012). " Abroad I was Greek and in Greece I am a Foreigner": Pontic Greeks from Former Soviet Union in Greece. *Journal of Modern Greek Studies*, 30(1), 103-127.

Johnson, D. (1984). Planning Small-scale Research. Στο J. Bell, T. Bush, A. Fox, J. Goodey & S. Goulding (Eds.), *Conducting Small-scale Investigations in Educational Management* (pp. 177-197). London: Harper and Row.

Kaurinkoski, K. (2010). Privileged co-ethnic Greek migrants from the former Soviet Union in the Greater Athens Area: Reflections on individual and collective integration strategies into Greek society. *Co-ethnic migrations compared. Central and Eastern European contexts*, 119-137.

Kitwood, T. M. (1977). *Values in adolescent life: towards a critical description*. Ph.D. dissertation.

Kvale, S. (1996). *Interviews, an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Michalopoulou, L. E., & Schaefer, B. A. (2015). Reading comprehension among Pontian Greek students from the former Soviet Union during upper elementary years. *The Arizona Working Papers in Second Language Acquisition and Teaching*, 22, 47-61.

Psarrou, N. (2004). The greek diaspora in eastern europe and the former soviet union. In J. Blaschke (Ed.), *Migration and political intervention. Diasporas in transition Countries*. Berlin: Edition Parabolis.

Robson, C. (2002). *Real World Research: A Resource for Social Scientists and Practitioner Researchers*, 2nd edn. Oxford: Blackwell Publishing.

Rubin, J. H. & Rubin, S. I. (1995). *Qualitative interviewing, the art of hearing data*. London: SAGE publications.

Serdedakis, N., Tsiolis, G., Tzanakis, M., & Papaioannou, S. (2003). Strategies of social integration in the biographies of Greek female immigrants coming from the former Soviet Union. Self-employment as an alternative. *International Review of Sociology/Revue Internationale de Sociologie*, 13(1), 145-162.

Talbot, R. & Edwards, A. (1994). *Hard-pressed researcher. A research handbook for the caring professions*. Essex: Longman Group Limited.

Voutira, E. (2004). Ethnic Greeks from the former Soviet Union as 'privileged return migrants'. *Espace, populations, sociétés*, 3, 533-544.

Xanthopoulou-Kyriakou, A. (1991). The Diaspora of Greeks of the Pontos: Historical Background. *Journal of Refugee Studies*, 4, 357-363.

Παράρτημα

1. Οδηγός συνέντευξης

Καταγωγή – Δημογραφικά στοιχεία

1. Ποιο είναι το ονοματεπώνυμο και η ηλικία σας;
2. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
3. Από ποια περιοχή της Ε.Σ.Σ.Δ. είστε;
4. Τι επαγγέλλεστε;
5. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

Γλώσσα – Εκπαίδευση

6. Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;
7. Ποια γλώσσα μιλούσατε στην περιοχή σας;
8. Πώς ήταν το εκπαιδευτικό σύστημα;
9. Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
10. Υπήρχαν ελληνικά σχολεία;

Θρησκεία

11. Ποιο είναι το θρήσκευμά σας;
12. Ποιο ήταν το θρήσκευμα των περισσότερων κατοίκων της περιοχής σας;
13. Ποια ήταν η σχέση σας με τους αλλόθρησκους συγχωριανούς σας;
14. Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες στην περιοχή σας;

Λαοί και φυλές της Ε.Σ.Σ.Δ.

15. Υπήρχαν άλλες εθνότητες στην περιοχή σας; Αν ναι ποιες;
16. Ποιες ήταν οι σχέσεις σας με τις υπόλοιπες εθνότητες;
17. Με ποιες εθνότητες είχατε τις καλύτερες σχέσεις;

Στοιχεία οικονομίας – Επαγγέλματα

18. Γενικές πληροφορίες για την οικονομία της περιοχής σας (γεωργία, κτηνοτροφία, επαγγέλματα, βιοτεχνία)

19. Ποιο ήταν το επάγγελμά σας;

20. Υπήρχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;

21. Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής σας;

Γενικές πληροφορίες

22. Αναφέρετε κάποια ιδιαίτερα ήθη κι έθιμα της περιοχής σας

23. Γίνονταν μικτοί γάμοι και ποια ήταν η δομή της οικογένειας;

Μετανάστευση

24. Ήταν όνειρο ζωής η επιστροφή στην Ελλάδα;

25. Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής, σε ποιες δημοκρατίες της Ε.Σ.Σ.Δ. και γιατί;

26. Η τάση μετανάστευσης υπήρχε κυρίως στις αμιγείς ελληνικές οικογένειες;

27. Υπήρχε διαφορά στην τάση μετανάστευσης ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες και γιατί;

28. Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;

29. Γιατί αποφασίσατε να φύγετε;

30. Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;

31. Πέρασατε από τα κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε στην Ελλάδα;

32. Πώς σας φέρθηκαν οι αρχές, οι Πόντιοι και οι ντόπιοι Έλληνες;

33. Που εγκατασταθήκατε στην Ελλάδα;

3. Γιατί επιλέξατε τον νομό Ημαθίας;

35. Ποια σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίσατε ερχόμενοι στην Ελλάδα;

36. Θεωρείτε ότι ενσωματώθηκαν πλήρως στηνελληνική κοινωνία και είστε ικανοποιημένοι από τη ζωή σας στην Ελλάδα;

2. Απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΡΩΤΗ

- Ποιο είναι το όνομά σας και η ηλικία σας;
- Με λένε Λείλα και είμαι εξήντα χρονών.
- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Δηλαδή;
- Ρωτάω αν είστε παντρεμένη και αν έχετε παιδιά.
- Ναι, είμαι παντρεμένη, με τρία παιδιά.
- Ο σύζυγός σας, είναι και αυτός Πόντιος;
- Ναι, ναι, Πόντιος, Έλληνας, εμείς είμαστε Έλληνες.
- Και από ποια περιοχή της πρώην Σοβιετικής Ένωσης είστε;
- Εμείς είμαστε από Τσάλκα, Γεωργίας
- Μένετε δηλαδή σε πόλη;
- Όχι σε χωριό, το Χαντίκ, έτσι λένε το χωριό μου, μετά πήγαμε στην πόλη.
- Μήπως γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου ήταν οι πρόγονοί σας και πότε έφυγαν από εκεί;
- Ναι, αυτοί ήταν από το Καρς, και εεε, έφυγαν πολύ παλιά.
- Πόσο παλιά; Με τη Μικρασιατική Καταστροφή;
- Όχι, όχι, πιο παλιά, με τον πόλεμο με τους Ρώσους.
- Ωραία, πείτε μου τώρα ποιο είναι το επάγγελμά σας εδώ; Πού δουλεύετε;
- Εγώ δουλεύω σε ξενοδοχείο, καθαρίζω ξενοδοχείο.
- Τώρα πείτε μου τι σχολείο έχετε τελειώσει, τι μόρφωση έχετε;
- Εγώ πήγα πανεπιστήμιο, τελείωσα πανεπιστήμιο.
- Και τι δουλειά κάνατε στη Γεωργία;
- Ήμουν καθηγήτρια σε σχολείο, μάθαινα Γεωγραφία στα παιδιά.
- Πείτε μου τώρα, ποια γλώσσα μιλούσατε στο σπίτι;
- Τούρκικα μιλούσαμε στο σπίτι, και ρώσικα στο σχολείο.

- Γιατί τούρκικα και όχι ποντιακά;
- Αυτό ήταν από παλιά, από την Τουρκία. Τους είχαν πει να αλλάξουν γλώσσα ή θρησκεία. Και έτσι άλλαξαν γλώσσα.
- Στην περιοχή σας ποια γλώσσα μιλούσαν οι κάτοικοι;
- Όλοι ρώσικα και τούρκικα
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;
- Ήταν πολύ καλό, όχι όπως εδώ. Πήγαιναν όλοι σχολείο, όλα ήταν δωρεάν, και μετά το λύκειο άλλοι πήγαιναν πανεπιστήμιο, άλλοι σε τεχνικό σχολείο. Όλοι, όλοι σπούδαζαν. Εμάς, από την οικογένειά μου, ήμασταν τρία παιδιά και οι τρεις πήγαμε πανεπιστήμιο. Πολύ καλό ήτανε....
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας; Υπήρχαν ελληνικά σχολεία;
- Εκεί στο Χαντίκ, το χωριό ένα μόνο σχολείο υπήρχε, στην πόλη είχε πολλά, δεν ξέρω πόσα, κάθε γειτονιά είχε και σχολείο. Ελληνικό σχολείο δεν είχαμε στο χωριό, αλλά το 1990, έβαλαν για να μαθαίνουν ελληνικά στο σχολείο τα παιδιά. Ελληνικά και Γερμανικά, μία ώρα την εβδομάδα, όποιος ήθελε πήγαινε.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή βέβαια, ορθόδοξη.
- Και το θρήσκευμα των άλλων κατοίκων της περιοχής;
- Όλοι Χριστιανοί ήμασταν, δεν είχαμε μουσουλμάνους, όλοι Χριστιανοί.
- Γενικά η σχέση με τους μουσουλμάνους πώς ήταν, στην πόλη δηλαδή;
- Καλή σχέση είχαμε , δεν είχαμε πρόβλημα.
- Ελληνικές εκκλησίες υπήρχαν;
- Ναι, είχαμε πολλές εκκλησίες, αφού είμαστε Χριστιανοί...
- Άλλες εθνότητες είχατε, δηλαδή εκτός από Έλληνες και ποιους;
- Πολύ λίγοι, εκεί στο χωριό ήμασταν όλοι Έλληνες, μόνο πέντε με δέκα άτομα είχε, Αρμένιους και Γεωργιανούς.
- Τι σχέσεις είχατε μαζί τους;
- Πολύ καλή, δεν είχαμε πρόβλημα.
- Με ποιους ήσασταν πιο κοντά, είχατε καλύτερες σχέσεις;
- Με τους Αρμένιους .
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι εκεί, τι δουλειές έκαναν;

- Στο Χαντίκ, στο χωριό μου, είχαν ζώα, χωράφια, τέτοια πράγματα. Στην πόλη, όπως εδώ, πολλές δουλειές, εγώ δούλευα σε σχολείο, ήμουν καθηγήτρια, πολλές δουλειές, μεγάλη πόλη.

- Υπήρχε καλό βιοτικό επίπεδο, δηλαδή ζούσατε καλά;

- Ζούσαμε καλά, ούτε φτωχοί ούτε πλούσιοι, είχαμε όλοι σπίτια, είχαμε τις δουλειές μας, είχαμε νοσοκομεία, όλα τα παιδιά σπουδάζανε, δεν μας έλειπε τίποτα.

- Γνωρίζετε κάποια ιδιαίτερα έθιμα της περιοχής;

- Τα ίδια, όπως εδώ. Τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, γιορτάζαμε όπως εδώ.

- Γίνονταν μικτοί γάμοι, δηλαδή παντρεύονταν οι Έλληνες με ξένους;

- Ναι, παντρεύονταν, δεν υπήρχε πρόβλημα, μόνο μουσουλμάνους δεν έπαιρναν, έπρεπε να είναι Χριστιανοί.

- Και πώς ήταν η οικογένεια; Έκαναν πολλά παιδιά, ζούσε μόνο του το ζευγάρι;

- Όχι δε ζούσε μόνο του, μαζί με παππούδες, όλοι μαζί. Παιδιά έκαναν, τρία παιδιά, τέσσερα, μέχρι οκτώ.

- Θέλατε να έρθετε στην Ελλάδα, ήταν όνειρο ζωής και γενικά υπήρχε τάση φυγής από την πρώην σοβιετική ένωση;

- Όχι δεν θέλαμε να φύγουμε, δεν υπήρχε τάση φυγής, φύγαμε για τον πόλεμο, δεν θα φεύγαμε, όχι, όλα ήταν πολύ καλά.

- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;

- Εμείς ήρθαμε το 2000

- Τότε με τον πόλεμο έφυγαν μόνο Έλληνες ή και άλλες εθνικότητες;

- Όχι, έφυγαν και άλλοι, πολλοί πήγανε στη Ρωσία και οι Έλληνες στην Ελλάδα.

- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;

- Εκεί στα τριάντα, σαράντα, πενήντα, εγώ ήμουν σαράντα χρονών όταν φύγαμε.

- Ήταν περισσότερο οικογένειες ή μεμονωμένα άτομα;

- Οικογένειες, πολλές οικογένειες, με παιδιά.

- Υπήρχε διαφορά στην τάση μετανάστευσης ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες και γιατί;

- Πρώτα οι μορφωμένοι έφυγαν και μετά οι εργάτες, γιατί ήταν πιο εύκολο για δουλειά.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε στην Ελλάδα;
- Βέβαια, περάσαμε, πρώτα στη Γεωργία και μετά εδώ πάλι.
- Πού εγκατασταθήκατε στην Ελλάδα;
- Εδώ στη Βέροια ήρθαμε, ήταν ο κουνιάδος μου εδώ και ήρθαμε και εμείς. Στην αρχή μέναμε όλοι μαζί , ήταν πολύ δύσκολα, μετά όμως βρήκαμε δουλειά, μας έδωσε το κράτος δάνειο και πήραμε δικό μας σπίτι.
- Σας βοήθησε δηλαδή το κράτος;
- Δεν μας έδωσε χρήματα , πιο παλιά τους έδιναν και χρήματα, εμάς μόνο δάνειο μας έδωσε και πήραμε σπίτι. Δουλέψαμε πολύ, εγώ σπίτια καθαρίζα, χρόνια και ο άντρας μου δούλευε όπου έβρισκε, ήταν δύσκολα πολύ...
- Οι Πόντιοι που έμεναν εδώ και οι ντόπιοι Έλληνες πως σας φέρθηκαν;
- Είχαμε ρατσισμό, μας έλεγαν Ρώσους, κι εμείς τους λέγαμε «Έλληνες είμαστε σαν κι εσάς». Οι Πόντιοι ήταν καλύτερα, μας φέρθηκαν πιο καλά.
- Ποια σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίσατε στην Ελλάδα, εκτός από τον ρατσισμό;
- Πολλά, στην αρχή να βρούμε δουλειά, να πάρουμε σπίτι, γλώσσα δεν ξέραμε, να μιλήσουμε δεν μπορούσαμε...
- Τώρα πιστεύετε ότι είστε ένα με τους ντόπιους ή νιώθετε διαφορετική;
- Όχι, νιώθω ξένη, δεν μιλάω καλά, δεν μπορώ να διαβάσω, να δω τηλεόραση..
- Γενικά είστε ικανοποιημένη από τη ζωή σας στην Ελλάδα ή θα φεύγατε αν μπορούσατε;
- Τώρα η κατάσταση είναι δύσκολη με την κρίση, τώρα έχουν φύγει πολλοί από εμάς, έχουν πάει Γερμανία, Ρωσία, Κύπρο. Εγώ πού να πάω, τα παιδιά μου είναι εδώ παντρεμένα, και δεν έχω σπίτι στη Γεωργία, μας τα πήρανε όλα, πού να πάω;

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

- Θα ήθελα να μου πείτε το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Εγώ είμαι Ολένα, είμαι σαράντα χρονών.
- Και ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Είμαι παντρεμένη, έχω δύο παιδιά....

- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
 - Εγώ είμαι από τη Ρωσία, από τη Ρωσία, πώς να σου πω, Κρασνοντάρ άμα σας πει κάτι....
 - Έχετε ελληνική καταγωγή;
 - Εγώ όχι, ο άντρας μου είναι Έλληνας, Πόντιος, Έλληνας.
 - Ο άντρας σας που έμενε όταν τον γνωρίσατε;
 - Κρασνοντάρ έμενε, εκεί έμενε αυτός.
 - Μήπως γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου ήρθαν οι πρόγονοί του;
 - Από Πόντο, εκεί ήρθαν, πότε δεν ξέρω.... Πολύ παλιά....
 - Ωραία, πείτε μου τώρα ποιο είναι το επάγγελμά σας.
 - Εγώ, επάγγελμά μου κανονικά είναι σούπερ μάρκετ, αλλά δεν δουλεύω.....
- νοικοκυρά είμαι στο σπίτι γιατί..... ο άντρας μου έχει χωράφια.
- Και ποιο είναι το επίπεδο των σπουδών σας, δηλαδή Γυμνάσιο, Λύκειο....
 - Είμαι Λύκειο..... και μετά σαν Πανεπιστήμιο αλλά πιο κάτω, δεν είμαι Πανεπιστήμιο.
 - Σαν Τ.Ε.Ι. δηλαδή...
 - Ναι, κάτι τέτοιο.
 - Γιατί απ' ότι έχω μάθει, όλοι στην πρώην σοβιετική ένωση σπούδαζαν....
 - Όχι υποχρεωτικά, όποιος θέλει, εντάξει, όποιος θέλει, ήταν πολύ εύκολο.....
- σε πλήρωναν από πάνω, εντάξει.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;
 - Είναι ρώσικα
 - Του άντρα σας;
 - Στο σπίτι του μιλούσανε ποντιακά, αλλά πιο πολύ ρώσικα, νομίζω, δεν ξέρω....
 - Οπότε και στην περιοχή σας, ρώσικα μιλούσατε.
 - Ε ναι, εννοείται.
 - Τώρα, το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν εκεί;
 - Τι εννοείς;
 - Τα σχολεία, δηλαδή η εκπαίδευση...
 - Ήταν πολύ πιο εύκολα από εδώ εννοείται, εδώ είναι πολύ πιο δύσκολα για τα πρωτάκια, τις άλλες τάξεις, πώς βλέπω εγώ... συγκρίνω αυτά τα πράγματα, ήταν πιο εύκολα. Τι να πω άλλο, δεν ξέρω τι να σου πω....
 - Εντάξει, πείτε μου πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας

- Ήταν πολλά, εννοείται, πάρα πολλά. Ήταν ένα σχολείο, σε εκατό μέτρα ξανά σχολείο, πάρα πολλά, μεγάλη πόλη και είχε διάφορα σχολεία.

- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;

- Χριστιανή, Ορθόδοξη.

- Και οι περισσότεροι κάτοικοι στην περιοχή σας ήταν το ίδιο;

- Ναι, πολύ σπάνια να βρεις κάποιον άλλον.

- Δεν είχε αλλόθρησκους δηλαδή;

- Εγώ δε συνάντησα, να σου πω αλήθεια δεν ξέρω, δεν έψαχνα...

- Ποιες άλλες εθνότητες έμεναν εκεί, στο Κρασνοντάρ;

- Εεε, Ρώσοι, Γεωργία, Αρμενία, Ουζμπέκοι, γενικά αυτοί που ήταν η πρώην σοβιετική ένωση, είχε δεκαπέντε κράτος, και κάθε κράτος είχε δική του γλώσσα.

- Υπήρχε κάποια εθνότητα με την οποία είχατε καλύτερες σχέσεις;

- Ήμουν πολύ μικρή, δεν θυμάμαι να σου πω, ήμουν πολύ μικρή.... Δεν είχα, δεν πρόλαβα, σχολείο τέλειωσα και έφυγα.

- Πείτε μου λίγο για την οικονομία της περιοχής, δηλαδή με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;

- Εντάξει, ο καθένας.... κάποιος στο παζάρι, κάποιος πουλούσε ρούχα, πολλά πράγματα...

- Και η ζωή εκεί ήταν ικανοποιητική, δηλαδή ζούσατε καλά;

- Κοίτα, ήμουν μικρή, τώρα δε θα ήθελα να γυρίσω πίσω, δε θέλω, τώρα είμαι στην Ελλάδα και μ' αρέσει η Ελλάδα, δεν θέλω να μιλήσω.

- Ναι, βέβαια. Λοιπόν, πότε ήρθατε στην Ελλάδα;

- Το 1998 ήρθαμε στην Ελλάδα, γνωριστήκαμε με τον άντρα μου και ήρθαμε εδώ, ο άντρας μου είναι Έλληνας, οι δικοί του ήρθαν πιο νωρίς, και το 1998 ήρθαμε και εμείς.

- Και για ποιο λόγο φύγατε;

- Πώς να σου πω τώρα, όχι για καλύτερη ζωή, όχι, ο άντρας μου είναι Έλληνας και ήθελε να έρθει στην Ελλάδα, η οικογένειά του στην Ελλάδα, πώς να σου πω, η γυναίκα πρέπει να ακολουθεί τον άντρα.... και έτσι φύγαμε.

- Δηλαδή ο άντρας σας ήθελε.

- Ναι, ο άντρας μου, εγώ δεν είχα πρόβλημα.

- Και στον Κοπανό πώς ήρθατε;

- Οι γονείς του άντρα μου ήταν εδώ, είχαν συγγενείς, το σπίτι του ήταν εδώ.

- Αφού ήρθατε λοιπόν, αντιμετωπίσατε κάποια προβλήματα;

- Η γλώσσα ήταν δύσκολο να μάθω, στην αρχή δεν έβγαινα από το σπίτι, δεν μπορούσα να μιλήσω, αλλά εντάξει.
- Οι κάτοικοι εδώ πώς σας φέρθηκαν;
- Πολύ καλά, δεν είχαμε προβλήματα, εγώ είμαι άνθρωπος που μιλάει με όλους, κανένα πρόβλημα.
- Δεν είχατε δηλαδή θέματα ρατσισμού.
- Σε μένα προσωπικά όχι, αλλά έχω ακούσει για άλλους, πολλοί είχαν προβλήματα, ο ρατσισμός υπάρχει παντού, όχι μόνο στην Ελλάδα, παντού. Αλλά σε μένα προσωπικά σε μένα δε συνάντησα, δεν υπήρχε κάτι.....
- Θεωρείτε ότι ενσωμαωθήκατε στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι, δε νιώθω ξένη, όχι είμαι σαν εδώ τη χώρα μου, η Ελλάδα είναι η χώρα μου
- Είστε ικανοποιημένη από τη ζωή σας στην Ελλάδα ή θα φεύγατε αν μπορούσατε;
- Όχι, όχι δεν θα έφευγα, η χώρα μου είναι η Ελλάδα τώρα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΡΙΤΗ

- Πείτε μου λίγο το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Λευτέρης, εεε σαράντα δύο χρονών.
- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Εεε, χωρισμένος.
- Παιδιά έχετε;
- Ναι, ένα παιδί.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Γεωργία. Γιατί έχω γεννηθεί Ρωσία, μετά πήγα Γεωργία, μετά παντρεύτηκα, ξαναπήγα Ρωσία, αλλά θεωρώ ότι είμαι από τη Γεωργία, σχολείο πήγα εκεί.
- Γνωρίζετε πώς πήγαν οι πρόγονοί σας στη Γεωργία;
- Φυσικά, πήραν μέρος στον ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1812, στην πλευρά των Ρώσων και με τα ρωσικά στρατεύματα πήγανε στη Γεωργία, αγόρασαν γη εκεί και μετά έχτισαν τα χωριά. Η εκκλησία που είναι χτισμένη μέσα στο χωριό, από πάνω λέει 1812.
- Από ποια περιοχή του Πόντου ήταν;
- Από το Καρς.
- Και ποιο είναι το επάγγελμά σας;

- Γιατρός.
- Οπότε το μορφωτικό σας επίπεδο σαφώς είναι η ανώτατη εκπαίδευση...
- Ναι, βέβαια.
- Και η μητρική σας γλώσσα;
- Η ρώσικη προφανώς, ναι.
- Ποντιακά;
- Όχι, τούρκικα ξέρω, είμαστε τουρκόφωνοι.
- Οπότε στο σπίτι μιλούσατε....
- Ρώσικα, η μάνα μου είναι φιλόλογος ρώσικης φιλολογίας.
- Στην περιοχή σας, ποια γλώσσα μιλούσατε;
- Τα χωριά πάνω μιλούσαν τούρκικα, οι παππούδες και αυτοί.... Μέσα στα χωριά ήταν όλο Έλληνες, όλοι από το Καρς κ.τ.λ., από τον Πόντο και μεταξύ τους μιλούσαν τούρκικα. Οι επόμενες γενιές τώρα, μέσα στις πόλεις μιλούσαν γεωργιανά ή τα ρώσικα.
- Πώς ήταν το εκπαιδευτικό σύστημα εκεί;
- Πολύ καλό, ήταν πολύ καλό, όλοι πήγαιναν σχολείο, δεν υπήρχαν αναλφάβητοι, και μάλιστα αν ήσουν καλός μαθητής, μετά το σχολείο, περνούσες χωρίς φροντιστήριο, σε όλες τις σχολές, εκτός ιατρική. Γιατί η ιατρική ήθελε άλλο επίπεδο, στη νομική για παράδειγμα, μετά το σχολείο, περνούσες άνετα τις εξετάσεις.
- Ναι, γιατί σύμφωνα με αυτά που γνωρίζω, όλοι έχουν σπουδάσει κάτι....
- Ναι, κοίταξε να δεις, το Τσάλκα είναι πανευρωπαϊκά η δεύτερη ανώτερη περιοχή σε επίπεδο σπουδών.
- Από εκεί είστε;
- Ναι, είναι νομός της Γεωργίας
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας, θυμάστε;
- Εγώ έμενα στην πόλη, το Ροστάντ, ήταν είκοσι τέσσερα σχολεία.
- Ελληνικά σχολεία υπήρχαν;
- Υπήρχαν σχολεία που είχαν σαν δεύτερη γλώσσα τα ελληνικά και αγγλικά.
- Τα προτιμούσαν οι Έλληνες;
- Ναι, όσοι έμεναν κοντά, γιατί ήταν πόλη και είχε μεγάλες αποστάσεις, αλλά όσοι έμεναν κοντά προσπαθούσαν να πάνε εκεί. Τα ξαδέλφια μου πήγαιναν εκεί πέρα.
- Ωραία, και τώρα πείτε μου ποιο είναι το θρήσκευμά σας.

- Χριστιανός Ορθόδοξος.
- Ποιο ήταν το θρήσκευμα των περισσότερων κατοίκων της περιοχής σας;
- Χριστιανοί Ορθόδοξοι.
- Η σχέση σας με τους αλλόθρησκους συμπολίτες σας;
- Δεν είχαμε αλλόθρησκους , υπήρχαν άθεοι λόγω του κομμουνιστικού καθεστώτος, και οι υπόλοιποι Χριστιανοί Ορθόδοξοι, δεν υπήρχε θρησκευτικός ανταγωνισμός.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες στην περιοχή σας;
- Όχι, αφού όλοι ήμασταν χριστιανοί, δεν είχαμε άλλες εκκλησίες, αλλά ήταν με το παλιό ημερολόγιο.
- Υπήρχαν άλλες εθνότητες στην περιοχή σας και αν ναι, ποιες;
- Φυσικά και υπήρχαν, τώρα αν μιλάμε για την περιοχή που μεγάλωσα εγώ ήταν μία πόλη, δίπλα στην πρωτεύουσα, μια πόλη με εργοστάσια, εκεί φυσικά και υπήρχαν και άλλες εθνικότητες, τώρα μέσα στο χωριό, εκεί πάνω ήταν μόνο Έλληνες, εκτός από δύο τρεις οικογένειες γεωργιανών, δύο αρμένιων και τρεις ρώσους. Φυσικά στην πόλη είχε πολλά εργοστάσια και υπήρχαν πολλοί Ρώσοι, πολλοί Γεωργιανοί, πολλοί Αρμένιοι, όλοι οι Καυκάσιοι λαοί.
- Οι σχέσεις σας με τις υπόλοιπες εθνότητες;
- Καλές, μέχρι την ώρα που έγινε ο εμφύλιος, πολύ καλές....
- Υπήρχαν κάποιοι με τους οποίους είχατε καλύτερες σχέσεις;
- Κοίταξε να δεις, τους Έλληνες τους σέβονταν πάντα, όλες οι εθνότητες, με όλους είχαμε τις ίδιες σχέσεις, γιατί ήταν πολυεθνική χώρα εξ' ορισμού, οπότε δεν μπορούσες να ξεχωρίσεις κάποιον. Τώρα ίσως επειδή μέναμε στη Γεωργία, τα πηγαίναμε καλύτερα με τους Γεωργιανούς.
- Υπήρχε εξαναγκασμός γλώσσας ή ονόματος;
- Υπήρχε μεν, στους ανθρώπους που επέλεγαν να υπηρετήσουν στα σώματα ασφαλείας, είτε ανθρώπους που ασχολούνταν με το καλλιτεχνικό κομμάτι, αυτούς τους παρουσίαζαν σαν Γεωργιανούς, για να μπορούν να βγαίνουν έξω, στο εξωτερικό. Έπρεπε όμως όλοι, υποχρεωτικά να ξέρουν ρώσικα. Για παράδειγμα, τόσα χρόνια ήμουν στη Γεωργία, και γεωργιανά δεν έμαθα, έμαθα ρώσικα.
- Πείτε μου λίγο για την οικονομία της περιοχής σας, με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;

- Στην πόλη που ζούσα, επειδή είχε πολλά εργοστάσια, οι περισσότεροι δούλευαν μέσα στα εργοστάσια και οι υπόλοιποι δούλευαν πάλι για τα εργοστάσια.
- Και στα χωριά τριγύρω;
- Γεωργία, κτηνοτροφία προφανώς.
- Τώρα θα ήθελα να μάθω το επάγγελμα των γονιών σας στη Γεωργία, διότι εσείς ήσασταν μικρός για να εργάζεστε.
- Ναι, εγώ ήμουν φοιτητής ιατρικής, ο πατέρας μου γιατρός και καθηγήτρια η μητέρα μου.
- Υπήρχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;
- Ναι.
- Οι συνθήκες ζωής ήταν καλές;
- Ναι.
- Κάποια ιδιαίτερα ήθη και έθιμα της περιοχής σας, γνωρίζετε;
- Ναι, τα γεωργιανά έθιμα φυσικά.
- Έχουν την πολύ μεγάλη κουλτούρα του τραπεζιού. Στρώνουν τα τραπέζια τους με έναν ξεχωριστό τρόπο, οι άνδρες κάθονται ξεχωριστά, γίνονται προπόσεις σε όλη τη διάρκεια του τραπεζιού, όταν μιλάει ένας, οι υπόλοιποι κάθονται και ακούνε. Δεν πίνουν μόνο για να πιουν, πίνουν για να μιλήσουν, το τραπέζι είναι πολύ σημαντικό για αυτούς και είναι φιλότιμη ράτσα οι Γεωργιανοί και περηφανεύονται για αυτό. Υπάρχουν και άλλα έθιμα π.χ. εκκλησιαστικά, του Αγίου Γεωργίου που είναι μεγάλη γιορτή, 26 Φεβρουαρίου και την γιορτάζουν όλοι. Ο γάμος επίσης γίνεται με ήθη και έθιμα της Γεωργίας και είναι κάτι ιδιαίτερο, όπως και η μουσική και τα τραγούδια είναι όλα γεωργιανά.
- Ωραία, τώρα σχετικά με τον γάμο, γίνονταν μικτοί γάμοι και ποια ήταν η δομή της οικογένειας;
- Οι μικτοί γάμοι συγκεκριμένα στο δικό μας χωριό γίνονταν σπάνια, με τη λογική ότι ήθελαν να κρατήσουν το αίμα και την ταυτότητα των Ελλήνων. Υπήρχαν φυσικά μικτοί γάμοι, αλλά σε πολύ μικρό ποσοστό. Και φυσικά στις πόλεις, στο χωριό δεν ήθελαν να μπερδέψουν το αίμα, και γι' αυτό στο τέλος, καταλήξαμε όλοι να είμαστε συγγενείς.
- Και η δομή πώς ήταν;

- Οι παλιότερες γενιές , μέχρι και των γονιών μας ζούσαν με τους παππούδες, δηλαδή ο μικρότερος γιος αναλάμβανε τους γονείς. Αν δεν υπήρχε άλλος γιος, τότε αυτός που υπήρχε, ζούσε με τους γονείς.
- Περίπου πόσα παιδιά έκανε μία οικογένεια;
- Κοίτα, η δικιά μας γενιά είναι αλλιώς, όλοι έχουμε αδέρφια, για παράδειγμα, εγώ έχω έναν αδελφό, ενώ εγώ έχω ένα παιδί και δύσκολα να κάνω δεύτερο. Οι παλιότεροι έκαναν πολλά παιδιά, δύο τουλάχιστον, τρία τέσσερα και παραπάνω. Όταν όμως έφυγαν από τα χωριά και πήγαν στις πόλεις, άλλαξαν οι συνθήκες ζωής, σκέφτονταν πώς θα τα μεγαλώσουν, πώς θα τα σπουδάσουν, άλλαξαν τα χρόνια, οπότε σταμάτησαν να γεννούν πολλά παιδιά.
- Ωραία, τώρα πάμε στη μετανάστευση, υπήρχε ανέκαθεν τάση, φυγής, σε ποιες δημοκρατίες της πρώην σοβιετικής ένωσης και γιατί;
- Κοίτα η τάση φυγής, εγώ για παράδειγμα, μεγαλώνοντας, στη δικιά μου οικογένεια είχαμε πάντα στο μυαλό μας ότι κάποια στιγμή θα πάμε στην Ελλάδα, έστω και για να τη δούμε μόνο. Μετά όμως, όταν ξεκίνησε ο εμφύλιος πόλεμος στη Γεωργία, ανάμεσα στη Γεωργία και την Αμπχαζία, ηλικιακά ήμασταν γύρω στα δεκαέξι, οπότε κάποια στιγμή θα πήγαινα να πολεμήσω. Δεν είχα καμία ανάγκη να πολεμήσω με τους Γεωργιανούς και είχα άλλους στόχους, πανεπιστήμια, σπουδές κ.τ.λ., και γι' αυτό το λόγο έφυγαν οι γονείς μου από εκεί. Αλλά οι γονείς μου πάντα ήθελαν να γυρίσουν στην Ελλάδα. Τώρα όσον αφορά τη δομή των κατοίκων, οι περισσότεροι Έλληνες ζούσαν στη Γεωργία , (εκατόν δέκα χιλιάδες περίπου) ζούσαν στη Γεωργία και το άλλο μεγάλο κομμάτι ήταν Καζακστάν, εκεί που ήταν τα παιδιά των ανταρτών. Και τα παιδιά αυτών που ήρθαν με την ανταλλαγή του πληθυσμού, γιατί είχαν ελληνικά διαβατήρια, και ο Στάλιν τους μετέφερε από τη Γεωργία στο Καζακστάν και από το Καζακστάν τους πήγε στη Γεωργία. Ελληνικά διαβατήρια είχαν όλοι αυτοί που έφυγαν το 1922.
- Η μετανάστευση αφορούσε τις αμιγώς ελληνικές οικογένειες;
- Όχι, γιατί με τον πόλεμο ήθελαν και άλλες φυλές να φύγουν, όπως ήρθαν και πολλοί στην Ελλάδα. Δηλαδή πολλά ζευγάρια, Αρμένιοι, Γεωργιανοί έκαναν τα χαρτιά τους και ήρθαν στην Ελλάδα.
- Λόγω πολέμου όμως;

- Όχι, κυρίως για οικονομικούς λόγους. Γιατί είχε διαλυθεί η σοβιετική ένωση, είχε διαλυθεί η οικονομία, ήταν λογικό να θέλουν να φύγουν.
- Υπήρχε διαφορά στην τάση μετανάστευσης ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες και γιατί;
- Κοίτα να σου εξηγήσω, η Τσάλκα έχει σαράντα δύο χωριά, στο δικό μου το χωριό από το 1991 μέχρι το 1993 έφυγαν όλοι, άδειασαν όλα τα χωριά.
- Ήταν αμιγώς ελληνικά χωριά;
- Ναι, ζούσαν Έλληνες και οι μισοί ήρθαν στην Ελλάδα και οι άλλοι μισοί πήγαν στη Ρωσία. Και από αυτούς πάλι που ήρθαν στην Ελλάδα έφυγαν τα τελευταία χρόνια και πήγαν στη Ρωσία.
- Δηλαδή, δεν είχε διαφορά ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες;
- Όχι, έφυγαν το ίδιο, γιατί και οι επιστήμονες δεν μπορούσαν να δουλέψουν στο επάγγελμά τους, δεν ήταν ευρωπαϊκή ένωση για να αναγνωρίζονται τα πτυχία, οπότε ήταν πιο εύκολο για έναν που κάνει πλακάκια να βρει δουλειά στην Ελλάδα, παρά για έναν επιστήμονα.
- Σε τι ηλικίες έφυγε το μεγαλύτερο ποσοστό;
- Δεν έχει να κάνει με την ηλικία, ήταν οι χρονιές, επαναλαμβάνω, 1990-1993, από τη διάλυση της σοβιετικής ένωσης και μέχρι τον εμφύλιο στην Αμπχαζία. Έχουν φύγει ολόκληρες οικογένειες σε διαφορετικές ηλικίες. Κι εκεί που δεν υπήρχε εμφύλιος, για παράδειγμα στη Ρωσία, έφυγαν πάλι, γιατί είχε διαλυθεί η σοβιετική ένωση και τα πράγματα ήταν δύσκολα.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Για πρώτη φορά ήρθα στα δεκαέξι μου, δηλαδή το 1993, έφυγα και ξαναγύρισα το 1995 για σπουδές. Ήρθα δηλαδή για ένα καλοκαίρι, μάζεψα ροδάκινα και κατάλαβα ότι πρέπει να σπουδάσω. Γύρισα λοιπόν στη Ρωσία, τελείωσα το σχολείο, έκανα ένα έτος στο πανεπιστήμιο και μετά πήρα μεταγραφή για την Ελλάδα, στο πανεπιστήμιο της Αλεξανδρούπολης.
- Μόνος φύγατε στη Ρωσία ή με τους γονείς σας;
- Μόνος, οι γονείς μου έμειναν στην Ελλάδα από το 1993, έφυγα για να τελειώσω το σχολείο και γύρισα πάλι το 1995, όπου πήγα στο πανεπιστήμιο στην Ελλάδα.
- Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως προορισμό και όχι κάποια άλλη χώρα;
- Γιατί είμαστε Έλληνες.
- Πέρασατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε;

- Όχι, υπήρχαν βέβαια προγράμματα που σου έδιναν στέγη και τροφή, αλλά ήταν σε συγκεκριμένες περιοχές, Ξάνθη, Αλεξανδρούπολη, Αθήνα. Εμείς όχι, δεν θέλαμε να πάμε σε αυτές τις περιοχές.
- Και πώς επιλέξατε τον νομό Ημαθίας;
- Προσωπικά επέλεξα τον νομό Ημαθίας, γιατί όταν άφησα τη θέση μου στο δημόσιο, ήταν το κοντινότερο χωριό στη Θεσσαλονίκη, και ήθελα αρχικά να πηγαινοέρχομαι στη Θεσσαλονίκη.
- Οι γονείς σας πού έμειναν όταν ήρθαν;
- Οι γονείς μου πήγαν Θεσσαλονίκη και για ένα διάστημα μέيناμε μαζί εκεί. Ξεκινήσαμε όμως από τον νομό Ημαθίας, από την Κορυφή. Ένας θείος μου δούλευε σαν εργάτης εκεί, και πήγαμε και εμείς, μας κάλεσε αρχικά να βγάλουμε τα μεροκάματά μας, τα πρώτα έξοδα. Κάθισαν οι γονείς μου ένα χρόνο εκεί. Αλλά οι γονείς μου δεν είναι μαθημένοι έτσι, είναι μορφωμένοι άνθρωποι, δεν είναι για χωριό. Έτσι, έφυγαν για Θεσσαλονίκη, έδωσε ο πατέρας μου εξετάσεις, Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α, και άρχισε να δουλεύει σαν γιατρός.
- Όταν ήρθατε εδώ τι κάνατε με τα χαρτιά σας;
- Βγάλαμε ταυτότητα αμέσως, λόγω της ελληνικής ιθαγένειας, σε ένα μήνα βγάλαμε ταυτότητα, μας δώσανε και οικόπεδο στην Κορυφή, από το κράτος.
- Είχατε δηλαδή βοήθεια από το κράτος και πώς σας φέρθηκαν γενικά;
- Κοίτα, εγώ ήμουν πολύ μικρός και δεν μπορούσα να κρίνω, απ' όσο ξέρω μας βοήθησαν, όχι όμως οικονομική στήριξη, δόθηκε αυτό το οικόπεδο από την κοινότητα Κορυφής, δεν είναι από το κράτος όπως καταλαβαίνω. Υπήρχαν προγράμματα όπως ξαναείπα, αλλά σε συγκεκριμένες περιοχές, Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, παραμεθόριες δηλαδή, γιατί ήθελαν να ενισχύσουν τον πληθυσμό, Ορεστιάδα κ.τ.λ. Οι συνθήκες εκεί ήταν άθλιες, ξεκινούν με λυόμενα, στην καλύτερη σε πήγαιναν στο νοίκι, μετά από είκοσι χρόνια τους έδωσαν και τα σπίτια στις Σάπες, τα οποία ήταν άδεια, γιατί όλοι έφευγαν στο εξωτερικό.
- Οι γονείς σας τι δουλειές έκαναν όταν πρωτοήρθαν στη Θεσσαλονίκη;
- Αρχικά κάνανε ότι δουλειές έβρισκαν, ο πατέρας μου δούλεψε οικοδομές και η μάνα μου ότι έβρισκε, για να με σπουδάσουν και να μάθουν τη γλώσσα.
- Τι αντιμετώπιση είχατε από τους Έλληνες εδώ;
- Υπήρχε έντονος ρατσισμός, φυσικά υπήρχε, οι Πόντιοι όχι τόσο, καταλάβαιναν ότι είμαστε ίδια ράτσα φυσικά. Επίσης είχαμε και συγγενείς

εδώ, είχαμε ξαδέλφια, αλλά υπήρχαν και κάποιοι που δεν καταλάβαιναν.

Υπήρχε ρατσισμός και για τη γλώσσα και για τη συμπεριφορά, γιατί έχουμε άλλη νοοτροπία φυσικά. Τη γλώσσα δεν μπορείς να τη μάθεις αμέσως, και υπήρχαν κάποιοι που μας έλεγαν: «γιατί μιλάτε ρώσικα; Μιλήστε ελληνικά», για το δικό μας το καλό έλεγαν, το πρόσχημα ήταν αυτό, ουσιαστικά ήταν εκδήλωση ρατσισμού.

- Αντιμετωπίσατε άλλα σοβαρά προβλήματα ερχόμενοι στην Ελλάδα;
- Οικονομικής φύσης και ρατσισμού, γιατί αυτό συνεχίστηκε και στο πανεπιστήμιο, όταν σπούδαζα, αλλά και σαν γιατρός αργότερα. Από τη μια λες δεν είσαι ξένος, αλλά Έλληνας και ο άλλος σου λέει: «αφού είσαι στην Ελλάδα και είσαι Έλληνας να μιλάς ελληνικά».
- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως στην ελληνική κοινωνία;
- Εγώ προσωπικά ναι, και οι γονείς μου, έχει να κάνει με το μορφωτικό, κοινωνικό επίπεδο του ανθρώπου.
- Πιστεύετε ότι υπάρχουν κάποιοι παλιννοστούντες που δεν έχουν ενσωματωθεί;
- Εννοείται, εννοείται, αυτοί που μιλούν τα ρώσικα, τα τούρκικα, τα ποντιακά, και δουλεύουν, καθαρίζουν σπίτια, τι γλώσσα θα μάθουν στη δουλειά τους; Θα ξέρουν πέντε, δέκα λέξεις ελληνικές, ο κύκλος τους είναι πάλι ρωσόφωνοι, τηλεόραση βλέπουν ρώσικη, άρα, ουσιαστικά, μένοντας στην Ελλάδα, μένουν στη Ρωσία. Αυτοί, αντιμετωπίζουν ακόμα και σήμερα προβλήματα. Τώρα, τα άτομα σαν εμένα, οι οποίοι δουλεύουν σε ένα συγκεκριμένο χώρο, με συναδέλφους, δεν ξεχωρίζεις. Οι μεγάλοι ναι, δεν προσπάθησαν καν για ενσωμάτωση και δεν μπορούσαν να προσπαθήσουν.
- Εσείς είστε ικανοποιημένος από την παραμονή σας στην Ελλάδα ή υπάρχει η σκέψη να επιστρέψετε στη Ρωσία ή σε άλλη χώρα;
- Όχι, όχι, δεν υπάρχει τέτοια σκέψη, η πατρίδα είναι εδώ. Κοίτα, πάρα πολλοί λόγω κρίσης έχουν φύγει στη Γερμανία, στο Βέλγιο, στο εξωτερικό, έχουν αγοράσει τα σπίτια τους και φεύγουν έξω με την προοπτική να επιστρέψουν στα γεράματα. Πλέον υπάρχει μεγάλη ροή, γνωρίζω και πολλούς συναδέλφους που έχουν φύγει, γι' αυτό ευθύνεται η κατάσταση της Ελλάδας. Δεν είναι μόνο Πόντιοι, και ντόπιοι και άλλοι Έλληνες έχουν φύγει στο εξωτερικό, κυρίως γιατροί. Αλλά να γυρίσεις πίσω γιατί δεν τα πάει καλά η χώρα, όχι, δεν υπάρχει σκέψη.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

- Θα ήθελα να μου πείτε το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Ναι, με λένε Νάτζα, είμαι εξήντα επτά χρονών. Είμαι χήρα, έχω δύο παιδιά, η κόρη μου μένει τώρα με τον γιο της στη Θεσσαλονίκη, είναι φοιτητής, σπουδάζει οικονομικά και μένει και αυτή μαζί του. Ο γιος μου μένει μαζί μου, είναι ανύπαντρος. Όλη η οικογένειά μου είναι στα Λευκάδια, όταν ήρθαμε από το Καζακστάν, ο παππούς μας ζούσε στα Λευκάδια.
- Ο σύζυγός σας ήταν Πόντιος;
- Όχι, Ρώσος ήταν, πέθανε εκεί, εγώ ήρθα μόνη μου.
- Σε ποια πόλη μένατε;
- Στη δεύτερη μεγάλη πόλη μετά την πρωτεύουσα, Καρακαντά.
- Η καταγωγή σας είναι ελληνική.
- Ναι, ελληνική.
- Ξέρετε περίπου πότε έφυγαν οι πρόγονοί σας από τον Πόντο;
- Η γιαγιά μου γεννήθηκε το 1898 στη Τραπεζούντα. Από εκεί έφυγαν το 1919, από τότε είναι στα Λευκάδια. Ο παππούς μου νόμιζε ότι σκοτώθηκε ο μπαμπάς μου, δε μας βρήκε, μόνο όταν έπεσε η σοβιετική ένωση, τότε αυτός άρχισε να ψάχνει και μας βρήκε με τον Ερυθρό Σταυρό, βρήκε τον μπαμπά μου. Αυτός δεν ήταν παντρεμένος, δεν είχε οικογένεια και όλη την περιουσία είπε τον μπαμπά μου θα την αφήσει σε αυτόν αν θα τον κοιτάζουμε, και έτσι τον κοιτάξαμε και ήρθαμε. Εγώ ήρθα τελευταία στο 1995 ήρθαμε.
- Ωραία, πείτε μου τώρα ποιο είναι το επάγγελμά σας.
- Εγώ ήμουνα, δούλευα και σαν διευθύντρια του σχολείου, είμαι καθηγήτρια αγγλικής φιλολογίας και επειδή είχα κάνει και μεταπτυχιακό στην Αμερική, με πήρανε κατευθείαν εδώ.
- Το πανεπιστήμιο το τελειώσατε στο Καζακστάν;
- Ναι, και μεταπτυχιακό έκανα στην Αμερική.
- Οπότε διδάσκατε αγγλικά σε φροντιστήριο όταν ήρθατε στην Ελλάδα.
- Ναι, δεκαέξι χρόνια στο φροντιστήριο.
- Στο Καζακστάν δουλεύατε σε σχολείο;
- Ναι, και σαν καθηγήτρια, και σαν διευθύντρια, έχω και πτυχίο για ψυχολόγος.
- Ωραία, η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;

- Ποντιακά.
- Στο σπίτι μιλούσατε ποντιακά....
- Ναι, και έξω ρώσικα, σε ρωσικό σχολείο πήγα, η επίσημη γλώσσα που μιλούσαν στην πρώην σοβιετική ένωση ήταν τα ρώσικα, δεκαπέντε κράτη ήταν και όλοι μάθαιναν ρώσικα στο σχολείο.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;
- Πάρα πολύ καλό, γιατί εκεί το σύστημα ήταν υποχρεωτικό να τελειώνεις το σχολείο, σαν καθηγήτρια σας μιλάω, ήταν υποχρεωτικό. Δεν υπήρχαν παιδιά που είχαν μόνο το γυμνάσιο όπως εδώ, έπρεπε να τελειώσεις το λύκειο. Και αν δεν πήγαιναν τα παιδιά στο σχολείο, έπρεπε σαν καθηγήτρια να πηγαίνεις σε όλα τα σπίτια και να βλέπεις, είχε πολύ παρακολούθηση, αυστηρή παρακολούθηση. Και μετά το πανεπιστήμιο, δωρεάν ήταν τα πανεπιστήμια.
- Όλοι σπούδαζαν;
- Όλοι, αφού είμαστε όλοι μορφωμένοι, ήταν απαραίτητο και αυτό, γιατί εμείς όλοι, εγώ, ο άντρας μου, τα παιδιά μου, όλη η οικογένεια μορφωμένοι είμαστε.
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Κοίτα, Καρακαντά ήταν πιο μεγάλη από τη Θεσσαλονίκη, πάρα πολλά σχολεία, πάρα πολλά πανεπιστήμια....
- Ελληνικά σχολεία υπήρχαν;
- Οι γονείς μου , που ήταν από το Κρασνοντάρ, γιατί το 1937 Ο Στάλιν έκλεισε τα σύνορα και έστειλε όλους τους Πόντιους εξορία στο Καζακστάν, να δείτε τι έχουν τραβήξει οι Πόντιοι, και μετά ο παππούς μου μας έφερε εδώ στην Ελλάδα, στα Λευκάδια.
- Υπήρχαν καθόλου ελληνικά σχολεία;
- Ναι, στο Κρασνοντάρ ναι, ο μπαμπάς μου και η μαμά μου εκεί τελείωσαν ελληνικό σχολείο.
- Εσείς πήγατε σε ελληνικό σχολείο;
- Όχι, γιατί πήγαμε μετά στο Καζακστάν, το Καζακστάν είναι μουσουλμανική χώρα, δεν είχε ελληνικά σχολεία εκεί.
- Και το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι στην περιοχή σας;

- Όλοι Χριστιανοί ήταν, δεν υπήρχαν μουσουλμάνοι. Ξέρετε το τραγούδι του Καζαντζίδη; «Στα ξένα είμαι Έλληνας και στην Ελλάδα ξένος». Έτσι κι εμείς, εκεί είχαμε όλα τα έθιμά μας, ήμασταν τόσο... Πώς να το πω, διάβαζα τόσα για την Ελλάδα, μυθολογία, ιστορία, όταν ήρθα εδώ και είδα ότι τα παιδιά δεν ξέρουν ιστορία... Δεν ξέρω, εκεί όχι μόνο εμείς αλλά και οι Ρώσοι ξέρουν πολλά πράγματα για την Ελλάδα, γιατί η Ελλάδα είναι ideal(ιδανικό) για όλους και περισσότερο για εμάς.
- Τώρα η σχέση σας με τους αλλόθρησκους;
- Κοίτα εκεί στο Καζακστάν είναι μουσουλμάνοι, εγώ στο σχολείο που είχα τα παιδιά, ρώσικα μιλούσαμε βέβαια, στο σπίτι τους μιλούσαν τη γλώσσα τους, αλλά στο σχολείο δεν είχα κάποιο πρόβλημα, παιδιά ήταν, εγώ δεν κοιτούσα αν ήταν χριστιανοί ή μουσουλμάνοι, εμένα με ένοιαζε η ψυχή τους. Το παιδί δεν είναι υπεύθυνο για αυτά που πέρασαν οι γονείς... Γι' αυτό και με ενοχλεί όταν με λένε Ρωσίδα, εμένα η μαμά μου είναι Κρητικιά (Τυριάκη), ο μπαμπάς μου καθαρός Πόντιος, από πού είμαι εγώ Ρωσίδα;
- Εκκλησίες ελληνικές υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Ναι, ναι, όλα τα παιδιά βαφτίσαμε εμείς παντρευτήκαμε κανονικά, θρησκευτικός γάμος, και τα παιδιά μας, αυτό το κρατούσαμε εμείς οι Πόντιοι.
- Υπήρχαν άλλες εθνότητες στην περιοχή σας, και ποιες ήταν;
- Κοιτάξτε, στο Καζακστάν ο Στάλιν έστειλε πολλές εθνότητες μαζί με εμάς. Ήταν Γερμανοί, Γεωργιανοί, Ουκρανοί, « τα κακά παιδιά» όπως έλεγε ο Στάλιν, γιατί φοβόταν μήπως φύγουν στο εξωτερικό ή κάνουν κάτι. Αφού λένε ότι 60% ήταν άλλες εθνότητες και μόνο 40% ήταν ντόπιοι. Τώρα βέβαια οι περισσότεροι έφυγαν στη Ρωσία, και έμειναν πενήντα-πενήντα.
- Και η σχέση σας με τις υπόλοιπες εθνότητες πώς ήταν;
- Ήταν πολύ καλές, δεν ήταν όπως τώρα, τρώγαμε σε ένα τραπέζι όλοι μαζί, ήμασταν πολύ δεμένοι, και στο Καζακστάν που ήταν οι Καζάκοι, ήταν πολύ φιλικός λαός και όλους τους πρόσφυγες τους βοηθούσαν, αν δεν ήταν αυτοί θα πέθαιναν πολύ περισσότεροι άνθρωποι,(γιατί πέθαναν πάρα πολλοί). Η γιαγιά μου, μου έλεγε πόσο πολύ τους βοήθησαν, έφερναν κρυφά τρόφιμα, τα πάντα, βοηθούσαν τους Πόντιους όσο μπορούσαν, όλους τους βοηθούσαν. Ο Στάλιν έστελνε ανθρώπους δύο-τρεις η ώρα, τη νύχτα και τους έβαζαν στα βαγόνια, δεν προλάβαιναν να πάρουν τίποτα μαζί τους, και μετά τα σπίτια

τους τα έδινε στους δικούς του, τους Γεωργιανούς, γιατί ο Στάλιν ήταν Γεωργιανός, πολύ άσχημα πράγματα έκανε.

- Έτσι είναι δυστυχώς. Λοιπόν, πείτε μου τώρα λίγα πράγματα για την οικονομία της περιοχής σας, με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Επειδή ήταν πολύ μεγάλη πόλη είχε εργοστάσια, χημικά εργοστάσια, είχε μέταλλου και εξαγωγικές πολλές. Σε ένα μόνο εργοστάσιο, μεγάλο δούλευαν τριάντα πέντε χιλιάδες άτομα. Γιατί εγώ δούλευα και στο πανεπιστήμιο, και αυτό το πανεπιστήμιο ίδρυσε αυτό το εργοστάσιο, αυτό το πανεπιστήμιο είχε τόσα τμήματα εκεί, δύσκολα ήταν, αλλά τι να κάνω δούλεψα δύο χρόνια εκεί.
- Ήταν βιομηχανική περιοχή δηλαδή...
- Ναι, πολύ αναπτυγμένη, γιατί εγώ όταν ήρθα εδώ, δεν είχε τίποτα, ούτε εργοστάσια, ούτε σινεμά δεν είχε.
- Ζούσατε καλά είχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;
- Ναι, πολύ καλά, πάρα πολύ καλά ήταν, εγώ τη σόμπα πρώτη φορά εδώ την είδα, εμείς εκεί φυσικό αέριο είχαμε πάντα και δεν είχαμε πολλά έξοδα, όλα τα πλήρωνε το κράτος. Εγώ πήγα σε όλα τα αθλήματα, τένις, βόλεϊ, παντού όλα δωρεάν. Εδώ πηγαίνεις στη λαϊκή και δεν φτάνουν πενήντα ευρώ για να ψωνίσεις, ενώ στο Καζακστάν,(πήγα με την κόρη μου πριν τρία χρόνια) αγοράσαμε τόσα πράγματα και δώσαμε μόνο τρία ευρώ. Τώρα βέβαια στη Ρωσία είναι το ίδιο, όπως Ελλάδα, ακριβά όλα. Άλλαξαν τα πράγματα κι εκεί.
- Οπότε οι συνθήκες ζωής σας ήταν καλές....
- Πολύ καλές, τώρα που ήρθαμε εδώ καταλαβαίνουμε πόσο καλά ήμασταν.
- Κάποια ιδιαίτερα έθιμα, θυμάστε από εκεί;
- Κοιτάζτε, κάθε περιοχή έχει τα δικά της έθιμα, εμείς τηρούσαμε τα δικά μας, τα ελληνικά, τις γιορτές, Χριστούγεννα, Πάσχα, όλα τα ελληνικά. Αυτοί εκεί ήταν μουσουλμάνοι, είχαν δικά τους, έθιμα, ήταν όμως πολύ φιλότιμος λαός, όταν είχαμε τις δικές μας γιορτές πάντα ερχόταν, κι εμείς πηγαίναμε στις δικές τους.
- Μικτοί γάμοι γίνονταν;
- Ναι, βέβαια, αφού εγώ στο πανεπιστήμιο ήμουν φοιτήτρια, φοιτητής και ο άντρας μου, Ρώσος ήταν και παντρευτήκαμε. Βέβαια η αδερφή μου και ο αδερφός μου πήραν Έλληνες, δεν ήθελε ο μπαμπάς μου ξένους, εγώ έφυγα μακριά όμως και έτσι παντρεύτηκα Ρώσο.
- Η δομή της οικογένειας πώς ήταν;

- Ζούσαμε όλοι μαζί με γιαγιά και παππού, εγώ με τη γιαγιά μου μεγάλωσα.
- Και πόσα παιδιά είχαν συνήθως;
- Κοιτάζτε εγώ τι πρόσεξα, η προγιαγιά μου είχε δώδεκα παιδιά, η γιαγιά μου οκτώ, η μαμά μου τέσσερα, εγώ δύο και η κόρη μου ένα. Συνήθως είχανε τέσσερα παιδιά, τρία...
- Πείτε μου τώρα, υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής από την πρώην σοβιετική ένωση και σε ποιες δημοκρατίες;
- Πρώτα άρχισαν να φεύγουν οι Εβραίοι, γιατί ήταν οι καλύτεροι γιατροί, φυσικοί...
- Γιατί ήθελαν να φύγουν όμως;
- Όταν διαλύθηκε η σοβιετική ένωση άρχισαν να φεύγουν, το 1990, μετά το δεύτερο κύμα έφυγαν οι Γερμανοί, μετά τους Γερμανούς άρχισαν και οι Έλληνες. Μετά όταν άρχισε ο πόλεμος με την Αμπχαζία, οι Γεωργιανοί άρχισαν τον πόλεμο, τότε, ήθελαν από παντού να φύγουν. Δεν ήθελαν μόνο Έλληνες, και Γεωργιανοί, Ουκρανοί, όλοι έφυγαν. Και εδώ πολλοί που ήρθαν, στην Αθήνα πιο πολύ, είναι καθαροί γεωργιανοί, και όλοι λένε πως είναι Πόντιοι.
- Υπήρχε διαφορά ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες;
- Κοίτα, οι επιστήμονες, επειδή είναι μορφωμένοι, ήξεραν ότι θα βρουν καλύτερη δουλειά στο εξωτερικό, πρώτα αυτό το κύμα άρχισε να φεύγει, οι επιστήμονες. Η Αμερική τώρα, όλες τις ανακαλύψεις που έχει, το Facebook, όλοι είναι Ρώσοι. Αυτή τη δεκαετία, μέχρι το 2000, όλοι οι επιστήμονες έφυγαν. Τώρα ο Πούτιν θέλει να τους φέρει πίσω, όλοι οι μεγάλοι επιστήμονες που δουλεύουν στην Αμερική είναι Ρώσοι.
- Τώρα, σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Οι πιο πολλοί εκεί, τριάντα με πενήντα, ήρθαν πολλές οικογένειες όμως με παιδιά. Εγώ όταν έφυγα ήμουν σαράντα χρονών, η κόρη μου είκοσι δύο. Ήταν ώριμοι άνθρωποι, είχαν καταλάβει ότι εκεί δεν θα βρουν δουλειές, οι άνθρωποι δούλευαν χωρίς λεφτά, όλα ήταν διαλυμένα.
- Δηλαδή λόγω κρίσης φύγατε ή ήταν όνειρο ζωής η επιστροφή στην Ελλάδα;
- Όχι, εγώ και οι πιο πολλοί έφυγαν για την κρίση, υπήρχαν όμως κάποιοι, που ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα, όπως ο πατέρας μου, πάντα έλεγε ότι θέλει να έρθει στην πατρίδα.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;

- Οι γονείς μου ήρθαν πιο νωρίς, το 1990, εγώ ήρθα αργότερα το 1995.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων;
- Εμείς δεν περάσαμε, ξέρω ότι οι περισσότεροι περνούσαν από εκεί, εγώ όμως όχι, γιατί είχα την οικογένειά μου εδώ.
- Πιο πριν η οικογένειά σας πώς ήρθε;
- Είχαμε τον παππού μου στα Λευκάδια και αυτός μας κάλεσε, ήταν ο μικρός αδερφός του παππού μου, το 1919 ήρθε στα Λευκάδια, και έτσι ήρθαμε και εμείς στους συγγενείς μας.
- Πώς σας φέρθηκαν οι ντόπιοι όταν ήρθατε;
- Εμείς επειδή ήρθαμε στην οικογένεια, εδώ στα Λευκάδια ήταν πολύ καλά. Δεν είχαμε προβλήματα. Η φίλη μου είναι καθαρή Ρωσίδα και πήγε σε μέρος που ήταν όλοι μαζί όταν ήρθε, πάνω στην παλιά αστυνομία, στη Νάουσα αν ξέρεις. Αυτούς όμως τους πλήρωνε το κράτος δέκα χρόνια τα νοίκια, ενώ εγώ μόνη μου πλήρωνα το νοίκι μου.
- Εδώ με το που ήρθατε βρήκατε αμέσως δουλειά;
- Ναι, αμέσως γιατί εμένα το πτυχίο μου ήταν αναγνωρισμένο και κανένας δεν το πίστευε, με έσωσε αυτό το αμερικάνικο πτυχίο. Αλλά γενικά στο δρόμο της ζωής μου βρήκα καλούς ανθρώπους που με βοήθησαν, και στη δουλειά μου στο φροντιστήριο, αλλά και με όσους γνώρισα μετά ήμουν πολύ τυχερή.
- Αντιμετωπίσατε κάποια σοβαρά προβλήματα όταν ήρθατε;
- Ναι, οικονομικά, τα πρώτα χρόνια ήταν δύσκολα, εμείς στο Καζακστάν δεν πληρώναμε για πολλά πράγματα, όλα τα πρακτικά τα κάναμε μόνοι μας, δεν φωνάζαμε ηλεκτρολόγο, υδραυλικό, για να μας φτιάξει το σπίτι, όλα τα κάναμε μόνοι μας, εδώ είναι διαφορετικά. Μετά είναι διαφορετικός ο τρόπος ζωής, εμείς εκεί στις δέκα, πηγαίναμε για ύπνο, εδώ στην Ελλάδα ο κόσμος βγαίνει έξω. Μετά εντάξει, συνηθίζεις σε αυτά τα πράγματα.
- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως στην ελληνική κοινωνία;
- Κοίτα αυτό είναι στον άνθρωπο, εγώ επειδή δούλεψα με πολλές εθνικότητες και στο εξωτερικό, έμαθα να προσαρμόζομαι, η αδερφή μου δεν μπορούσε να προσαρμοστεί και της έλεγα ότι: «όταν έρχεσαι σε μία χώρα πρέπει, να προσαρμόζεσαι, να σέβεσαι τις συνήθειες που έχουν, τα έθιμα, τους νόμους, τα πάντα. Αλλιώς δε θα βρεις δουλειά, ούτε θα περνάς καλά».
- Θα γυρνούσατε ποτέ πίσω, θα φεύγατε από την Ελλάδα;

- Όχι, όχι, έχω πάει στη Ρωσία πολλές φορές, γιατί η μεγάλη αδερφή μου μένει εκεί, αλλά δεν θα έμενα, όχι.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΠΕΜΠΤΗ

- Παρακαλώ πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας
- Με λένε Ιωάννη, πενήντα τρία χρονών.
- Είστε παντρεμένος;
- Ναι.
- Παιδιά έχετε;
- Ναι, δύο.
- Η γυναίκα σας είναι επίσης Πόντια;
- Ναι.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Από την Αμπχαζία, Γεωργίας.
- Σε ποια πόλη μένατε εκεί;
- Στο Σοχούμ.
- Ποιο ήταν το επάγγελμά σας στο Σοχούμ;
- Ήμουν οδηγός σε τρένο, μηχανοδηγός,
- Τελειώσατε κάποια σχολή μετά το λύκειο;
- Ναι, Τ.Ε.Ι.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια ήταν;
- Ποντιακά.
- Κι έξω στις συναλλαγές σας τι μιλούσατε;
- Ρώσικα
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;
- Πολύ καλό.
- Υπήρχαν πολλά σχολεία στην περιοχή σας;
- Πάρα πολλά.
- Ελληνικά σχολεία;
- Όχι, ένα στο τέλος, τα τελευταία χρόνια.
- Το θρήσκευμά σας;
- Ορθόδοξος, Χριστιανός.
- Το θρήσκευμα των περισσότερων κατοίκων της περιοχής σας;
- Χριστιανοί Ορθόδοξοι.

- Η σχέση σας με τους άλλους συμπολίτες σας που δεν ήταν χριστιανοί;
- Δεν είχαμε μουσουλμάνους, οι Αμπχάζιοι ήταν, αλλά ήταν πολύ λίγοι, και ήταν μια χαρά.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες στην περιοχή σας;
- Οι εκκλησίες, όλες ήταν ελληνικές, οι Έλληνες ξεκίνησαν εκεί.
- Ποιες άλλες εθνότητες ζούσαν εκεί;
- Αρμένιοι, Εβραίοι, Ρώσοι, Αμπχάζιοι, Γεωργιανοί...
- Τα πηγαίνατε καλά με τις άλλες εθνότητες;
- Πολύ καλά.
- Υπήρχε κάποια εθνότητα, που τα πηγαίνατε καλύτερα;
- Με τους Ρώσους και Γεωργιανούς.
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι στο Σοχούμ;
- Οι κάτοικοι, ήταν βιομηχανική πόλη, υπήρχαν και αγρότες, γεωργία.
- Το επίπεδο της ζωής πώς ήταν;
- Πολύ καλό.
- Γίνονταν γάμοι Ελλήνων με ξένους;
- Ναι, δεν ήθελαν οι δικοί μας, αλλά γίνονταν.
- Και πώς ήταν η οικογένεια, ζούσαν όλοι μαζί, χωριστά...
- Όλοι μαζί έμεναν, ο γιος με τους γονείς
- Και πόσα παιδιά έκαναν;
- Δύο, τρία το πολύ.
- Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής από την πρώην σοβιετική ένωση;
- Κάποιοι ήθελαν να φύγουν, κάποιοι όχι. Μετά τη διάλυση της σοβιετικής ένωσης, όλοι ήθελαν να φύγουν.
- Υπήρχε διαφορά στους μορφωμένους και αυτούς που δούλευαν σαν εργάτες;
- Όχι, δεν υπήρχε.
- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε η φυγή;
- Τριάντα, σαράντα
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε;
- Γιατί δεν θέλαμε να πάρουμε μέρος στον εμφύλιο πόλεμο.
- Δηλαδή αν δεν ήταν ο πόλεμος δεν θα ερχόσασταν;
- Όχι, δε νομίζω.
- Στην Ελλάδα ποτέ ήρθατε;
- Το 1993.

- Και πώς ήρθατε στη Νάουσα;
- Είχαμε δικούς μας εδώ.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε;
- Ναι.
- Τι αντιμετώπιση είχατε από τους Έλληνες εδώ;
- Επιφυλακτικά.
- Αντιμετωπίσατε κάποια σοβαρά προβλήματα όταν ήρθατε;
- Πρόβλημα όπως όλοι Έλληνες με τη δουλειά.
- Τώρα που δουλεύετε;
- Έχω το μαγαζί (μαγαζί με ρώσικα προϊόντα)
- Πριν ανοίξετε το μαγαζί;
- Σε εργοστάσιο πλαστικών και όπου είχε δουλειά.
- Τώρα θεωρείτε ότι είστε καλύτερα;
- Περίπου.
- Πιστεύετε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως;
- Ναι.
- Υπάρχει η σκέψη να ξαναφύγετε;
- Όχι, τώρα όχι.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΚΤΗ

- Πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας
- Είμαι, Έλενα, πενήντα έξι χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Ναι, και έχω δύο παιδιά.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Αμπχαζία, Σοχούμ.
- Έχετε ποντιακή καταγωγή;
- Ναι.
- Το επάγγελμά σας ποιο είναι;
- Νοσοκόμα, ήμουν στην Αμπχαζία.
- Πήγατε σε κάποια σχολή;
- Ναι, μετά το σχολείο, τεχνική σχολή.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;
- Ποντιακά.
- Και τι μιλούσατε στην περιοχή σας;

- Ρώσικα και ποντιακά.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;
- Πολύ καλό.
- Υπήρχαν πολλά σχολεία στο Σοχούμ;
- Ναι, είκοσι τέσσερα.
- Ελληνικά σχολεία;
- Μόνο ένα.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι;
- Χριστιανοί και αυτοί.
- Τι άλλες εθνότητες ζούσαν εκεί;
- Ρώσοι, Γεωργιανοί, Εβραίοι, Αμπχάζιοι, Αρμένιοι, όλοι.
- Είχατε καλές σχέσεις μαζί τους;
- Ναι, πολύ καλές.
- Ελληνικές εκκλησίες υπήρχαν;
- Μία.
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι εκεί;
- Πορτοκάλια, μανταρίνια, καπνό, θάλασσα.
- Ζούσατε καλά;
- Ναι, πολύ καλά.
- Γίνονταν μικτοί γάμοι;
- Ναι, ναι
- Και έκαναν πολλά παιδιά;
- Τρία, τέσσερα,
- Και έμεναν μόνοι τους ή είχαν και τους παππούδες;
- Όλοι μαζί με παπούς.
- Εκεί οι Έλληνες σκέφτονταν να φύγουν, ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα;
- Ναι, ήθελαν, όλοι ήθελαν.
- Ποιο πολύ μετανάστευαν οι εργάτες ή οι πιο μορφωμένοι;
- Μορφωμένοι.
- Σε ποιες ηλικίες έφευγαν περισσότερο;
- Περισσότερο είκοσι πέντε, τριάντα, σαράντα...
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε;

- Για τον πόλεμο.
- Και πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Το 1993.
- Περάσατε από κέντρα παλινοστούντων όταν φτάσατε;
- Ναι, εδώ πάνω που ήταν παλιά η αστυνομία.
- Στην παλιά σχολή αστυφυλάκων;
- Ναι.
- Και πώς ήρθατε εδώ;
- Με το αεροπλάνο.
- Δηλαδή, πώς επιλέξατε τη Νάουσα;
- Μας έφεραν εδώ.
- Πώς σας φέρθηκαν εδώ οι κάτοικοι;
- Πολύ καλά.
- Αντιμετωπίσατε κάποια προβλήματα όταν ήρθατε;
- Με δουλειά.
- Τι δουλειά κάνατε εδώ;
- Καθάριζα σπίτια, σκάλες, εργοστάσιο δούλευα, πολλά.
- Τώρα είστε καλά;
- Ναι, καλύτερα
- Πιστεύετε ότι είστε ένα με τους ντόπιους τώρα;
- Ναι, ένα.
- Αν μπορούσατε θα γυρίζατε πίσω;
- Όχι, ποτέ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΒΔΟΜΗ

- Πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Άννα, και είμαι γεννημένη το 1961.
- Είστε παντρεμένη;
- Είμαι παντρεμένη, έχω τέσσερα παιδιά. Είμαι καθαρή Πόντια και ο άντρας μου είναι Αρμένιος.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Είμαι από το Σοχούμ, στον Καύκασο, Μαύρη Θάλασσα. Αυτό ανήκει στη Γεωργία.
- Ξέρετε από ποια περιοχή του Πόντου ήρθαν οι πρόγονοί σας;

- Ξέρω ότι έμεναν στο Ορντού, και μετά πήγαν στη Τασκένδη, και το 1975 πήγαμε στον Καύκασο. Μετά το 1992 έγινε ο πόλεμος και το 1993 ήρθε ο κύριος Μητσοτάκης, μας πήρανε και μας φέρανε εδώ στη Νάουσα, στο οικοτροφείο, στη σχολή αστυφυλάκων.
- Τώρα πείτε μου ποιο είναι το επάγγελμά σας.
- Ήμουν στρατιωτική νοσοκόμα.
- Τελειώσατε κάποια σχολή;
- Βεβαίως, μετά το λύκειο πήγα και σπούδασα στρατιωτική νοσοκόμα. Στη Ρωσία δεν σε αφήνουν να μη σπουδάσεις, όλοι είναι μορφωμένοι. Αν δεν πάει το παιδί σχολείο, θα έρθει η αστυνομία να ρωτήσει το λόγο.
- Ωραία, πείτε μου τώρα, ποια είναι η μητρική σας γλώσσα.
- Ποντιακή, Πόντια, καθαρή. Στο σπίτι μιλούσαμε μόνο ποντιακά. Η ρώσικη όμως ήταν υποχρεωτική.
- Στο σχολείο μιλούσατε ρώσικα;
- Ναι, αλλά μαθαίναμε αγγλικά, γερμανικά, και τη γεωργιανή γλώσσα.
- Στην περιοχή σας ποια γλώσσα μιλούσατε;
- Ρώσικα, φυσικά, έξω μόνο ρώσικα.
- Πόσα σχολεία είχατε στην περιοχή σας;
- Ήταν πολλά, το Σοχούμ ήταν μεγάλη πόλη, και εκκλησία ελληνική είχαμε μόνο στην πόλη μας, μία.
- Ελληνικά σχολεία υπήρχαν;
- Ένα, αλλά δεν μπορούσαμε να πάμε όλοι. Τότε ξεκινούσε να υπάρχει.
- Το θρήσκευμά σας;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι;
- Ήταν χριστιανοί, αλλά είχαμε και μουσουλμάνους.
- Ήταν περισσότεροι από τους χριστιανούς;
- Όχι, κοίτα, είχαμε πολλές ράτσες, αλλά οι περισσότεροι ήμασταν, Πόντιοι, το Σοχούμ ήταν «μικρή Ελλάδα»
- Ποια ήταν η σχέση σας με τους μουσουλμάνους;
- Δεν είχαμε ρατσισμό, με όλους ήμασταν αγαπημένοι.
- Ποιες άλλες εθνικότητες ζούσαν στην περιοχή σας;
- Αρμένιοι, Γεωργιανοί, Ρώσοι, Τάταροι, όλες τις ράτσες είχαμε.
- Υπήρχαν κάποιοι, που τα πηγαίνατε καλύτερα;

- Πιο πολύ με τους Αρμένιους, με τους ρώσους, αλλά με όλους τα πηγαίναμε καλά. Εκεί δεν υπάρχει όπως εδώ να μαλώσεις, δεν μαλώναμε με κανέναν.
- Υπήρχε εξαναγκασμός ονόματος ή γλώσσας;
- Όχι, εδώ στο Σοχούμ, όχι. Στην Τσάλκα, τους ανάγκαζαν να αλλάξουν τη γλώσσα τους, να μιλάνε τούρκικα στο σπίτι, γιατί κράτησαν τη θρησκεία τους.
- Πείτε μου τώρα για τα επαγγέλματα, με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Μανταρίνια, πορτοκάλια, καρύδια, καπνό, τουριστικά με θάλασσα, ψάρια. τα πάντα. Το Σοχούμ μπορεί να είναι μικρό, αλλά είναι πλούσιο μέρος. Γι' αυτό μας έκαναν οι Γεωργιανοί τον πόλεμο, για να πάρουν όλη την περιοχή.
- Είχατε καλό επίπεδο ζωής;
- Ναι, πολύ καλό, ζούσαμε πολύ καλά. Αναγκαστικά που έγινε ο πόλεμος, αφήσαμε τα σπίτια μας, την περιουσία μας, τα λεφτά μας. Ήμουν έγκυος στο τέταρτο παιδί, όταν έγινε ο πόλεμος το 1992, και σαν στρατιωτική έπρεπε να ήμουν πρώτη στον πόλεμο, αλλά με απαλλάξανε γιατί ήμουν έγκυος και είχα άλλα τρία μικρά. Εμείς νομίζαμε πως μια μέρα θα είναι ο πόλεμος και θα σταματήσουν, μας έλεγαν να μη φοβόμαστε και ότι δεν θα βομβαρδίζουν, αλλά και βόμβες μας έριξαν και τα πάντα. Μια γέφυρα μας χώριζε με τους Γεωργιανούς, αλλά ήρθαν και μας βοήθησαν οι Τσετσένοι, κατέβηκαν από τα βουνά και μας βοήθησαν. Αλλιώς, αν θα περνούσαν οι Γεωργιανοί δεν θα ζούσαμε τώρα.
- Λοιπόν, ξέρετε κάποια ιδιαίτερα ήθη και έθιμα που είχατε στην περιοχή σας;
- Από φαγητά σαρμάδες, γιοκάδες, είναι σαν πίτες που κάνουμε, σουρβά, πάρα πολλά φαγητά, και εδώ που είμαστε πάλι κάνουμε τα δικά μας φαγητά, έχει εδώ ρώσικο μαγαζί και πάμε και ψωνίζουμε.
- Μικτοί γάμοι γίνονταν;
- Πολύ δύσκολα, πάρα πολύ δύσκολα, κι εγώ το 1980 που παντρεύτηκα, οι γονείς μου δεν ήθελαν με τίποτα να πάρω Αρμένιο, και με έκλεψε και πήγαμε στη Μόσχα και μετά ήρθαμε και κάναμε γάμο.
- Και η δομή της οικογένειες πώς ήταν;
- Πάρα πολλά παιδιά, συνήθως κάνανε πέντε και έξι παιδιά και το πιο λίγο τρία...
- Και ζούσαν μόνοι τους ή με γονείς;

- Όλοι μαζί, με παππούδες με γιαγιάδες, ο τελευταίος αδερφός, ο μικρότερος κάθεται με τους γονείς και τα παίρνει όλα, δεν είχαμε να μαλώνουμε για τα λεφτά, δεν υπάρχει αυτό εκεί. Και όλοι βοηθήσαμε, κοιτούσαμε και τους γονείς, οι παλιοί οι Πόντιοι έτσι έκαναν.
- Πάμε τώρα στη μετανάστευση. Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής, θέλατε από πάντα να φύγετε;
- Κοίτα, εμείς από τότε που ήμασταν εκεί μας έλεγαν «οι Ρωμαίοι να φύγετε στην Ελλάδα», κι εκεί ήμασταν ξένοι, κι εδώ πάλι ξένοι είμαστε.
- Ναι, όμως εσείς θέλατε να φύγετε, είχατε όνειρο να έρθετε στην Ελλάδα;
- Κοίτα εγώ προσωπικά, δεν θα έφευγα αν δεν ήταν ο πόλεμος, γιατί είχαμε τις δουλειές μας, είχαμε τη σειρά μας, περνούσαμε καλά. Οι γονείς μου όμως πάντα ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα, και αυτοί ήρθαν το 1980, και μου έλεγε «να πάρεις τα παιδιά και να έρθεις στην Ελλάδα» και τα αδέρφια μου ήρθαν πιο νωρίς, εμένα όμως ο άντρας μου επειδή ήταν ξένος δεν ήθελε. Μετά όμως που έγινε ο πόλεμος αναγκαστικά φύγαμε.
- Εκτός από τους Έλληνες ήθελαν και οι ξένοι να φύγουν;
- Ναι, με τον πόλεμο όλοι ήθελαν να φύγουν αλλά ήταν δύσκολα γιατί δεν είχαμε λεφτά, δεν είχαμε βίζα...
- Πιο πολύ έφευγαν οι εργάτες ή οι επιστήμονες;
- Όλοι, όλοι, δεν υπάρχει διαφορά, όχι.
- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Και οι μικροί και οι μεγάλοι, πιο πολύ οι μεγάλοι, γιατί δεν μπορούσαν άλλο να ζήσουν, δεν άντεχαν, από 18 μέχρι 65, μετά στο τέλος όλοι ήθελαν να φύγουν.
- Εσείς πότε ήρθατε στην Ελλάδα και γιατί;
- Εγώ έφυγα το 1993 που άρχισε ο πόλεμος και ήμουν η τελευταία που είχε μείνει, όλη η οικογένειά μου είχε έρθει στην Ελλάδα, οι γονείς μου, τα αδέρφια μου, μόνο εγώ είχα μείνει και ένας αδερφός που έχασα στον πόλεμο.
- Ήρθε ο Μητσοτάκης και μας πήρε, σταμάτησαν για τρεις μέρες τον πόλεμο, μας έβγαλαν χαρτιά και όποιος δεν μπορούσε να φύγει με το αεροπλάνο, έφευγε με λεωφορείο, με καράβια. Μας πήγαν πρώτα στο Κρασονντάρ και από εκεί έφευγε ο καθένας με ότι μπορούσε. Δεν πήραμε τίποτα μαζί μας, με ρόμπες φύγαμε, τα λεφτά, τα πράγματα, τα σπίτια μας, τα πάντα. όλα τα

αφήσαμε, μόνο την ψυχή μας φέραμε και γλιτώσαμε, τα παιδιά μας και τα διαβατήρια που είχαμε στα χέρια.

- Πέρασατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν φτάσατε στην Ελλάδα;
- Ναι, μας έφεραν εδώ πάνω στο οικοτροφείο στη Νάουσα.
- Είχατε κάποιον εδώ ή σας έφεραν στη Νάουσα;
- Όχι, μας έφεραν εδώ, εγώ δεν είχα κανέναν, η μητέρα μου με τα αδέρφια μου είχαν φύγει νωρίτερα και ήταν στην Αθήνα. Εμάς τους υπόλοιπους, μας έφεραν εδώ.
- Πώς σας φέρθηκαν οι αρχές και οι ντόπιοι;
- Πάρα πολύ ωραία, εδώ στο οικοτροφείο που μέναμε μας αγκάλιασαν, μας έφερναν παιχνίδια, φαγητά, ρούχα, είμαι υπερ-ευχαριστημένη. Δύο χρόνια μείναμε στο οικοτροφείο, μετά μας έβαλαν σε σπίτια, μας νοίκιασαν σπίτια στον Άγιο Γεώργιο, μας βοήθησαν πολύ και οι κάτοικοι εκεί. Μετά βρήκαμε δουλειά και νοικιάσαμε μόνοι μας σπίτι, σπίτια καθαρίζαμε, κοιτούσα παππούδες, γιαγιάδες, εργοστάσια, όπου έβρισκα δούλενα. Ο άντρας μου δούλευε στο Δημαρχείο, στη Δ.Ε.Υ.Α.Ν., μετά αρρώστησε και σταμάτησε τη δουλειά, δύσκολα περάσαμε, αλλά εντάξει.
- Τώρα θεωρείτε ότι ενσωμαωθήκατε στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι, βέβαια, εγώ από μέσα μου πάντα ένιωθα Ελληνίδα.
- Εννοώ, ο κόσμος πώς σας βλέπει...
- Ε, υπάρχουν κάποιοι που μας λένε ξένους, Ρωσίδα, εκεί πολύ νευριάζω, απάντησα μία γυναίκα « δεν είμαι ρωσίδα, Ελληνίδα καθαρή, και από τον μπαμπά και από τη μαμά», αυτό με πειράζει πολύ που με λένε ξένη, τι ξένη; Το νιώθω, η Ελλάδα είναι το αίμα μου, η πατρίδα μου, το χρώμα μου, πώς να σου πω...
- Έχετε σκεφτεί να γυρίσετε πίσω ή να φύγετε από την Ελλάδα;
- Όχι, ποτέ, η Ελλάδα είναι πατρίδα μου.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΟΓΔΟΗ

- Πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Είμαι Λουντμίλα, και είμαι σαράντα τέσσερα χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Ναι, παντρεμένη.
- Το επάγγελμά σας ποιο είναι;

- Ασχολούμαι με καλλυντικά, δουλεύω σε εταιρία με καλλυντικά.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Λέγεται Γκελεντζίκ, είναι στη Μαύρη θάλασσα, παραθαλάσσια. Εκεί μένουν πάρα πολλοί Έλληνες, την ίδρυσαν οι αρχαίοι Έλληνες και κάποτε λέγονταν Θώρικος, είναι ελληνικό όνομα.
- Σε ποια δημοκρατία ανήκει;
- Στη Ρωσία, είναι κοντά στο Κρασνοντάρ, που είναι μεγάλη πόλη.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, ποντιακή.
- Ξέρετε από ποια περιοχή του Πόντου κατάγονται οι πρόγονοί σας;
- Ναι, βέβαια, από το Καρς.
- Μήπως γνωρίζετε πότε έφυγαν από εκεί;
- Δεν είμαι σίγουρη, πρέπει να ήταν το 1922, πήγαν στη Γεωργία γιατί ο μπαμπάς μου κατάγεται από εκεί.
- Και σε ποιο μέρος πήγαν;
- Σε ένα χωριό που λέγεται Γκαρά, στα ελληνικά σημαίνει βουνό, όπως ξέρουμε οι Πόντιοι πήγαιναν σε μέρη που τους θύμιζαν τα σπίτια τους.
- Ποιες άλλες εθνότητες έμεναν στο Γκελεντζίκ;
- Το ένα τρίτο περίπου ήταν Έλληνες, και οι υπόλοιποι, Αρμένιοι και Ρώσοι.
- Η σχέση σας μαζί τους πώς ήταν;
- Πολύ καλή, δεν είχαμε προβλήματα. Τον Έλληνα πάντα τον αγαπάνε πολύ και τον σέβονται.
- Με ποιους ήσασταν πιο κοντά;
- Και με τους δύο είχαμε πολύ καλές σχέσεις, αλλά με τους Αρμένιους είμαστε ξαδέρφια εμείς οι Πόντιοι όπως λένε... Ακόμα και στον Πόντο ζούσαμε μαζί και ταιριάζει η νοοτροπία μας. Και επειδή ήμασταν και μειονότητες μέσα στη Ρωσία, αλλά γενικά δεν είχαμε προβλήματα με κανέναν.
- Ποια γλώσσα μιλούσατε στο σπίτι;
- Ποντιακά στο σπίτι και έξω ρώσικα. Τα ποντιακά τα μιλάμε όλοι, κρατάμε τις παραδόσεις μας, τα γνωρίζουμε από τους παππούδες μας.
- Υπήρχαν ελληνικά σχολεία και εκκλησίες στο Γκελεντζίκ;
- Όχι, όσο ήμουν εγώ εκεί, δεν υπήρχαν, αλλά τότε ήταν το κομμουνιστικό καθεστώς.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;

- Ήταν υποχρεωτική εκπαίδευση, ήταν πάρα πολύ καλό, η Ρωσία μας έδωσε απίστευτη παιδεία και είμαι πολύ ευτυχισμένη για αυτά που έχω μάθει.
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Εκεί που ζούσαμε το κλίμα ήταν πάρα πολύ καλό, και υπήρχε ένα πεύκο που ευδοκιμεί μόνο εκεί, το οποίο είναι πολύ ευεργετικό για το αναπνευστικό σύστημα των ανθρώπων. Και η πόλη μου είναι όλη σανατόριο, έχει λάσπες, ιαματικά λουτρά και όλη η πόλη βασίζεται στον τουρισμό. Και επειδή είναι από τις λίγες πόλεις της Ρωσίας που έχει θάλασσα, ζει από τον τουρισμό.
- Υπήρχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;
- Ναι, ζούσαμε πάρα πολύ καλά, δεν μας έλειπε τίποτα.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και των υπόλοιπων κατοίκων;
- Όλοι χριστιανοί ορθόδοξοι ήταν, και οι Ρώσοι και οι Αρμένιοι είναι χριστιανοί.
- Μικτοί γάμοι γίνονταν;
- Εννοείται, εννοείται, τον έρωτα μπορείς να σταματήσεις; Βέβαια πάντα προσέχαμε να παίρνουμε ίδια ράτσα, γιατί ίδιες νοοτροπίες, ίδια έθιμα είναι πολύ σημαντικό στη διάρκεια της ζωής.
- Περίπου πόσα παιδιά έκανε μια μέση ελληνική οικογένεια;
- Κοίτα, εξαρτάται από τις γενιές, ο παππούς μου έκανε έξι παιδιά, οι γονείς μου έκαναν δύο, αλλά συνήθως δύο, τρία παιδιά ήταν σίγουρα στους Έλληνες.
- Όταν παντρεύονταν ένα ζευγάρι, έμενε με τους γονείς ή μόνο του;
- Όχι, έμεναν με τους παππούδες, ο γιος έμενε με τους γονείς του, έτσι το συνηθίζαμε, τώρα βέβαια έχουν αλλάξει τα πράγματα, αλλά σεβασμός προς τους γονείς υπάρχει πάντα στον Πόντιο.
- Υπάρχουν κάποια έθιμα που θυμάστε και τα τηρείτε ακόμη;
- Πολλά έθιμα που έφεραν οι παππούδες από τον Πόντο και τα κρατάμε μέχρι σήμερα. Εεε, οι χοροί, τα φαγητά, πώς γίνεται ο γάμος, μπορεί να μην είχαμε εκκλησίες εκείνα τα χρόνια, όμως πάντα μαζευόμασταν τις γιορτές, συγκεκριμένα της Παναγίας κάναμε χίλια χιλιόμετρα με τα πόδια, πηγαίναμε στο χωριό του παππού μου, που είχε εκκλησία και γιορτάζαμε.
- Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής στην πρώην σοβιετική ένωση;

- Οι παππούδες πάντα μιλούσαν για την Ελλάδα, όνειρο κάθε Πόντιου ήταν η επιστροφή στις ρίζες, εμείς οι Πόντιοι πάντα επιστρέφουμε στις ρίζες μας. Η γιαγιά μου πάντα μιλούσε στον μπαμπά μου για την Ελλάδα, του έλεγε ότι τα αδέρφια της είναι εκεί και πως πρέπει να πάμε κι εμείς. Γι' αυτό και μόλις άνοιξαν τα σύνορα το 1990 φύγαμε και ήρθαμε στην Ελλάδα.
- Δηλαδή αν μπορούσατε θα φεύγατε και νωρίτερα;
- Ναι, σίγουρα, εμείς ήρθαμε στην Ελλάδα μόνο από πατριωτισμό, όσοι ήρθαμε μόλις άνοιξαν τα σύνορα, ήρθαμε από πατριωτισμό, ήταν το όνειρο των παππούδων μας, κάποιοι άλλοι που έφυγαν μόλις ξεκίνησε ο πόλεμος στη Γεωργία ήταν από ανάγκη. Εμείς φύγαμε γιατί ήταν το όνειρό μας να επιστρέψουμε στην Ελλάδα.
- Εσείς ήρθατε λοιπόν το 1990.
- Ναι, μόλις άνοιξαν τα σύνορα.
- Και πώς ήρθατε;
- Ξεκινήσαμε με τρένο από την πόλη μας μέχρι τη Μόσχα, και από εκεί πάλι με τρένο μέχρι Θεσσαλονίκη.
- Περάσατε από κέντρα παλινοστούντων;
- Όχι, όταν φτάσαμε κανένας δεν μας περίμενε, βέβαια το πρωί ήρθε ο Ερυθρός Σταυρός.
- Πώς σας φέρθηκαν οι αρχές και οι ντόπιοι όταν φτάσατε;
- Μια χαρά.
- Δεν αντιμετωπίσατε ρατσισμό;
- Όχι, καθόλου
- Το κράτος σας βοήθησε καθόλου;
- Όχι, για τετραμελή οικογένεια μας έδωσαν σαράντα πέντε χιλιάδες δραχμές για να ξεκινήσουμε τη ζωή μας, και αυτό λέγεται, επαναπατρισμός....
- Και πώς φύγατε από τη Θεσσαλονίκη και ήρθατε στο Μακροχώρι;
- Στην αρχή μείναμε, στη Θεσσαλονίκη, στην Επανομή, μετά από λίγο καιρό μας κάλεσαν κάτι συγγενείς που ήταν Έλληνες, για να κάνουμε όλοι μαζί Πάσχα στη Νικομήδεια. Και εκεί, στο χωριό μιλούσαν όλοι ποντιακά, εμείς μόνο αυτή τη γλώσσα ξέραμε, νομίζαμε ότι δεν θα μάθουμε ποτέ ελληνικά, κι έτσι μας ήταν εύκολο να ζούμε στο χωριό, γιατί μπορούσαμε να επικοινωνούμε.
- Με τι ασχοληθήκατε όταν ήρθατε στη Νικομήδεια;

- Με τα χωράφια όπως όλοι εδώ, ο μπαμπάς μου συνέχισε το τραγούδι και το νταούλι σε γάμους και πανηγύρια, και έτσι ζήσαμε.
- Ποια σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίσατε ερχόμενοι στην Ελλάδα;
- Κυρίως οικονομικά προβλήματα και προβλήματα γλώσσας, και επικοινωνίας.
- Θεωρείτε ότι τώρα έχετε ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι, βέβαια, όχι τώρα, έχει πολλά χρόνια...
- Έχετε σκεφτεί ποτά να γυρίσετε πίσω ή να φύγετε από την Ελλάδα;
- Όχι, ποτέ, εμείς αμάν κάναμε να έρθουμε στην πατρίδα, πώς θα φύγουμε,.... ποτέ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΝΑΤΗ

- Θα ήθελα να μου πείτε το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Με λένε Παρασκευή και είμαι εξήντα τεσσάρων χρόνων.
- Είστε παντρεμένη;
- Ναι, και έχω δύο παιδιά.
- Ο άντρας σας είναι και αυτός Πόντιος;
- Όχι, ο άντρας μου είναι ντόπιος.
- Εργάζεστε;
- Όχι, είμαι σε σύνταξη
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Η πόλη μου λεγόταν Τσιρτσίκ, και ήταν περίπου μία ώρα από την Τασκένδη.
- Ανήκε στη δημοκρατία της Ρωσίας;
- Όχι, ήταν το Ουζμπεκιστάν,εκεί εκτός από Ρώσοι, έμεναν και πολλοί μουσουλμάνοι, Ουζμπέκοι. Στο σχολείο που πηγαίναμε είχαμε από όλες τις εθνικότητες, Τάταρους, Κορεάτες, πολλούς Πόντιους αλλά και ντόπιους Έλληνες. Άλλοι ήταν από την Ήπειρο, άλλοι από Γιάννενα, άλλοι από Θράκη, είχαμε πολλούς ντόπιους Έλληνες. Στην περιοχή που μέναμε εμείς ζούσαν μόνο Έλληνες, είχε και το εργοστάσιο δίπλα, είχε πολλούς παιδικούς σταθμούς.
- Ελληνικό σχολείο είχε;
- Όχι, δεν είχε.

- Εκκλησία;
- Όχι, ούτε εκκλησία, μόνο ότι ακούγαμε από τους γονείς μας. Εκκλησίες είχε μόνο στην Τασκένδη.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, είμαι Πόντια.
- Από ποια περιοχή του Πόντου ήταν οι πρόγονοί σας;
- Από την Τραπεζούντα.
- Γνωρίζετε πότε έφυγαν από τον Πόντο για την Τασκένδη;
- Κοίτα, εμένα οι παππούδες μου ήρθαν με τη Μικρασιατική Καταστροφή στην Ελλάδα. Οι γονείς μου έφυγαν στην Τασκένδη το 1947, με τον εμφύλιο, απ' ότι ξέρω από τη μητέρα μου, όταν έφυγαν τα κτίρια που μέναμε στο Τσιρτσίκ ήταν έτοιμα, για έξι μήνες τους έδιναν τρόφιμα, ρούχα, και μετά τους έβαλαν σε δουλειά, ανάλογα με τη μόρφωση και τις ικανότητες του καθένα. Οι πιο μορφωμένοι δούλευαν σε γραφεία και οι υπόλοιποι στο εργοστάσιο δίπλα μας, που ήταν πολύ μεγάλο, έφτιαχναν γυαλί, λιπάσματα....
- Οι γονείς σας πού δούλευαν;
- Εκεί στο εργοστάσιο, ήταν εργάτες, δεν είχαν κάποια ιδιαίτερη μόρφωση οι γονείς μου, όσοι ήταν μορφωμένοι, έπιαναν δουλειά σε γραφεία.
- Οπότε οι περισσότεροι στην πόλη σας δούλευαν σε εργοστάσια;
- Ναι, όλοι οι Έλληνες εκεί στην περιοχή στο εργοστάσιο δούλευαν.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη .
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι εκεί;
- Μουσουλμάνοι ήταν οι περισσότεροι, Ουζμπέκοι.
- Η σχέση σας με τις άλλες εθνότητες ποια ήταν;
- Είχαμε πάρα πολύ καλές σχέσεις με όλους, πότε δεν μας αντιμετώπισαν σαν ξένους, μας θεωρούσαν δικούς τους.
- Με ποια εθνότητα είχατε καλύτερη σχέση;
- Με τους Ρώσους φυσικά....
- Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;
- Στο σπίτι μιλούσαμε ελληνικά, ξέραμε και τα ποντιακά, αλλά αυτά τα μιλούσαν πιο πολύ οι παππούδες. Στο σχολείο και έξω μιλούσαμε ρώσικα.
- Είχατε πολλά σχολεία στην περιοχή σας;

- Ναι, πάρα πολλά, είχε επίσης και πανεπιστήμιο.
- Στο σχολείο διδάσκονταν τα ελληνικά;
- Ναι, δύο φορές τη εβδομάδα κάναμε ελληνικά.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πως ήταν;
- Ήταν πάρα πολύ καλό, πολύ καλό. Να φανταστείς μέσα στο προαύλιο του σχολείου είχε γήπεδο και ότι άθλημα ήθελες να μάθεις, το μάθαινες. Στο σχολείο είχαμε μάθημα μια φορά την εβδομάδα το κολυμβητήριο, τα πάντα είχε μέσα, υπερσύγχρονο. Ότι ήθελε το παιδί το είχε στα πόδια του, δεν χρειαζόταν να τρέχουν οι γονείς, όπως γίνεται εδώ στη Νάουσα και τη Βέροια, για δραστηριότητες. Και όλα ήταν δωρεάν. Τότε δεν είχε αυτοκίνητα, όπου ήθελες να πας με τη συγκοινωνία, είχε το τραμ, λεωφορεία. Εγώ νομίζω αυτό το σύστημα ήταν πιο καλό, γιατί σηκώνοσουν το πρωί, πήγαινες το παιδί στο σχολείο, από βρέφος, και μετά το εργοστάσιο ήταν δίπλα, δεν χρειαζόσουν αυτοκίνητο, όλα ήταν στα πόδια σου.
- Εσάς ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
- Εγώ μετά το Λύκειο πήγα σε σχολή για νοσοκόμα, κάτι σαν τεχνική σχολή.
- Και μετά δουλέψατε ως νοσοκόμα;
- Ναι, δούλευα στο νοσοκομείο, είχαμε και νοσοκομείο εκεί.
- Γενικά πως ήταν οι συνθήκες εκεί, ζούσατε καλά;
- Ναι, είχαμε καλή ζωή, δεν μας έλειπε τίποτα, είχαμε ότι χρειαζόμασταν....
- Γίνονταν μικτοίγάμοι ή προτιμούσατε να παντρεύεστε μεταξύ σας;
- Σίγουρα οι γονείς ήθελαν τα παιδιά να παντρεύονται με Έλληνες, αλλά υπήρχαν και πολλοί μικτοί γάμοι.
- Πόσα παιδιά είχε συνήθως μια μέση ελληνική οικογένεια;
- Περίπου δύο με τρία παιδιά, οι μουσουλμάνοι βέβαια είχαν πολλά παιδιά.
- Τα παιδιά ζούσαν με τους γονείς ή έφευγαν μετά το γάμο;
- Όχι, έφευγαν γιατί όταν δούλευαν για παράδειγμα στο εργοστάσιο, το κράτος τους έδινε σπίτι, κι έτσι έμενε το ζευγάρι χωριστά.
- Υπήρχαν κάποια ξεχωριστά έθιμα που θυμάστε ακόμα;
- Κοίτα από έθιμα αυτά που είχαν οι παππούδες μας στον Πόντο, τα φαγητά, τα τραγούδια, αυτά τα συνεχίσαμε κι εμείς. Τώρα γιορτές ότι κάνουμε τώρα στην Ελλάδα, αυτά είχαμε κι εκεί. Στις σχολικές γιορτές άφηνε το κράτος να έχουμε τα δικά μας ποιήματα, τραγούδια, χορούς, παρέλαση.
- Θέλατε πάντα να γυρίσετε στην πατρίδα, το είχατε στο μυαλό σας;

- Ναι, πάντα, όλοι οι Έλληνες εκεί νοσταλγούσαν την πατρίδα και είχαν σκοπό να επιστρέψουν κάποτε, όπως και έκαναν.
- Υπήρχε δηλαδή η τάση φυγής, δεν έλεγαν είμαστε καλά θα μείνουμε;
- Όχι, ήθελαν να φύγουν, και ευτυχώς που φύγανε γιατί όταν άλλαξε το καθεστώς, οι Ουζμπέκοι τους έδιωξαν όλους, ακόμα και τους Ρώσους. Βέβαια έχουν μείνει κάποιοι, υπάρχουν Έλληνες εκεί ακόμα.
- Εσείς πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Εμείς ήρθαμε το 1985, κάναμε δέκα μέρες για να φτάσουμε, ξεκινήσαμε με το τρένο από Τασκένδη, πήραμε άλλο τρένο για Μόσχα και πήγαμε Οδησό και από εκεί με το πλοίο για Πειραιά. Όλα ήταν πληρωμένα από τους Ρώσους, όχι μόνο τα εισιτήρια, αλλά και το ξενοδοχείο στον Πειραιά και έδωσαν και χρήματα για τα πρώτα έξοδα.
- Και μετά πώς ήρθατε εδώ στο χωριό, στον Κοπανό;
- Εμείς είχαμε το σπίτι μας εδώ, ήταν η γιαγιά μου που είχε έρθει από τον Πόντο, αυτή μας έκανε τα χαρτιά για να έρθουμε και τα βρήκαμε όλα έτοιμα, το σπίτι, τα χωράφια, δεν υπήρχε θέμα.
- Οπότε ο λόγος που φύγατε....
- Η νοσταλγία για την πατρίδα, πάντα θέλαμε να επιστρέψουμε.
- Με τι ασχοληθήκατε όταν ήρθατε στην Ελλάδα;
- Όπως σου είπα, είχαμε χωράφια, και επίσης εδώ είχε πολλά εργοστάσια, οπότε δουλέψαμε εκεί.
- Αντιμετωπίσατε κάποιο πρόβλημα ερχόμενοι εδώ;
- Κοίτα, εμείς ήρθαμε στο σπίτι μας, στους δικούς μας ανθρώπους, το μόνο πρόβλημα ήταν η προσαρμογή, δεν μπόρεσα να κάνω παρέες, με αντιμετώπιζαν περίεργα τα άλλα παιδιά, μου έλεγαν: «η Ρωσίδα». Και οι γονείς μου το ίδιο, αν και είχαν μεγαλώσει εδώ,(δεκαεννιά χρονών ήταν όταν έφυγαν), πάλι τους αντιμετώπιζαν με ρατσισμό. Δηλαδή μας έβλεπαν κάπως διαφορετικά, και άμα σου πω ότι ακόμα κρατάει αυτό; Δεν μπορώ να καταλάβω ορισμένους ανθρώπους, το πώς λειτουργούν, δηλαδή δυσκολευτήκαμε πολύ στην προσαρμογή, μας αντιμετώπιζαν σαν ξένους, εγώ ακόμα και σήμερα δεν έχω καταφέρει να προσαρμοστώ, δεν μπορώ να συνηθίσω τη νοοτροπία των ανθρώπων.
- Δηλαδή θεωρείτε πως δεν έχετε ενσωματωθεί πλήρως;

- Όχι, εντάξει με την οικογένειά μου, τα παιδιά μου, αλλά υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι για τους οποίους θα είμαστε για πάντα ξένοι... Αυτό συμβαίνει στην Ελλάδα.
- Έχετε σκεφτεί ποτέ να επιστρέψετε πίσω;
- Όχι, με τίποτα, εγώ μεγάλωσα με το όνειρο να έρθω στην Ελλάδα, αυτό πάντα ακούγαμε από τους γονείς μας, άλλο που τα πράγματα δεν ήταν όπως τα περιμέναμε, η Ελλάδα είναι η πατρίδα μας, η οικογένειά μας, τα παιδιά μας είναι εδώ, όχι, με τίποτα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΚΑΤΗ

- Παρακαλώ πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Λέγομαι Αλίκη, και είμαι τριάντα δύο χρόνων.
- Είστε παντρεμένη;
- Ναι, κι έχω τρία παιδιά.
- Ποιο είναι το επάγγελμά σας;
- Είμαι πωλήτρια σε κατάστημα με ρούχα.
- Το επίπεδο των σπουδών σας ποιο είναι;
- Μετά το λύκειο πήγα σε Ι.Ε.Κ. για νοσηλευτική.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, είμαι Πόντια και από τους δύο γονείς.
- Ξέρετε από ποια περιοχή του Πόντου ήταν οι πρόγονοί σας;
- Ναι, από όσο γνωρίζω από τη μαμά μου, οι πρό- παππούδες ήταν από το Καρς.
- Και όταν έφυγαν από τον Πόντο πού πήγαν;
- Ο μπαμπάς μου ήταν από το Ταρσόν, και η μαμά μου από το Χαντίκ, στην επαρχία της Τσάλκας. Σε όλη την περιοχή της Τσάλκας ζούσαν μόνο Πόντιοι.
- Είχε άλλους Πόντιους στο χωριό;
- Και στο χωριό του πατέρα μου και της μητέρας μου ήταν όλοι Πόντιοι, απλώς στο Χαντίκ ήταν τουρκόφωνοι, γιατί κράτησαν τη θρησκεία και όχι τη γλώσσα. Ήξεραν και αυτοί ποντιακά αλλά ήταν τουρκόφωνοι και τα τούρκικα που μιλούσαν ήταν λίγο μεταλλαγμένα.
- Είχαν σχολείο και ελληνική εκκλησία στο χωριό;

- Ναι, βέβαια, οι γονείς μου εκεί πήγαν σχολείο. Στην εκκλησία ο ιερέας ήταν Έλληνας, αφού τα χωριά ήταν καθαρά ελληνικά.
- Υπήρχαν ελληνικά σχολεία;
- Κάθε χωριό είχε ένα σχολείο, εκεί δίδασκαν ρώσικα, αλλά σαν ξένη γλώσσα μάθαιναν ελληνικά, πώς κάνουμε εμείς εδώ αγγλικά, αυτοί μάθαιναν τα ελληνικά
- Γνωρίζετε πότε πήγαν στη σοβιετική ένωση;
- Ακριβώς δεν ξέρω, γύρω στο 1860 με 1870. Τότε έχτισαν και τα χωριά τους.
- Εσείς που μένατε στη σοβιετική ένωση;
- Κοίτα, όταν οι γονείς μου μεγάλωσαν, προκειμένου να συνεχίσουν το σχολείο και να μορφωθούν, πήγαν στην πρωτεύουσα της Γεωργίας, στην Τιφλίδα. Εκεί γνωρίστηκαν και παντρεύτηκαν, εκεί έκαναν οικογένεια. Ο μπαμπάς μου πήγαινε σε τεχνική σχολή, το ίδιο και η μαμά μου.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;
- Κοίτα στο σπίτι, οι γονείς μου μιλούσαν ποντιακά, έξω όμως και στο σχολείο μιλούσαν ρώσικα, όλοι έπρεπε να μάθουν ρώσικα.
- Ποιες άλλες εθνικότητες ζούσαν στην Τιφλίδα;
- Πάρα πολλές, η Τιφλίδα ήταν η πρωτεύουσα, είχε όλες τις ράτσες, Οι περισσότεροι ήταν Γεωργιανοί και Ρώσοι.
- Η σχέση των Ελλήνων με τις άλλες εθνικότητες, πώς ήταν;
- Είχαμε καλές σχέσεις με όλους, δε γινόταν αλλιώς, εκεί ήταν σοβιετική ένωση, όμως η μαμά μου, μου έλεγε ότι εμάς τους Έλληνες μας έλεγαν «ΓΚΡΕΚ» και μας εκτιμούσαν πολύ. Δεν είχαν όμως προβλήματα, νομίζω ότι αυτό ήταν λόγω θρησκείας, γιατί και οι Γεωργιανοί και οι Ρώσοι είναι χριστιανοί ορθόδοξοι, όπως και εμείς και μας ένωνε η θρησκεία.
- Με ποιους είχατε καλύτερες σχέσεις;
- Νομίζω με τους Ρώσους
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Στο χωριό ασχολούνταν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, τώρα στην Τιφλίδα, ήταν μεγάλη πόλη, είχε πολλά εργοστάσια, οι γονείς μου δούλευαν σε εργοστάσιο.
- Γίνονταν μικτοί γάμοι;
- Όχι, εμείς οι Πόντιοι δεν θέλαμε να παντρευόμαστε ξένους, δεν ήταν συχνό φαινόμενο, το είχαμε πολύ ταμπού αυτό.

- Πώς ήταν η δομή της οικογένειας;
- Είχαν πολλά παιδιά, ο μπαμπάς μου ήταν οκτώ αδέρφια, η μαμά μου ήταν έξι αδέρφια, πολλά παιδιά.
- Έμεναν με τους γονείς ή μόνο του το ζευγάρι;
- Όχι, έμεναν με τους παππούδες, στο ίδιο σπίτι, η νύφη πήγαινε στον γαμπρό.
- Κάποια ιδιαίτερα έθιμα;
- Ναι, βέβαια, όλα τα έθιμα τα τηρούσαν, γενικά είχαν πολύ το τάμα. Το τάμα ήταν πολύ σημαντικό στο χωριό αυτό, όταν γινόταν κάτι καλό, για παράδειγμα γέννηση, προτιμούσαν να κάνουν τάμα στο θεό. Έπαιρναν ένα πρόβατο, το πήγαιναν στην εκκλησία, το έκαναν τρεις γύρους και μετά το έσφαζαν. Το κρέας του έπρεπε να μοιραστεί σε όλους στο χωριό. Μετά κρατούσαν όλες τις νηστείες, τις γιορτές, το Πάσχα ήταν πολύ σημαντικό για αυτούς και η γιορτή της Παναγίας όπου μαζεύονταν όλοι στο πανηγύρι. Στον γάμο επίσης γινόταν μεγάλο πανηγύρι, πήγαινε όλο το χωριό να πάρει τη νύφη από το σπίτι της και χορεύοντας την πήγαιναν στο σπίτι του γαμπρού.
- Υπήρχε τάση φυγής από τη σοβιετική ένωση;
- Ναι, ήθελαν να φύγουν οι Έλληνες, βέβαια έψαχναν πάντα να βελτιώσουν τη ζωή τους. Όταν οι γονείς μου πήγαν στην Τιφλίδα, είχαν τις δουλειές τους, το σπίτι τους, ζούσαν καλά, οι συνθήκες ζωής ήταν καλές. Δεν ξέρω τι θα έκαναν αν δεν γινόταν ο πόλεμος και η διάσπαση της σοβιετικής ένωσης. Μετά άρχισαν πολύ σοβαρά προβλήματα, δεν υπήρχε ρεύμα, δεν υπήρχε νερό.
- Στην Ελλάδα πότε ήρθατε;
- Ήρθαμε το 1992.
- Γιατί αποφασίσατε να φύγετε;
- Κοίτα όπως σου είπα εμείς ζούσαμε στην Τιφλίδα, οι γονείς μου δούλευαν σε εργοστάσιο, τους είχαν δώσει σπίτι, σε κάθε γειτονιά υπήρχε κλινική, ο γιατρός ερχόταν στο σπίτι για να εξετάσει τα παιδιά, οι συνθήκες ήταν πάρα πολύ καλές. Μετά όμως ήρθε η διάλυση της σοβιετικής ένωσης και άρχισε η κρίση, άρχισαν να κλείνουν τα εργοστάσια, να μη γίνονται εισαγωγές – εξαγωγές, οι άνθρωποι έμειναν άνεργοι, όσοι δούλευαν δεν πληρώνονταν.
- Και πώς ζούσαν;
- Με κουπόνια, για ψωμί γίνονταν σφαγή, ο ένας πάνω στον άλλον, εμείς είχαμε απόθεμα γιατί η μητέρα μου μάζευε πολλά τρόφιμα, έπαιρναν και από

το χωριό ότι μπορούσαν, εμείς δηλαδή δεν είχαμε τόσο μεγάλο πρόβλημα, μπορούσαμε να επιβιώσουμε για κάποια χρόνια. Όμως ο μπαμπάς προτίμησε να έρθει στην Ελλάδα, πήρε πρώτα τον αδερφό μου, έκανε τη βίζα, γύρω στο 1990 έγινε αυτό, ήθελε να βρει δουλειά και να τακτοποιηθεί.

- Στην Βέροια πώς βρέθηκε;
- Είχαμε συγγενείς, το 1988 είχε έρθει στη Βέροια, η αδερφή της μαμάς μου, γι' αυτό και ήρθαμε εδώ.
- Ξέρεις αν πέρασε από κέντρα παλιννοστούντων;
- Πρέπει να πέρασε, γιατί έβγαλε χαρτιά.
- Εσείς πότε ήρθατε;
- Κοίτα, ο πατέρας μου έμεινε στη θεία μου περίπου ένα χρόνο και δούλεψε σε οικοδομές, όταν μάζεψε χρήματα νοίκιασε σπίτι και ήρθε ναπάρει εμένα τη μαμά μου και τον παππού μου. Πάντως, εκείνο το διάστημα άδειασαν όλα τα χωριά στην Τσάλκα, το Ταρσόν ερημώθηκε τελείως, δεν κατοικεί κανείς εκεί, έχουν φύγει όλοι.
- Εδώ πώς σας φέρθηκαν οι ντόπιοι και το κράτος;
- Κοίταξε, εγώ ήρθα μικρή, στην αρχή υπήρχε μεγάλος ρατσισμός, να φανταστείς το πρώτο σπίτι που νοικιάσαμε ήταν υπόγειο, δεν μας νοίκιαζαν καλά σπίτια, οι περισσότεροι Πόντιοι πρόσφυγες της Γεωργίας έμεναν σε υπόγεια. Βέβαια ήταν και πιο φθηνά, γιατί όταν φύγαμε δεν είχαμε λεφτά, δεν πήραμε τίποτα μαζί μας, έπρεπε να αρχίσουμε τη ζωή μας από την αρχή.
- Από το κράτος δεν λάβατε κάποια βοήθεια;
- Η βοήθεια ήταν τα δάνεια που μας δώσανε, που και που μας έδιναν φρούτα, και πενήντα ευρώ για το σούπερ στις γιορτές.
- Στην πορεία ενταχθήκατε;
- Ναι, η δικιά μου η γενιά τουλάχιστον, πήγαμε εδώ σχολείο, μορφωθήκαμε, μετά δεν είχαμε κάποιο πρόβλημα, ο ρατσισμός ήταν στην αρχή.
- Ποια σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίσατε όταν ήρθατε;
- Ο ρατσισμός και το οικονομικό στην αρχή, μέχρι να μπούμε σε μια σειρά.
- Η μητέρα σας που δούλεψε;
- Η μαμά μου πήγαινε, και ακόμα πηγαίνει στη λαϊκή. Δούλεψαν πολύ σκληρά οι γονείς μου όμως μέσα σε τρία χρόνια πήραμε δικό μας σπίτι, πολύ δουλειά όμως....
- Γνωρίζετε αν ήρθαν πρόσφυγες που είχαν μόρφωση και καλές δουλειές;

- Βέβαια, υπήρχαν πολλοί μορφωμένοι, μετά τη διάλυση έφυγαν όλοι.
- Αυτοί μπόρεσαν να βρουν αντίστοιχες δουλειές στην Ελλάδα, στο επάγγελμά τους δηλαδή;
- Όχι, κανείς, εκείνη η γενιά, των γονιών μας όχι, δεν μπόρεσαν να αποκατασταθούν καλά, τώρα εμείς, τα παιδιά είναι αλλιώς. Η δική μου γενιά έχει ενσωματωθεί πλήρως, δεν έχει καμία διαφορά πλέον με τους ντόπιους.
- Έχετε σκεφτεί να επιστρέψετε στη Ρωσία, ή να φύγετε από την Ελλάδα;
- Όχι, με τίποτα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

- Θα ήθελα να μου πείτε το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Είμαι Μαριάννα, είμαι σαράντα ένα χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Ναι, παντρεμένη με δύο παιδιά.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Από Γεωργία, Χαντίκ.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, Πόντια είμαι, ελληνίδα.
- Γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου ήταν οι πρόγονοί σας;
- Ναι, από το Καρς.
- Ξέρετε πότε έφυγαν από εκεί;
- Πολύ παλιά, δεν ξέρω.....
- Το επάγγελμά σας ποιο είναι;
- Στο σπίτι, νοικοκυρά.... με παιδιά....
- Έχετε τελειώσει κάτι;
- Ναι, κολλέγιο, για κομμώτρια.....
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;
- Τούρκικα.
- Και ποια γλώσσα μιλούσατε στο Χαντίκ;
- Τούρκικα.
- Γνωρίζετε γιατί μιλούσαν οι δικοί σας τούρκικα και όχι ποντιακά;
- Εεεε... από παλιά ήταν αυτό, όλοι εκεί τούρκικα μιλούσανε...

- Ωραία, πείτε μου τώρα για το εκπαιδευτικό σύστημα στη Γεωργία, πώς ήταν;
- Ικανοποιητικό, υπήρχαν αρκετοί δάσκαλοι και δίδασκαν διάφορα μαθήματα.
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Ένα μόνο...
- Ελληνικό σχολείο;
- Όχι, όμως κάναμε μάθημα της ελληνικής γλώσσας.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και το θρήσκευμα των περισσότερων κατοίκων της περιοχής;
- Οι περισσότεροι ήταν χριστιανοί.
- Υπήρχαν και μουσουλμάνοι;
- Ναι, αλλά δεν είχαμε πολλές σχέσεις.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες στην περιοχή σας;
- Ναι, μία.
- Ποιες άλλες εθνότητες ήταν στην περιοχή σας;
- Είχαμε Γεωργιανούς, Αρμένιους....
- Πώς ήταν η σχέση μαζί τους;
- Καλή.... Ανάλογα με το άτομο, με τον χαρακτήρα....
- Με ποιους είχατε καλύτερες σχέσεις;
- Δεν είχαμε σχέσεις με άλλους, μόνο με Πόντιους.
- Υπήρξε εξαναγκασμός αλλαγής ονόματος ή γλώσσας;
- Όχι.
- Τώρα πείτε μου για την οικονομία της περιοχής σας. Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Με γεωργία, με οικοδομές και οι γυναίκες με σπιτικές δουλειές, στο σπίτι....
- Υπήρχε καλό βιοτικό επίπεδο;
- Ναι, καλό.
- Ποιες ήταν οι συνθήκες ζωής;
- Καλές, είχαμε τα φαγητά από την παραγωγή μας, αυτά που βγάλαμε στα χωράφια, είχαμε τον κήπο..... είχαμε σχολεία.... αυτά.
- Ποια ήταν τα έθιμά σας;

- Τα ίδια με την Ελλάδα.
- Γίνονταν μικτοί γάμοι και πώς ήταν η οικογένεια;
- Όχι, μόνο Έλληνες έπαιρναν, και η δομή ήταν πατριαρχική. Ο παππούς έκανε κουμάντο.
- Δηλαδή ζούσατε όλοι μαζί...
- Ναι, με παππού και γιαγιά, με τους γονείς του πατέρα.
- Πόσα παιδιά είχε συνήθως μια οικογένεια;
- Πολλά, εμείς είμαστε τρία αδέρφια, αλλά είχαν και πιο πολλά....
- Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής, από την πρώην σοβιετική ένωση;
- Ίσως.. δε γνωρίζω, εμάς οι παππούδες έλεγαν να φύγουν, ήθελαν να έρθουν στην Ελλάδα....
- Υπήρχε διαφορά στη μετανάστευση ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες;
- Όχι, όλοι ήθελαν μια καλύτερη ζωή.
- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Διάφορες ηλικίες, συνήθως οι γονείς και μετά τα παιδιά.
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε;
- Επειδή έφυγαν οι συγγενείς, οι φίλοι, όλοι οι γνωστοί.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Το 1996.
- Έφυγε όλη η οικογένεια τότε;
- Όχι, πρώτα έφυγε ο πατέρας μου με τα αδέρφια μου και μετά ήρθαμε οι υπόλοιποι.
- Πώς επιλέξατε την Πατρίδα για να μείνετε;
- Είχε ο πατέρας μου κάτι γνωστούς και βρήκε δουλειά εδώ.
- Πού δούλευε όταν ήρθε;
- Σε οικοδομές.. και χωράφια.
- Πώς σας φέρθηκαν οι ντόπιοι;
- Καλά.....
- Αντιμετωπίσατε κάποια σοβαρά προβλήματα όταν ήρθατε;
- Ναι, με τη γλώσσα, με ρατσισμό....
- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι.

- Είστε ικανοποιημένη από τη ζωή σας στην Ελλάδα; Έχετε σκεφθεί να φύγετε από εδώ;
- Όχι, είμαστε καλά.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

- Παρακαλώ πείτε μου το όνομα και την ηλικία σας.
- Το όνομά μου είναι Μαγδαληνή και είμαι εβδομήντα δύο χρονών.
- Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;
- Είμαι χήρα, έχω δύο παιδιά και μένω με έναν από τους γιους μου και την οικογένειά του.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Από τη Γεωργία, από την επαρχία της Τσάλκας.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, είμαι Πόντια.
- Γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου;
- Ναι, από την περιοχή Σάντα.
- Ξέρετε πότε έφυγαν οι πρόγονοί σας από εκεί;
- Ναι, έφυγαν το 1919.
- Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
- Σχολείο πήγα στη Γεωργία, τότε είχαμε 11 τάξεις και συμπλήρωσα και τις 11. Στο σχολείο μαθαίναμε τη ρώσικη γλώσσα.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι;
- Η μητρική μου γλώσσα είναι η ελληνική, αλλά στην ποντιακή διάλεκτο, αυτά μιλούσαμε στο σπίτι.
- Στην περιοχή σας ποια γλώσσα μιλούσατε;
- Κυρίως ποντιακή, γιατί οι περισσότεροι ήμασταν Έλληνες, αλλά και την γεωργιανή.
- Πώς ήταν το εκπαιδευτικό σύστημα;
- Καλό ήταν, πηγαίναμε σχολείο 6 φορές την εβδομάδα και κάναμε 5 ή 6 ώρες μάθημα.
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Στο χωριό μας είχαμε μόνο ένα σχολείο.
- Υπήρχαν ελληνικά σχολεία;

- Όχι, διδάσκονταν μόνο η ρώσικη και η γεωργιανή γλώσσα.
- Τα θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι της περιοχής;
- Η πλειοψηφία είχε χριστιανή ορθόδοξη θρησκεία.
- Ποια ήταν η σχέση σας με τους αλλόθρησκους συγχωριανούς σας;
- Ήταν καλή, δεν είχαμε προβλήματα, ήταν πολύ λίγοι, οι περισσότεροι ήμασταν Έλληνες.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες στην περιοχή σας;
- Ναι, υπήρχε και υπάρχει ακόμη, μία ελληνική εκκλησία.
- Υπήρχαν άλλες εθνότητες στην περιοχή σας;
- Στην περιοχή μας υπήρχαν μόνο Πόντιοι και Γεωργιανοί.
- Ποιες ήταν οι σχέσεις σας;
- Οι σχέσεις μας ήταν εξίσου καλές.
- Υπήρξε εξαναγκασμός ονόματος ή γλώσσας;
- Όχι, δεν υπήρξε κάποιος εξαναγκασμός.
- Με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Κυρίως με τη γεωργία.
- Το επάγγελμά σας ποιο ήταν;
- Ασχολούμουν με τη γεωργία, κυρίως με το μάζεμα τσαγιού.
- Υπήρχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;
- Η ζωή στην περιοχή μου είχε και τα καλά και τα δύσκολα, άρα θα το χαρακτήριζα μέτριο.
- Οι συνθήκες ποιες ήταν;
- Οι συνθήκες ζωής στην περιοχή μου δεν ήταν πολύ καλές, και απαιτούσε σκληρή δουλειά καθημερινά για να πάρεις κάποιο εισόδημα. Ήταν δύσκολα χρόνια.
- Μπορείτε να αναφέρετε κάποια έθιμα της περιοχής σας;
- Είχαμε πολλά έθιμα. Για παράδειγμα, όταν γιορτάζαμε το νέο έτος, βάζαμε σε ένα πιάτο ρύζι, σιτάρι, κέρματα, φουντούκια και καραμέλες και τα ρίχναμε μέσα στο σπίτι για καλή τύχη. Το Πάσχα, εκτός από το συνηθισμένο βάψιμο των αυγών, τα παιδιά έρχονταν και τραγουδούσαν και φτιάχναμε ένα είδος μπισκότου (κερμέλια), και τα μοιράζαμε.

- Ωραία, πείτε μου, μικτοί γάμοι γίνονταν και ποια ήταν η δομή της οικογένειας;
- Όχι, μικτοί γάμοι δε γίνονταν και η συνηθισμένη δομή της οικογένειας ήταν το ζευγάρι με τα παιδιά, μαζί με τους γονείς του άντρα.
- Πόσα παιδιά είχε συνήθως μια οικογένεια;
- Πολλά παιδιά, τρία, τέσσερα και πέντε.
- Θέλατε να έρθετε στην Ελλάδα, υπήρχε τέτοια επιθυμία στις ελληνικές οικογένειες;
- Όχι, δεν υπήρχε κάποια τέτοια επιθυμία....
- Υπήρχε τάση φυγής πριν τη διάλυση της σοβιετικής ένωσης;
- Όχι, δεν υπήρχε τάση φυγής σε κανέναν.
- Όταν ξεκίνησε η μετανάστευση, υπήρχε διαφορά ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες;
- Όχι δεν υπήρχε διαφορά, μετά οι περισσότεροι ήθελαν να φύγουν.
- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Κοίτα, αν θα έφευγαν κάποιοι, συνήθως ήταν στην ηλικία των 25-30.
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε;
- Ήρθε η οικογένειά μου εδώ, και λόγω προβλημάτων υγείας του συζύγου μου.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Στην Ελλάδα ήρθα το 2005.
- Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως προορισμό και όχι κάποια άλλη χώρα;
- Γιατί η Ελλάδα είναι η πατρίδα μου.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε;
- Όχι.
- Πώς σας φέρθηκαν οι ντόπιοι κάτοικοι;
- Πολύ καλά, μας αγκάλιασαν.
- Ήρθατε κατευθείαν εδώ στη Βέροια;
- Όχι, πρώτα πήγαμε στη Θεσσαλονίκη, μείναμε εκεί δύο χρόνια.
- Πού δουλεύατε εκείνο το διάστημα;
- Εγώ καθάριζα σπίτια...
- Μετά πώς ήρθατε εδώ;
- Ο γιος μου ήρθε στη Βέροια για δουλειά και μας πήρε μαζί του, από τότε μένουμε εδώ. Ο άλλος γιος μου, ο μικρός είναι στη Θεσσαλονίκη.
- Αντιμετωπίσατε κάποιο σοβαρό πρόβλημα ερχόμενοι στην Ελλάδα;

- Όχι, δεν υπήρξε κάποιο σοβαρό πρόβλημα.
- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως στην ελληνική κοινωνία;
- Πιστεύω ναι, αλλά μου λείπει ο τόπος που γεννήθηκα.
- Είστε ικανοποιημένη από την παραμονή σας στην Ελλάδα ή μετανιώσατε που ήρθατε;
- Είμαι γενικά ικανοποιημένη, όχι, δεν μετάνιωσα που ήρθα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΚΑΤΗ ΤΡΙΤΗ

- Θα ήθελα να μου πείτε το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Με λένε Άντζελα και είμαι πενήντα χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Όχι, είμαι χήρα και έχω τρία παιδιά.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Είμαι από την Αρμενία.
- Από ποια πόλη;
- Από την Αρμενία.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, είμαι Πόντια.
- Και ο σύζυγος ήταν επίσης Πόντιος;
- Ναι.
- Γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου κατάγονται οι πρόγονοί σας;
- Ναι, από το Καρς.
- Ξέρετε πότε έφυγαν από εκεί;
- Όχι, δε γνωρίζω, μάλλον όταν έφυγαν όλοι.
- Το επάγγελμά σας ποιο είναι;
- Δουλεύω σε σπίτια, καθαρίζω σπίτια.
- Έχετε σπουδάσει κάτι;
- Όχι, έχω τελειώσει το Λύκειο.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι, στο σπίτι ποια γλώσσα μιλούσατε;
- Στο σπίτι μιλούσαμε τούρκικα.

- Εκεί στην περιοχή σας ποια γλώσσα μιλούσαν οι κάτοικοι;
- Τα αρμένικα.
- Πώς ήταν το εκπαιδευτικό σύστημα εκεί;
- Πολύ καλό, οργανωμένο, υποχρεωτικό για όλους.
- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Ένα σχολείο είχαμε.
- Υπήρχαν γενικά ελληνικά σχολεία;
- Όχι.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και οι περισσότεροι κάτοικοι, τι θρήσκευμα είχαν;
- Χριστιανοί ήμασταν οι πιο πολλοί.
- Και, ποιες οι σχέσεις σας με αυτούς που είχαν άλλη θρησκεία;
- Πολύ φιλικές.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες;
- Ναι, βέβαια.
- Υπήρχαν άλλες εθνότητες στην περιοχή σας; Ποιες ήταν;
- Ναι, είχαμε μουσουλμάνους, Αρμένιους, Γεωργιανούς και Πόντιους.
- Πώς ήταν η σχέση σας;
- Πολύ καλή, με όλους.
- Με ποιους είχατε τις καλύτερες σχέσεις;
- Μα, φυσικά με τους άλλους Πόντιους, μεταξύ μας.
- Υπήρξε εξαναγκασμός αλλαγής ονόματος ή γλώσσας;
- Όχι, κανένας.
- Πείτε μου τώρα για την οικονομία, με τι ασχολούνταν οι κάτοικοι;
- Με διάφορα, είχε διάφορες δουλειές, πιο πολύ γεωργία.
- Εσείς δουλεύατε; Ποιο ήταν το επάγγελμά σας;
- Όχι, δεν δούλευα έξω, στο σπίτι, νοικοκυρά.
- Υπήρχε καλό βιοτικό επίπεδο;
- Αρκετά καλό, οι βασικές ανάγκες ικανοποιούνταν, τίποτα περισσότερο.
- Οι συνθήκες ζωής πώς ήταν;
- Καλές συνθήκες, αλλά υπήρχε βία και εγκληματικότητα σε μικρό βαθμό.
- Μπορείτε να αναφέρετε κάποια έθιμα της περιοχής σας;
- Τα ίδια με εδώ, Χριστούγεννα, Πάσχα, τα ίδια...

- Γίνονταν μικτοί γάμοι και ποια ήταν η δομή της οικογένειας;
- Ναι, γίνονταν μικτοί γάμοι, η δομή της οικογένειας ήταν πατριαρχική.
- Ζούσαν όλοι μαζί ή χώρια το ζευγάρι;
- Όχι, όλοι μαζί, το αγόρι έμενε μα τους γονείς.
- Πόσα παιδιά είχε συνήθως μια οικογένεια;
- Το λιγότερο τρία παιδιά, έκαναν πολλά παιδιά.
- Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής από την πρώην σοβιετική ένωση;
- Όχι, δεν υπήρχε τάση φυγής, αυτό έγινε μετά.
- Δηλαδή πότε;
- Όταν διαλύθηκε το κράτος...
- Υπήρχε διαφορά στην τάση μετανάστευσης ανάμεσα στους εργάτες και τους επιστήμονες;
- Ναι, οι μορφωμένοι είχαν περισσότερη τάση....
- Και σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Μετά τα τριάντα.
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε;
- Διότι οι συνθήκες ζωής ήταν άθλιες, δεν μπορούσαμε να ζήσουμε άλλο εκεί, δεν είχαμε να φάμε.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Εμείς ήρθαμε το 2000.
- Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα και όχι κάποια άλλη χώρα;
- Γιατί είμαστε Έλληνες, και όλοι οι συγγενείς μας ήρθαν στην Ελλάδα.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε;
- Ναι, πρώτα εκεί πήγαμε και μείναμε.
- Πώς σας φέρθηκαν οι αρχές και οι ντόπιοι Έλληνες;
- Κάποιοι καλά, κάποιοι όχι, υπήρχαν ρατσιστικές συμπεριφορές.
- Στη Βέροια πώς βρεθήκατε;
- Είχαμε συγγενείς εδώ, είχαν έρθει πιο νωρίς και μας είπαν ότι είναι καλά, έτσι ήρθαμε.
- Πού δουλέψατε όταν ήρθατε; Βρήκατε εύκολα δουλειά;
- Σε σπίτια δούλευα, και ο άντρας μου όπου έβρισκε, είχε δουλειές τότε...
- Ποια σοβαρά προβλήματα αντιμετωπίσατε όταν ήρθατε;
- Τίποτα το ιδιαίτερο, βασικές δυσκολίες όπως εύρεση στέγης και εργασίας και εκμάθηση της γλώσσας.

- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως στην ελληνική κοινωνία;
- Όχι ακόμα, και δε νομίζω να ενσωματωθώ ποτέ...
- Είστε ικανοποιημένη από τη ζωή σας στην Ελλάδα ή σκέφτεστε να φύγετε;
- Μέτρια, δεν είμαι αρκετά ικανοποιημένη, αλλά λόγω συνήθειας δεν μπορώ να αλλάξω κάτι, είμαι ήδη μεγάλη σε ηλικία για να φύγω....

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

- Ποιο είναι το όνομα και η ηλικία σας;
- Με λένε Ναταλία και είμαι τριάντα χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Όχι, είμαι ελεύθερη.
- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Είμαι από τη Ρωσία, το μέρος λέγεται Σταυροπόλσκι.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι είμαι Ελληνίδα, Πόντια.
- Μήπως γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου κατάγεστε;
- Όχι, δεν ξέρω λεπτομέρειες.
- Ποιο είναι το επάγγελμά σας;
- Είμαι ελεύθερη επαγγελματίας.
- Και το μορφωτικό σας επίπεδο;
- Τελείωσα το Γυμνάσιο εδώ, ήταν δύσκολο να συνεχίσω λόγω γλώσσας.
- Ποια είναι η μητρική σας γλώσσα;
- Στο σπίτι μιλούσαμε ρώσικα.
- Ποια γλώσσα μιλούσαν οι περισσότεροι κάτοικοι στην περιοχή σας;
- Ρώσικα.
- Γνωρίζετε για το εκπαιδευτικό σύστημα στη Ρωσία;
- Όχι, ήμουν πολύ μικρή όταν φύγαμε.

- Πόσα σχολεία υπήρχαν στην περιοχή σας;
- Στο χωριό μας είχε ένα σχολείο.
- Υπήρχαν ελληνικά σχολεία;
- Όχι, αλλά κάναμε 2 ώρες την ημέρα ελληνικά.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Και των περισσότερων κατοίκων;
- Χριστιανοί Ορθόδοξοι.
- Ποιες ήταν οι σχέσεις σας με τους αλλόθρησκους συγχωριανούς σας;
- Δεν είχαμε άλλες θρησκείες.
- Υπήρχαν ελληνικές εκκλησίες;
- Υπήρχε ορθόδοξη εκκλησία.
- Έμεναν άλλες εθνότητες στο χωριό σας;
- Μόνο Ρώσοι, αλλά ήταν πολύ λίγοι, όλοι ήμασταν Έλληνες.
- Ποιες ήταν οι σχέσεις σας;
- Καλές.
- Υπήρχε εξαναγκασμός αλλαγής ονόματος ή γλώσσας;
- Όχι, από όσο γνωρίζω.
- Ποια ήταν τα επαγγέλματα στην περιοχή σας;
- Κυρίως αγροτικά, οι περισσότεροι ήταν αγρότες, όπως και οι γονείς μου.
- Υπήρχε ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο;
- Αρκετά.
- Και οι συνθήκες ζωής;
- Καλές.
- Θυμάστε κάποια έθιμα;
- Όχι, ήμουν μικρή.
- Μικτοί γάμοι γίνονταν;
- Όχι.
- Υπήρχε τάση φυγής;
- Όχι, δεν υπήρχε.
- Η τάση μετανάστευσης αφορούσε περισσότερο τους Έλληνες;
- Ναι, λίγο περισσότερο.
- Υπήρχε διαφορά στην μετανάστευση ανάμεσα σε εργάτες και επιστήμονες;
- Δε γνωρίζω...

- Η οικογένειά σου γιατί αποφάσισε να φύγει;
- Για ένα καλύτερο αύριο.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Το 1996.
- Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα;
- Γιατί είμαστε Έλληνες, πού να πάμε; σε άλλη χώρα;
- Περάσατε από κέντρα παλινοστούντων όταν ήρθατε;
- Όχι.
- Πώς σας φέρθηκαν οι Έλληνες;
- Πολύ καλά.
- Πού εγκατασταθήκατε;
- Σε σπίτι....
- Εννοώ σε ποια περιοχή.
- Στην Αλεξάνδρεια.
- Είχατε συγγενείς εδώ;
- Ναι.
- Αντιμετωπίσατε σοβαρά προβλήματα όταν ήρθατε;
- Όχι.
- Θεωρείτε ότι ενσωματωθήκατε πλήρως στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι.
- Είστε ικανοποιημένη από την παραμονή σας στην Ελλάδα;
- Είμαι πολύ ικανοποιημένη, δεν μετάνιωσα που ήρθα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΔΕΚΑΤΗ ΠΕΜΠΤΗ

- Παρακαλώ πείτε μου το όνομά σας και την ηλικία σας.
- Με λένε Ροζάνα και είμαι σαράντα τρία χρονών.
- Είστε παντρεμένη;
- Είμαι χήρα και έχω δύο παιδιά.

- Από ποια περιοχή της πρώην σοβιετικής ένωσης είστε;
- Από τη Γεωργία, από Τιφλίδα.
- Έχετε ελληνική καταγωγή;
- Ναι, είμαι Ελληνίδα από τον Πόντο.
- Ο άντρας σας;
- Και αυτός το ίδιο.
- Γνωρίζετε από ποια περιοχή του Πόντου είναι η καταγωγή σας;
- Από το Καρς.
- Μήπως ξέρετε πότε έφυγαν από εκεί για να πάνε στη Γεωργία;
- Όχι, δεν ξέρω.
- Τα επάγγελμά σας ποιο είναι;
- Είμαι εργάτρια σε εργοστάσιο με φρούτα.
- Και το μορφωτικό σας επίπεδο, δηλαδή τι έχετε τελειώσει;
- Το Λύκειο.
- Η μητρική σας γλώσσα ποια είναι, δηλαδή στο σπίτι τι μιλούσατε;
- Μιλούσαμε τούρκικα.
- Και έξω από το σπίτι;
- Έξω μιλούσαμε ρώσικα και γεωργιανά.
- Το εκπαιδευτικό σύστημα πώς ήταν;
- Καλό, υποχρεωτική εκπαίδευση, καλό...
- Υπήρχαν πολλά σχολεία;
- Ναι, βέβαια, πολλά.
- Ελληνικά σχολεία υπήρχαν;

- Όχι, από όσο ξέρω όχι.
- Το θρήσκευμά σας ποιο είναι;
- Χριστιανή Ορθόδοξη.
- Οι περισσότεροι κάτοικοι εκεί στην Τιφλίδα τι πιστεύανε;
- Χριστιανοί ήταν οι πιο πολλοί.
- Η σχέση σας με τους μουσουλμάνους πώς ήταν;
- Είχαμε μουσουλμάνους στη γειτονιά, ήταν καλές οι σχέσεις μας.
- Ελληνικές εκκλησίες είχατε;
- Στην πόλη όχι, είχαμε στο χωριό.
- Ποιο είναι το όνομα του χωριού;
- Ιντικελεσί.
- Εκεί δηλαδή υπήρχε ελληνική εκκλησία...
- Ναι.
- Ελληνικό σχολείο;
- Δε θυμάμαι, να σου πω...
- Ποιες άλλες εθνότητες έμεναν στην Τιφλίδα;
- Πολλές, Ρώσοι, Αρμένιοι, Γεωργιανοί, Αζερμπαϊτζάν...πολλές.
- Ποια ήταν η σχέση σας με τις εθνότητες αυτές;
- Καλή ήταν.
- Με ποια εθνότητα είχατε πιο καλές σχέσεις;
- Με τους Ρώσους.
- Πείτε μου τώρα κάποια στοιχεία για την οικονομία της περιοχής, εσείς προφανώς ήσασταν μικρή, αλλά οι γονείς σας τι δουλειά έκαναν;

- Ναι, εγώ ήμουν μικρή τότε, η μαμά μου ήταν εργάτρια και ο μπαμπάς μου είχε εργοστάσιο.
- Τι είδους εργοστάσιο;
- Έφτιαχναν για τα παπούτσια καλούπια.
- Μήπως εννοείτε καλαπόδια;
- Ναι, αυτό.
- Πο περισσότεροι κάτοικοι πού δούλευαν;
- Είχε πολλά εργοστάσια και δούλευαν εκεί.
- Το βιοτικό επίπεδο πώς ήταν; Ζούσατε καλά;
- Ναι, πολύ καλά ζούσαμε, δεν μας έλειπε τίποτα.
- Είχατε κάποια ιδιαίτερα ήθη και έθιμα;
- Τα ίδια με την Ελλάδα.
- Μικτοί γάμοι γίνονταν; Παντρεύονταν οι Πόντιοι με ξένους;
- Ναι, πάρα πολύ.
- Η οικογένεια πως ήταν; Είχαν πολλά παιδιά;
- Ναι, πολλά κάθε οικογένεια είχε σίγουρα τρία και τέσσερα παιδιά.
- Το ζευγάρι ζούσε μόνο του;
- Όχι, με παππούδες ζούσε.
- Υπήρχε ανέκαθεν τάση φυγής από την πρώην σοβιετική ένωση;
- Όχι, δεν υπήρχε.
- Ούτε οι Έλληνες ήθελαν να φύγουν, να έρθουν στην Ελλάδα;
- Όχι, δεν ήθελαν.
- Πότε άρχισε ο κόσμος να φεύγει;

- Όταν σταμάτησαν οι δουλειές, όταν διαλύθηκε το κράτος.
- Πιο πολλοί ήταν Έλληνες που έφυγαν ή και ξένοι;
- Πιο πολλοί ήταν Έλληνες, αλλά έφυγαν και πολλοί ξένοι.
- Οι περισσότεροι ήταν εργάτες ή μορφωμένοι;
- Εργάτες ήταν οι περισσότεροι.
- Σε ποιες ηλικίες εκδηλώθηκε το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστευσης;
- Περίπου 20- 50.
- Εσείς γιατί αποφασίσατε να φύγετε και να έρθετε στην Ελλάδα;
- Αφού είμαστε Έλληνες, πού θα πηγαίναμε;
- Εννοώ οι συνθήκες ποιες ήταν και φύγατε;
- Δεν είχε δουλειές, ήταν πολύ χάλια.
- Πότε ήρθατε στην Ελλάδα;
- Το 1993.
- Γιατί επιλέξατε τον νομό Ημαθίας;
- Έτσι μας έτυχε.
- Περάσατε από κέντρα παλιννοστούντων όταν ήρθατε;
- Ναι, περάσαμε, στη Θεσσαλονίκη.
- Και μετά ήρθατε εδώ για ποιο λόγο;
- Γιατί δεν θέλαμε στη Θεσσαλονίκη, θέλαμε στην επαρχία, και είχε πιο πολλές δουλειές εδώ.
- Εσείς με ποιον ήρθατε στην Ελλάδα;
- Εγώ ήρθα με τον άντρα μου, παντρευτήκαμε και μετά φύγαμε.
- Πού δουλέψατε όταν φτάσατε στον Κοπανό;

- Εγώ δούλευα σε βιοτεχνία με ρούχα και ο άντρας μου ήταν ηλεκτροσυγκολλητής και δούλευε σε εργοστάσιο.
- Ήταν εύκολο να βρείτε δουλειά;
- Όταν ήρθαμε ήταν πάρα πολύ εύκολο.
- Πώς σας αντιμετώπισαν οι κάτοικοι εδώ στο χωριό, και γενικότερα οι Έλληνες όταν ήρθατε;
- Για μένα ήταν πάρα πολύ καλά, μου φέρθηκαν πάρα πολύ καλά.
- Δεν αντιμετωπίσατε δηλαδή ρατσισμό;
- Όχι, καθόλου.
- Λάβατε κάποια βοήθεια από το ελληνικό κράτος;
- Όχι, δεν πήραμε τίποτα.
- Αντιμετωπίσατε κάποια σοβαρά προβλήματα όταν ήρθατε στην Ελλάδα;
- Μόνο με τη γλώσσα, είχαμε πρόβλημα, να μάθουμε τη γλώσσα.
- Θεωρείτε ότι ενσωματώθηκαν στην ελληνική κοινωνία;
- Ναι, έτσι πιστεύω.
- Είστε ικανοποιημένη από την παραμονή σας εδώ ή θα φεύγατε αν μπορούσατε;
- Όχι, εγώ δεν θέλω να φύγω, εδώ έμαθα και δεν φεύγω.